

МОХАМЕД НЕДАЛИ
ЗАХВАЉУЈУЋИ ЖАНУ
ДЕ ЛАФОНТЕНУ!

Уредник
Зоран Колунџија

Наслов ориџинала
Mohamed Nedali,
Grâce à Jean de La Fontaine!

Слика на корици
Андреа Гуадањо (*Unsplash*)

Copyright © Editions Le Fennec, Résidence Ibn Zaïdoun, 91 Bd. D'Anfa,
20060 Casablanca, Maroc

Copyright © IK Prometej, Novi Sad, 2022.

МОХАМЕД НЕДАЛИ

Захваљујући Жану де Лафонтену!

Роман

*Превела са француској
Љиљана Матић*

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Ханани, мојој жени

*Не постоји судбина која се
не може победити презиром.*

А. Ками

Уйозорење

Личности и места овог романа плод су пишчеве маште.
Свака сличност, због тога, само је случајна.

Извештај о протоколу на почетку школске године

Стигао сам у Тинрир шеснаестог септембра хиљаду деветсто осамдесет пете, средином поподнева. Као једини пртљаг имао сам малу путну торбу, своје двадесет и три књиге, нешто знања о француској граматици, исто толико несигурности и чврсто уверење да ћу извући своје из све неподношљивије оскудице.

Аутобус, један стари расклимани и сипљиви Даф, стиже најзад на одредиште свога пута, након квара хладњака, два пуцања гума и пет полицијских *најлајџа рекејџа*.

Само путовање било је дуго и исцрпљујуће искушење за путнике, права голгота за неке: грознице, вртоглавице, тешке главобоље, повраћања, сваковрсне муке.

Мој део мука ограничавао се, срећом, на слабу главобољу и неколико стомачних нелагодности, не одвише онеспособљавајућих.

Напуштајући своје седиште од похабане коже, схватих да су ми уши болно заглунуте: ваздух је у њима фијукао да ми пробије бубне опне на сваке три или четири секунде. Бука је касније прешла у непријатно зујање, које ми је одзвањало у глави.

Путници, бледа лица, сметена погледа, удаљавали су се један по један из прегрејане и одвратне крнтије. Палили су изнемогло на плочник или се ослањали о какав зид, да мало дођу к себи.

Али, тога дана Тинрир није био нимало гостољубив. Силовити југо дувао је са југоистока, доносећи врелину и таласе прашине. Жестоки ковитлаци прелазили су преко сеоског трга, носећи на свом путу пробушене пластичне вреће, папире за паковање, крпе изношених тканина, прње за прераду... Тај отпад узлетао је у ђаволском ковитлацу да би се расуо далеко. Најтежи предмети падали би први на терасе кућа, док су кесе и папири настављали свој луди узлет ка небу.

Сунце је почело да залази на обзорју, али је још увек јако сијало, да вам растопи мозак.

Ослободио сам се своје путне торбе у неком малом, мрачном локалу МТП,¹ који је истовремено служио као шалтер и пртљажница компаније. Службеник, неки приступачан младић, објасни ми пут до гимназије. Морао сам тамо да одем што је брже могуће. Често су ме упозоравали да не закасим на дан потписивања протокола о почетку школске године: шефови установа често нису оклевали да пошаљу одоцнеле да објасне своје закашњење Делегату Министарства националног образовања, на шта су се наставници јежили при самој помисли.

Мој сат *Морџима* показивао је шеснаест сати и двадесет минута. Школске установе затварају се обично у осамнаест часова. Морао сам, дакле, да пожурим, утолико пре што нисам знао колико је гимназија била удаљена од сеоског трга и колико ће ми времена требати да до ње стигнем.

¹ Мароканско транспортно предузеће

Пошто је сигурно био погодио колико ми се журило, млади службеник МТП објасни ми пречицу:

– Тако ћете уштедети барем двадесетак минута! – додаде он на арапском са јаким берберским нагласком.

Ја му захвалих и одох трчећим кораком.

Југо је дувао све јаче; ковитлаци су удвостручили снагу. Прашине сам имао свуда: у коси, у очима, у ушима, у ноздрвама, па чак и у грлу. Моја одећа заударала је на опору мешавину сачињену од изгорелог мазута, прашине и накупљеног зноја. Али, настављао сам своје атлетско ходање, не бринући много о свом изгледу: Потписивање протокола на почетку школске године!

Тачно у седамнаест часова, прекорачих праг гимназије Заид у Х'мад, сав у голој води и прекривен прашином. Два крила црне табле, од којих је свако имало брижљиво написано обавештење, била су постављена наспрам улаза, тако да одмах привуку поглед. Прво обавештење означавало је ученицима различита документа која треба поднети за упис у добром и одговарајућем облику. Друго их је подсећало да ће часови почети одмах сутрадан, упозоравајући их истовремено да се причувају неоправданих изостанака.

На крају алеје, неколико намештеника у кошуљама ћаскало је, с времена на време нехајно повлачећи дим из своје цигарете. Мало даље, два пса дремала су у сенци једног дрвета горке поморанџе прашњавог лишћа. Две животиње биле су опружене на боку, раширених шапа, опуштених ушију, склопљених капака, њушке опседнута

ројем мува зунзара. Ништа их по изгледу није разликовало од њихове сабраће која труну дуж наших друмова, дуго након што их је покосио какав несавесни лош шофер.

Није било ни трага од неког ђака у околини. Гробљанска тишина притискала је ово место.

Као све њој сличне зграде саграђене почетком осамдесетих година, гимназију Заид у Х'мад чинила је једна једина зграда у облику слова Е, огромног Е од армираног бетона које је лежало на одузетој земљи. Упркос *Маракеш* црвеним фасадама, целина је имала нечег суморног и одбојног, нечег што је неизбежно подсећало на затворски свет. Можда се архитекта прво доказао у осмишљавању затвора, пре него што су му поверили пројектовање школских установа.

Изузев средишњег крила, резервисаног за канцеларије, остатак зграде чиниле су учионице, које су се једнолично низале дуж ходника. Врата и прозори гледали су на пространо двориште за одмор, у коме су се ђаци морали кретати пажљиво, јер је било прекривено клизавим шљунком, који се обилато налази у коритима пустињских река у земљи.

На крају сваког ходника, широка степеништа чији су басамци били прекривени привидним мозаицима, водила су на први и једини спрат.

Горе, план зграде је дословце понављао распоред из приземља; учионице, ходници и канцеларије низали су се и личили једни на друге да се човек могао преварити.

Наравно, канцеларија директора налазила се на спрату.

Врата су била широм отворена. Стидљиво сам два пута покуцао савијеним кажипрстом. Директор, или онај за кога сам претпостављао да је он, био је закупљен чишћењем уха помоћу капице пенкале Бик. На звук куцања на вратима, он подиже главу и упери очи у мене, нимало срећан што ме види. Читаво тело му се укочи, заузе хладно, чак непријатељско држање. Можда сам дошао у незгодном тренутку. Човек ме је посматрао двадесетак секунди, пре но што се најзад одлучио да процеди између зуба једно *zid!* приђи, деспотским и презривим тоном, којим се обично служе наши чиновници *Махзена*² када примају грађанина из простог народа. Прићох, несигурна корака, већ озбиљно пољуљаног самопоуздања. Ствари су неоспорно почињале лоше по мене.

Дочека ме мирис, својствен канцеларијама наших руководилаца, некаква мешавина четири основна састојка: жутог дувана, парфима *Мушки*, потпуне власти и просте глупости. Стадох на два корака од писаћег стола и изговорих *салам* или *'алејкум* како се пристоји. Директор је настављао да ме посматра без речи, без икаквог знака, ништа.

Био сам дубоко разочаран, како хладноћом дочека, тако и физичким изгледом човека. Директор је био, без претеривања, савршена слика ружноће у најширем смислу речи: грубих и простих црта лица, изобличене лобање, разроких очију да вас доведу у забуну, кривих уста, бркова као у Хитлера, млохавог и опуштеног тела, са бар педесет година.

² Махзен је владина или државна администрација у Мароку – *ирим.*

Осим тог мириса свемоћног руководиоца, нешто дрско и увредљиво избијало је из његове личности: требало је стварно бити слеп, па да се то одмах не примети. На тренутак, запитао сам се није ли то каква груба грешка судбине да се једно тако ружно створење уздигло до тако важног положаја.

Грешка судбине? Али, случај далеко да је био неуобичајен! Великим бројем установа и јавних управа ове земље заиста управљају сподобе далеко погрешније од ове коју сам имао пред собом. Не, све је давало повода да се помисли како је то пре намерна политика наших људи који одлучују. Тим изопаченим изборима они несумњиво желе да грађанину огаде јавну службу. Иначе, како објаснити да се већина кључних положаја додељује чопору свакојаких наказа и богаља: сакатима, пијанцима, педофилима, сексуално опседнутима, срчаним болесницима, прождрљивцима, грабљивцима...?

Човек је наставио да ме одмерава, још увек зловољно. Збуњен, скретох поглед. Очи ми се зауставише на библиотеци од црвеног лакираног дрвета, која је стајала иза писаћег стола. Полице добро попуњене различитим књигама, од којих су неке биле раскошно укоричене: збирке хадита,³ речници, енциклопедије, годишњаци, мали речници, приручници из историје и географије у неколико томова... Свим директорима, рачунајући ту и део неписмених међу њима, важно је да имају сличну опрему у својој канцеларији. То им даје ђаволски велику

³ Хадит, у исламској вери, представља збирку Мухамедових речи и дела, као и дела његових следбеника, поводом коментара Корана или правила понашања. Хадити, чија скупина чини суну, јесу друга основа исламске догме. – *ѝрим. ѝрев.*

важност, привид људи од науке и културе, што у ствари уопште нису.

Поред библиотеке, стајао је велики сиви метални комад намештаја, који је чинио низ од седам или осам низова наслаганих фасцикли, од којих је свака носила налепницу исписану масним словима. Сва папирологија установе требало би у принципу да чами у њима. Збирка пехара, медаља и других трофеја била је брижљиво поређана изнад комада намештаја – вечних сведока толиких победа које су извојевали млади спортисти гимназије на школским играма, награда одузетих одмах након фотографисања за успомену како би красили канцеларију господина директора.

Шушкање папира привуче моју пажњу на унутрашњост просторије. Запазих присуство једне друге особе, неког мало млађег човека, који је седео за мало мањим столом, али са далеко више хартије на њему. Са оловком ХБ2 међу прстима, он је прелазио очима преко неког одштапаног листа. Мој долазак у канцеларију уопште га није омео у послу.

– Онај други није знаменитост у крају! – забрунда директор.

Окретох се, запрепашћен тоном.

– Могу ли знати разлог овог доласка? – додаде он, одмеравајући ме мрзовољно очима.

– Зовем се Мохамед Не... – промуцах, збуњен свом том неоправданом и неопростивом зловољом. Управо сам постављен у овој установи као професор...

– Па, шта! – прекиде ме он правећи презриве гримасе. – Потписивање уговора била је јутрос у десет сати, а не на два минута пре затварања установе!

– Извињавам се, али ја долазим јако из далека, из Техе...

– Немојте ми причати своје житије, то ме се уопште не тиче!

Већ сам добро познавао те ситне моћнике, којима је држава намерно подарила толико власти са, за узврат, наређењем да извршавају једно једино: да понижавају. Због какве ситнице, могу да вам направе много проблема, или да вам без околишења упропасте каријеру. Искуство ме је било научило да тим тиранима не треба допустити да вас потпуно смрве нити са њима улазити у отворен сукоб. Једини начин да се извуче из незгоде без много штете састојао се у томе да се мирно бране своја права онаква каква су предвиђена законом – стварност за коју ови мали деспоти нису марили, али ипак нису ишли дотле да их отворено крше, као што су чинили њихови хијерархијски надређени у Рабату.

Дакле, присилио сам себе да се саберем, да поново постанем господар својих речи и својих кретњи. Нарочито није требало да учиним какву погрешку чије последице би нашкодиле мом интересу.

– Не причам Вам ја свој живот! – одговорих трудећи се да изгледам што је могуће мирније. – Напросто вам објашњавам разлоге свог закашњења, ако закашњење постоји; јер, колико је мени познато, пропис предвиђа кашњење од четрдесет и осам сати за потписивање уговора о почетку школске године!

Наглим покретом леђа, директор одгурну своју фотељу за љуљање уназад, исправљајући кичму као да ће устати: пурпурно црвенило изби му на лицу и потиљку,

поглед му постаде непопустљив, вене му искочише на челу... На крају лупи снажно дланом о сто:

– Ево једног, још са мајчиним млеком на зубима, који ми даје лекције о пропису! – загрми он, исколачених очију, са набреклим венама на врату. – Ти наставници што су се тек испилили баш имају петљу!

Секретар изусти једно тихо *ох!* пропраћено гримасом неодобравања поводом мојих речи, мање да би ме осудио него да би показао извесно слагање са својим претпостављеним по хијерархији.

– Не дајем Вам ја лекције о пропису – наставих ја са што је могуће више хладнокрвности. – Подсећам Вас, никад се не зна!

Директор поново лупи дланом о сто, јаче, лица згрченог од беса и мржње, влажних и балавих усана:

– *Хак! Хак!* – рикну он. – Гле. Шта ја то чу?

Није завршио свој узвратни говор. Срџба га наједном прође, а да ништа није указивало да ће се то догодити, црте лица му се опустише, муња му севну у оку. Кажипрстом, он спусти наочаре са златним оквиром на врх носа; истовремено, испружи врат према вратима:

– Склањајте ми се с очију! – заповеди ми он тихим, али нервозним гласом.

Како се он све више нагињао према вратима са живим занимањем, ја се окретох, радознао да видим шта га је то могло толико привући.

– Приђите! Молим Вас, приђите! – изусти он, сав срећан, обраћајући се једној лепо одевеној девојци, која је стрпљиво чекала на улазу у канцеларију.

Ја се мало померих да бих је пропустио да уђе.

– Молим Вас да ме извините неколико минута! – тражи од мене директор, десне руке испружене према вратима.

Ја развукох усне у усиљени свирепи осмех и не помакох се с места. Човек поцрвене, затим пребледе, а потом опет поцрвене. Осетих да на уснама има простачке, бесрамне, бесне речи, спремне да излете, али није се усудио да их изусти пред лепом девојком. Задовољи се тиме да ме прострели очима у којима је кључао бес, згрчених црта лица, кратког даха. Остадох непомичан у свом ставу, пола због изазова, пола из злобе. У сваком случају, ни сав притисак света не би ме натерао да променим мишљење. Његова рука остаде, још десетак секунди, испружена према излазу, жустро ме опомињући да се повучем. Остадох равнодушан, непоколебљив као каква животиња која неће попустити, чак ни под ударцима. На крају је одустао са обећањем у ваздуху, да ће ми моју дрскост скупо наплатити.

– Нови професор, зар не? – рече директор устајући, руке испружене према младој девојци.

Његово се понашање било потпуно променило. Остао сам запрепашћен тиме.

– Малика Тази! – одговори она гласом са меким изговором. – Госпођица Малика Тази, професор француског!

Она се лако наже према мени, оклеваше на тренутак пре но што ми пружи танку, нежну руку и са прозирношћу проузрокованом малокрвношћу. Ја је стегох како приличи, под убиственим погледом шефа установе.

Секретар је био подигао нос са својих папира и уочио се у занесеном дивљењу.

– Јако ми је драго, госпођице! – настави директор, позивајући је покретом руке да седне на једно од седишта која су окруживала његов величанствени писаћи сто.

Без претходне намере, окретох се према секретару: човек је сада упирао збуњене погледе у младу девојку, очи су му сијале, брк му је подрхтавао. На тренутак, он размаче усне и ја угледах његове беле зубе као у изгладнелог вука.

Малика Тази заиста је била лепотица каква се само ретко виђа у овим ужареним и негостољубивим пределима на југу. Чинила је део оних ретких младих девојка на којима се сви мушкарци заустављају, без обзира на године и положај. Јако израженог типа становника Феса, имала је све, или готово све, да би била оно што се обично зове *женско биће из снова*: средњег стаса, божанствено складног тела, светле пути, пуних и чврстих груди добро ухрањене младе девојке, правилних црта, са некаквом врстом ваздушасте прозирности, крупних очију, чија се тамна дужица јасно оцртавала на беоњачи, очупаних обрва, наглашених плавом оловком и јако извијених у лук – изгледа који ју је чинио помало изненађеном...

Поред тога, истанчано дотеривање Малике Тази јако је доприносило истицању дарова којима ју је обилато обдарила Мајка Природа. Девојка је била обучена у потпуно нов ансамбл од плавог сомота. Јакна са кратким рукавима и са светлоружичастом мајицом излагале су погледима снежну белину врата и руку. Панталоне, јако уске, готово припијене, оцртавале су складни облик њене стражњице и неодољиве кривине њених бедара.

Мокасине без везица исте боје као и одећа, чиниле су избор савршеног склада, срећан целокупни утисак, који је сведочио о много истанчаном укусу.

Једина погрешка у изгледу код тог очаравајућег створења, потицала је можда од њене равно подшишане косе, која се мало увијала на врату, упркос уљу од сандаловине. Али, савршенство њених облина и љупкост њеног бујног тела како се само може пожелети, аутоматски су је сврставали међу неколико ретких лепотица које је запослила Служба за јавно запошљавање ове земље, која је више позната по својим грдобама, у толикој мери да се човек понекад запита да тамо можда не запошљавају други пол једино по критеријумима ружноће.

Малика Тази отвори затварач своје торбице. Њени прсти са ноктима обојеним крвавоцрвеним лаком за нокте, извадише из торбице пресавијен лист хартије. Покрети су јој били спори, одмерени, елегантни и тако пуни љупкости да је човеку било тешко да са њих скрене поглед. Директор их је пратио, очаран, шкиљећих очију да изазову вртоглавицу, са приглупим осмехом на уснама. Лепа девојка пружи му папир након што га је развила. Он га брзо зграби, као што изгладнела мачка щчепа малог миша:

– Руш!

Секретар притрча, Директор му пружи папир. Младић се мало наже над његово десно уво и поче да му чита садржину папира пазећи да добро изговара речи:

– Малика Тази... професор француског... гимназија Заид у Х'мад... место Тинрир... представништво Уар-зазат...

– Савршено! Савршено! – прекиде га директор узимајући му папир из руке.

Заћута на тренутак, занесена изгледа, отворених уста, његове зле очи испитивале су тело младе професорке, погледајући на тренутак њене груди, окрзнувши стомак и клизећи дуж њених бедара. У његовим дужицама блистао је распаљен сјај.

– Малика! – рече он, прелазећи језиком преко усана као мачке. – Малика! Чини ми се да је по први пут једна *малика*⁴ именована код нас! Да, по први пут!... Знајте, дакле, Малика, да је убудуће ова установа ваш емират. Читав емират Вама је на располагању! А чак је и Емир у вашој служби – додаде он осмехујући се, веома задовољан својом метафором.

Ја прићох, чврста корака, ширећи пред његовим очима документ о своме постављењу. Он га надланицом одгурну на ивицу писаћег стола, као што се одгурне покварено јело или какав напитака који се не може попити. Готово у исто време, његове зле очи падоше на Малику Тази, глава му се искрену настрану, црте његовог жабљег лица поново су изражавале дивљење. Човек се раздражио, похотан поглед палио је његове дужице. На тренутак, он раздвоји усне како би нешто рекао, али му то не пође за руком.

Након огромног напора да се савлада, успе најзад да испусти једва чујан звук, неку врсту муцања пропраћеног глупим осмехом. Емир је био видно омађијан, спреман на све како би добио наклоност лепе девојке, спреман да дигне у ваздух свој емират, ако девојка то од њега затражи.

⁴ Краљица, на арапском.

Када се, неколико тренутака касније, његов поглед сусрете са мојим, он поскочи, у неприлици, збуњен: несумњиво је био потпуно заборавио на моје присуство у његовој канцеларији. Ја сам га нетремице гледао, подругљива погледа, да бих га још више увалио у неприлику. Он прочисти грло, покуша да се прибере, да поврати присуство духа.

– Ја... Хтео сам... – настави он са лажном збуњеношћу – да, хтео сам да Вас нешто запитам... али плашио сам се да не схватите моје питање као мешање у Ваш приватни живот... Ја...

– Немојте се устезати, господине! – умеша се Малика Тази са сигурношћу жене навикле на претерано хвалисање својих удварача. – Хајте, молим Вас, реците!

– Само сам хтео да знам да ли сте рачунали да станујете са неким од своје породице или...

– Не – рече она смешећи се – можете претпоставити, господине, да не могу себи приуштити луксуз... У сваком случају, не пре него што се моја финансијска ситуација среди. Не, ја... рачунам... рачунам радије да станујем са једном или две колегинице неудате као и ја... са којима бих могла делити трошкове за кирију и, ако буде могуће, и све остало...

– Управо тако – прихвати директор, који се све више раздраживао – имам предлог који ће вас поштедети, чини се, свих тих мука. Ви... Ви ћете ми рећи своје мишљење... Ево: у установи имамо мешовити интернат... и... десило се да ове године... имамо слободно место учитељице у интернату... Не знам, али... био бих јако задовољан ако бисте га Ви прихватили... Ви сте, чини се, неко озбиљан и имате личност и харизму, два

адута неопходна за сваку учитељицу у интернату како би завела ред у своме разреду, да се тамо поштује правило, нарочито од стране рушилачких елемената... Ваш посао ће се ограничавати, све у свему, на неколико сати надзирања приликом учења и на један или два обиласка увече у спаваоницама, ништа више од тога! За узврат, имаћете намештену собицу само за себе и имаћете бесплатно храну, стан, прање и пеглање! А ако Вам икада ишта затреба, моја канцеларија биће Вам увек отворена! Заиста ћу бити срећан да Вам учиним услугу... Дакле, није ли то прилика коју треба прихватити? Једна златна прилика? Уверавам вас, *Лала*⁵ Малика, да нисам директор ове установе, изабрао бих да будем учитељ у интернату до краја живота на овом свету! Ја...

Један кратак поглед скренут на моју страну подсети га још једном да не разговара насамо са девојком. Дакле, он ућута, остављајући своју реченицу недовршеном. Његови прсти отворише неки досије који се вукао пред њим, а затим га одмах затворише, непотребна кретња, али сигуран доказ огромног узбуђења које је владало у његовом срцу. Он лако затресе главом, поново заузео достојанствени изглед достојан његовог положаја. Један директор, ипак, не допушта себи да се тако занесе! Пређе руком преко браде, укрути мишиће на лицу, на кашља се на силу... најзад настави своју причу са лажном озбиљношћу:

– Све се састоји у томе да се извршава своја дужност, да се поштују правила, да се осигура ред и дисциплина међу ученицима у интернату...! Па, онда, шта мислите о томе *Лала* Малика?

⁵ Почасна титула која се даје женама.

Моја је млада колегиница размишљала. Очито ју је Емиров предлог јако занимао. Израз пријатног изненађења био се укочио на њеном прекрасном лицу, нешто живо засветлуца у њеном прозирном погледу: њене усне, оживљене неупадљивим кармином, раздвојише се, али није могла да одговори, ни са да ни са не, као да се нека неодређена сумња појавила у њеном срцу. Црте њеног лица тада попримише неодлучан и сумњичав израз. Њене очи полако погледаше по канцеларији у потрази за каквом душом саветницом; оне су на тренутак лутале преко књига поређаних на полицама библиотеке, одмерише оближње украсе, клизнуше у дубину просторије, сусретоше се са очима секретара, што су умирале од жеље, а затим се вратише на мене. Ја сам изгледао као да сам од камена, хладан, неосетљив, лишен сваког израза. Малика скрете лагано очи са изразом благог разочарања и поново их спусти на Емирово злосрећно лице.

– То је... то је заиста врло љубазно с ваше стране... – поче она, збуњена и неодлучна. – Али... али више волим да себи дам времена за размишљање пре него што вам одговорим.

– Што да не, *Лала* Малика! – рече Емир, прикривајући што је боље могао своје разочарање. – Што да не! Увек је добро размислити пре но што се пређе на делање! То је чак, чини се, неопходно у неким приликама... У сваком случају, покушајте да ми дате одговор, најкасније за три дана, јер, видите, има на десетине кандидаткиња које само вребају једну моју реч да приграбе ту прилику!... У сваком случају, молим Вас, *Лала* Малика, да ми ово потпишете... То је протокол о почетку школске године!

Истовремено, он извуче из цепа своје кошуље хемијску оловку *Паркер* и пружи јој је, погледа пуног заводљивог флуида. Малика потписа шест примерака. Одмах потом, ја извадих своју црну оловку *Бик* спремну међу прстима. Сигурном руком, докопах се штампаних листова и одгурнух их на други крај стола. Емир начини непријатељски покрет у мом правцу, као да је хтео да ми их отме, али се предомисли, желећи радије да избегне сукоб, из којег није био баш сигуран да би изашао као победник пред прекрасном девојком. Наћох своје име на списку, склоних *Паркера* надланицом, а онда почех да потписујем.

Чак и кад их нисам видео, осећао сам Емирове хртовске очи усмерене на мене, осећао сам како ми тај поглед пробија кожу као стреле натопљене отровом.

– Верујете да сте ме насамарили, јаднице? – упита ме он, лица изобличеног од мржње. – Реците себи да сте сами себи гурнули прст у око, и све до кости! Треба ли да Вас подсећам да је школска година тек почела? Чини се да ћемо имати више од једне прилике да се упознамо и да се проценимо, свако по својој правој вредности! Сада Вам наређујем да напустите просторију, и то сместа!

– Не него што од Вас затражим једну ситницу! – одговорих. – Једна замисао ми је тек тако пала на памет, док сам Вас слушао мало пре како разговарате са мојом колегиницом!

– Да нешто затражите? – прихвати он подсмевајући се са звуком лоше подмазаног чекрка. – Шта то чујем, један захтев? Ха ! ха! ха! Ви мислите да се налазите у историјама Друштвене узајамне помоћи?

– Мој је захтев у надлежности школства, а не друштвене бриге, господине *емире*?

– Доста је било говорничких вежби! Реците кратко шта имате да кажете и немојте ми траћити време!

– Ево: пошто сам закључио да показујете много добронамерности према новим професорима, рекао сам себи да ћете, можда, исто тако учинити нешто за мене, ако затражим од Вас да ми понудите место учитеља у интернату!

Емир баци један поглед у правцу Малике Тази, са изразом да она није била у праву што није приграбила прилику. Он одмах скрете очи на мене, са мајмунском гримасом на лицу:

– Ускоро ћу Вам наћи једно место у паклу, ако је Алаху по вољи! – промумла он претећи десном руком. – Вама, али и свим неотесанцима Вашег кова, свим вуцибатилама које ми оне дангубе из Рабата непрестано шаљу, као да ја овде имам центар за поновно образовање!

Псовао је, беснио, распредао, ван себе и без икаквог даљег обзира према лепотици, истресао читав свој репертоар простакула: био је то као талас ђубрета, једно необуздано изливање канализационог колектора из медине. Окретох му леђа и одох, са зебњом у стомаку да ћу убудуће морати да рачунам са још једним непријатељем, и то великим: Емиром установе!

Човек ме је очигледно омрзнуо: ту се ништа више није могло учинити. Мој боравак у Тинриру наговештавао је да ће бити јако лош, један дуги пут присутседама и замкама. Да ли ће увек постојати нека Малика Тази да ме спречи да у њих упаднем?

Први сусрет

Ухолу хотела Тодра, упознао сам Азиза, који је постављен за професора арапског језика у истој установи као и ја. Азиз је дошао у Тинрир четири дана раније. Требало се мало привикнути на живот у месту пре него што се отпочне са послом, требало је такође имати неопходног времена да се нађе одговарајући стан, што је понекад прави ратнички поход...

Захваљујући једној наводној препоруци, Азиз је успео да пронађе неку прилично велику кућу: четири собе, кухиња, умиваоница и пространа тераса која гледа на оазу. Једина потешкоћа била је цена: шест стотина дирхама. Узалуд је Азиз преговарао, власник је остајао непоколебљив: шест стотина дирхама, ни пару мање; лажна препорука достигла је своју границу.

Азиз је желео да сазна да ли сам заинтересован да са њиме делим кућу. Наравно да сам био за то заинтересован. Али, чак и за двојицу, најамнина је била висока. Одлучисмо дакле, уз обострану сагласност, да нађемо још два сустанара, по могућности наставнике јер, рече ми Азиз, са колегама ћемо се најбоље слагати.

У међувремену, упознасмо се уз говећи тажин са мрквом, наручен у некој прчварници необична имена: *Ресџоран Ал'ауда*, повратак.

У тренутку док смо пили чај од нане, Азиз направи један доинт, под подсмешљивим погледом власника локала нехајно ослоњеног о пулт. Дрога је јако мирисала, не-

сумњиво је то био *ну'а*, јако цењен квалитет јер је веома отрован. При трећем удаху, тело младог човека изгуби снагу, поглед му постаде благ, мишићи лица му се опустише, језик му се развеза. После неколико безначајних речи, он отпоче причу о свом пређашњем животу, прекидану повременим удисањем дима, а понекад напади-ма сувог и јаког кашља који га је доводио у јадно стање.

Азиз је био пореклом из Ерашидија, једног привидног града смештеног још источније, на пространству неплодном и непријатељском за сваки облик живота. Младић ми каза да су једина бића која се тамо стварно добро осећају жабе крастаче, звечарке, велики шкорпиони са репом пуним отрова и сиви гуштери.

Како се у њему налази једна од последњих робијашница у људској историји, одлучили су, прећутно, да се о њему никада не говори у средствима јавног информисања, изузев можда у метеоролошким извештајима, јер град има злогласну репутацију да редовно потуче све рекорде пасје врућине током лета. Један напуштен, одбачен град, заборављен од свих, као усталом и његова тамница и несрећни робијаши који тамо труну већ толике године.

Азиз је био низак и кошчат младић, препредена израза, подозрева погледа, земљастог тена, сува лица, кљунаста носа, танких усана поцрнелих од цигарете. Припаљивао је по једну цигарету сваких десет минута а, сваких пет, обузимао га је силовит кашаљ који би му натерао крв у лице и сузе на очи.

Али, та физичка патња прикривала је једну другу муку, емотивне природе, много дубљу, једну од оних страшних рана које никада не зацељују.

Била је то прича у којој су пајкани одиграли врло прљаву улогу, један поступак достојан Гестапоа из времена Клауса Барбија. Азиз није престајао да их псује, називајући их касапима, људождерима, нацистима, вампирима, курвиним синовима... читавим низом увреда које је зловољно набрајао.

Очито, Азиз је био жртва варварских метода наше Државне безбедности. Врло брзо сам замислио уобичајени сценарио: замка, хапшење, премлаћивање, мучења, а затим утамничавање без суђења, у трајању од неколико месеци или неколико година.

Азиз настави свој жестоки напад против пандура из Феса. Пена се накупљала у угловима његових усана, жиле су му избијале на челу и на слепоочницама, руке су му подрхтавале, плавичаста боја прекривала му је капке, беоњаче су му се закрвавиле, речи су почињале да му се бркају... Он извуче цигарету из своје паклице *Маркиза*. Дим који је халапљиво увлачио најзад му поможе да мало дође себи.

Да ли је његова прича имала нечег изузетног? Пред мојом растућом радозналешћу, Азиз се повлачио, изнео је о својој трагедији само неколико одломака, прекиданих све жешћим псовкама против полицијске багре из Феса. Одлучио је да истресе све што га је тиштало тек неколико сати касније, кад је попушио трећи цоинт.

Азиз је био студент арапске књижевности на Филолошком факултету у Фесу. Наима, његова другарица, студирала је језик Шекспира. Двоје заљубљених били су се заклели, с руком на *Манифесту комунистичке партије*, да их осим смрти ништа неће раставити на овом свету.

Азизов пут укрстио се са Наиминим путем четири године раније, на првој години факултета, током једног студентског састанка који је организован у знак солидарности са политичким затвореницима из Маракеша, који су тада штрајковали глађу.

Наима и Азиз били су активни у оквиру УНЕМ-а⁶ још од прве године студија: обоје су били његови активни чланови. Активности њихове ћелије биле су превазишле оквире Универзитета и прошириле се на све високе школе у граду, а чак и преко тога. Тајна полиција Феса доби тада наређење да смањи скупину организације у тишини: да то учини, добила је *одрешене руке*, говорила је порука која је дошла из Рабата.

Семлали, вечити министар Правде и Спорта управо је био дао знак за почетак КАН-а.⁷ Утакмице високог ранга требало је да се одигравају у свим великим градовима Марока. *Лавови са Ајласа*, које је предводио славни бразилски тренер Фарија, припремали су се да се супротставе, у утакмици на отварању, важном противнику: Нигерији!

Читава земља говорила је само о том сусрету, владала је грозница, државна опседнутост. Писана штампа, без обзира на партијске склоности, скретала је пажњу нашем тренеру на Рашиди Јекинија, нигеријског вођу навале и најубојитијег нападача, саветујући га да нареди Елбијазу, једином националном нападачу способном да заустави жестоке нападе опасног нападача, да га чува током читаве утакмице.

За то време, полицајци из Феса прионуше на посао: заседе, хапшења, груба испитивања, мучења, упади

⁶ УНЕМ – Национална Унија Мароканских Студената

⁷ КАН – Куп Афричких Народа

у станове и телесни напади... Упутство је било јасно: требало је да левичарска организација буде разорена, а њени руководиоци стрпани у затвор пре елиминације наше националне селекције, предвиђене да се деси најкасније у четвртфиналу купа.

Азиз је успео да избегне три замке, од којих су му једну поставили у самој Градској библиотеци у Фесу.

Наима није имала толико среће: она је била ухваћена већ у првом таласу хапшења без по муке. У сваком случају, милитанти су увек били лак плен. Чак се чини да пајкани који имају задатак да их ухапсе и да их испитују унапред уживају у својој мисији; а требало је заиста бити међу љубимцима окружног комесара, па да ти повере такав задатак.

Наиму су пет дана испитивала петорица бркајлија, у једној вили смештеној на периферији царског града. Како је она стално порицала да је УНАМ из Феса добијао било какву подршку од интелигенције из иностранства, пајкани су је, нимало је не штедећи, подвргли различитим начинима мучења која су се тада примењивала у зградама наше полиције: бичевањима, мучењима на точку, вешањима за ноге, гашењима пикаваца на телу, електрошоковима на полном органу. Наима је увек одговарала дугим несвестицама.

Уморну и на измаку снаге, бркајлије су је на смену силовале, онолико пута колико једна девојка може да поднесе да буде силована, и у оба телесна отвора.

Сутрадан, у освит дана, неки пролазник спотаче се, на улазу у стамбену четврт, о тело полуонесвешћене девојке.

Како је било незамисливо да се обрате правди Макзена против агената истог имена, Наимини родитељи

препустише то, помирили са судбином, у руке Алаха Свемогућег.

У болници Мухамед V у Фесу, лекари проценише Наимино стање као *веома кријично*. Како је она одбијала да узима храну и чак и да говори, ставили су је на инфузију, чекајући да мало поврати снагу. Али здравствено стање пацијенткиње погоршавало се све више. У неколико дана, она је изгубила двадесетак килограма, тен јој је пожутео, очи су јој се видно повукле у очне дупље, израз прогоњене животиње није више силазио са њеног лица.

За то време, Азиз се скривао код свог рођака у Рабату, ишчекујући да прогон мало попусти. Пошто му је један од његових другова из извршног комитета, који је још увек био у бекству, саопштио трагичну вест, Азиз изађе из свога скровишта и упути се да се брине о својој вољеној. Али, она је већ била пала у кому, њено преживљавање осигуравале су само интравенске инфузије.

Неколико дана касније, Наима стиже у своје небеско станиште. Студентска маса из Феса приреди јој величанствени погреб, са револуционарним слоганима и продорним повицима жена.

Одмах сутрадан, Азиз одустаде од припреме дипломског испита: омрзнуо је Фес, живот међу његовим зидинама постао му је неподношљив, студије на његовом Универзитету напросто немогуће. После последње молитве на гробу његове нестале драге, он за стално напусти град, а чак се и закле да никад више неће крочити у њега.

Наредне године, Азиз се уписа на Факултет педагошких наука у Рабату. По завршетку девет месеци обуке и

интензивног педагошког стажа, добио је место у Тинриру.

Две године касније, Азиз се очигледно још увек није био опоравио од страшне трауме: кад га човек слуша, рекао би да се драма десила тек јуче. Његова мржња према Наиминим убицама распламсавала се у његовом срцу како је време пролазило. Он је галамио, псовао млатарајући рукама против тих пандура из Феса и уосталом, против тог тлачилачког режима који је убијао своје најбоље грађане, против саучесничког ћутања западњачких влада, против тих сиромаша и тих изабљиваних неспособних да збаце своје окове, против те назови елите која је уживала у додворавању, против тог Неба вечито учмалог у увредљивом миру...

Људи који су седели за столовима око нас гледали су, пренеражено, тог младог човека који се усуђивао да држи тако опасне говоре на јавном месту и без икаквог страха.

Искористио сам једну кратку паузу да предложим Азизу да одемо да прошетамо према оази, можда ће га шетња мало смирити. Азиз настави своју жестоку критику не обраћајући пажњу на мој предлог. Викао је, вређао, пенио је од беса као какав лудак, све док га један жесток напад кашља не присили да прекине. Ја тада платих рачун и одвукох га у правцу оазе.

Оаза у Тинриру била је једини зелени простор, много миља унаоколо. Мала поља оивичена стаблима маслина и палмама које дају урме низала су се у недоглед на обалама Тодра. Сељаци су тамо гајили крмно биље за своју стоку, нарочито детелину. С времена на време, тамо се наилазило и на какву леју лука, парадајза, тик-

вица, плавог патлицана, паприке, нане... Сахарска река долазила је из клисура које су се налазиле десетак километара узводно. Бистра вода текла је туда са готово истим протоком током читавог сушног периода. Туристи са Запада застајали су, запрепашћени пред тим кристално чистим извором који је избијао из дубина једне стеновите пустиње, где киша пада два или три пута годишње. Њихови локални водичи су оклевали, збуњивали се, прибировали се. Никада нису успевали да нађу неко објашњење које би могло да задовољи растућу знатижељу њихових стада.

А локално становништво није било толико збуњено: вода из Тодре била је Алахов дар, и крај приче. Елем, они су утаживали жеђ, наводњавали њоме своја мала поља... никада се нису питали о њеном тајанственом пореклу. Чему?

Азиз и ја спустисмо се на два оближња крупна камена, са ногама у реци. Азиз се био мало смирио, а и његов кашаљ; вукао је дим из цигарете и опуштено посматрао колутове њеног дима, од којег човеку припадне мука, како се дижу у ваздух. Несвесно, сакупих шаку каменчића и почех да их бацам на квргаво стабло једног столетног маслиновог дрвета. Звук ударца мало се разликовао од каменчића до каменчића. Једном зврчком, Азиз баци пикавац своје *Маркизе* у реку, а затим се окрете према мени:

– У ствари – запита ме он – зашто си тако рано прекинуо студије?

У пољу наспрам нас, једна жена обучена у дуги комад црне тканине косила је детелину уједначеним покретима. Глава и груди њихале су се у ритму њених

покрета. Иза ње, гомила деце викала је, поскакивала, скакала, ваљала се у трави... Највеће међу њима бацало је у ваздух некакву склепану фудбалску лопту и покушавало потом да је ухвати у лету, не бринући много о млађој деци која су се играла под његовим ногама. Онда, када би се неко од њих продерало, мајка би исправљала кичму и строго грдила оно дете које је бацало лопту.

– Због Заине, моје старије сестре – одговорих му – жене баш као она тамо, са толико дечурлије коју треба подизати и са мужем који вечито беспосличи.

Сунце је управо нестало иза стрмих врхова клисура Тодра. Неколико преосталих зрака на високим зидинама казби уступало је мало-помало место плавичастој светлости која је наговештавала вече. Позив мујезина на молитву *Алмаїреба* одјекну небом: други позиви, увећани моћним децибелима, уздигоше се са свих околних минарета. Сељанка обучена у црно напусти своје поље, са огромним снопом детелине на глави; деца су ишла за њом, стално поскакујући и скачући. Породица пође стрмом стазом која је водила у дуар Афанур, преко стрме и огољене падине некакве планине.

Предложих Азизу да се вратимо: прича о мојој сестри Заини остаће за други пут. Он згужва омот паклице своје *Маркизе*, смота га у куглицу и баци га у реку. Куглица лако одскочи на површини пре него што пусти да је вода однесе. Азиз ју је неко време пратио погледом, замишљеног израза. Да, било је време да се вратимо.

Расподела распореда задужења

Сутрадан ујутро, у гимназији се вршила расподела задужења, церемонија која ће усрећити једне, а унесрећити друге, уосталом увек исте.

Сто двадесет осам професора очекивало је грозничаво долазак шефа установе. Већ два сата чекају. Ништа необично: једног надређеног који не пушта своје подређене да га чекају они неће поштовати.

За свеопште састанке као овај јутрошњи, администрација увек реквирира интернатску трпезарију – једину просторију у установи која је у стању да прими све запослене. Место је било свеже и добро осветљено, али јако се осећало на велику заједничку кухињу, на мирисе старе масноће, на ужегле умаке и на упорна пржења, који очито не би требало да подстичу апетит ђака из интерната.

Састанак је био утолико важнији зато што је требало да утврди, за целу школску годину, радне сате и нивое о којима је сваки професор требало да брине, другим речима, у питању је био велики улог. Према томе, не чуди што је атмосфера, уопштено гледано, била јако напета. Извесна стрепња огледала се на лицима. Професори припремних разреда нарочито су се плашили да их не пошаљу у анекс гимназије, јер је неколико учioniца било реквирирано у једној оближњој основној школи да би се примио вишак чланства. Бити послан у анекс, међу учитеље – колеге нижег степена – већина је сматрала за дисциплинску меру, или најпросто за понижење.

Посматрајући тај велики људски скуп, лако се могла замислити јасна слика о различитим склоностима које су чиниле, и још увек чине наставничке средине у нашем друштву. Професори, у већини између двадесет пет и четрдесет година, чине кругове блиских пријатеља који су били јасно одвојени једни од других.

Најбројнији и најактивнији кружок несумњиво је био онај кога су звали, оправдано или не, *Н'шаиџије*, бећари. Већина је била пореклом из Маракеша или из Казабланке. Препознавали су их без тешкоћа по одећи и по луксузном прибору: кошуљама или поло мајицама познатих марки, платненим панталонама шивеним по мери, беспрекорно улаштеним ципелама, *Реј Бан* наочарима на носу, скупим сатовима, ланчићима за врат и ланчићима за сат од масивног злата... са, увек у свему томе, истанчаном бригом за усклађивањем.

Н'шаиџије су били окореле нежење и становали су у згради *Ух'гу*, смештеној у најживљем подручју, или, пре, најмање мирном делу Тинрира: на два корака од јединог бара у области и Акедара, четврти са проституткама.

Али, у кафеу Оаза су *Н'шаиџије* утуцавали највећи део свог слободног времена: чај, кафа, цигарете, цоинти, лулице хашиша, партије карата, шале и игре речи сваке врсте, простачке шале, отрцана оговарања, бестидне приче...

Кружок је бројао још неколико искусних решавалаца укрштених речи, који су се свакога дана обрушавали на укрштенице у дневним листовима и часописима на арапском језику. Размењујући своју спретност у тој области, успевали су да реше загонетке, да уклоне препреке и да тако успеју да реше укрштеницу. Које ли среће

кад један или други успеју да открију: *пошћредседник Сјорћској удружења Беркане, или ценћарфор из Обале слоноваче избачен поком узвраћине ућакмице Африка Сјорћа између Абицана и Замалек из Каира, која се бодовала за елиминационе иће Кућа куйова, или, још, кршићено име љубавнице бизнисмена Родрића Валвердеа у славном мексичком подлисћу Немоћћа љубав!*

Али, понекад, наши решаваоци укрштених речи наићу на неки снажан отпор, који их присили да напусте борбу пре краја.

Поред укуса и начина живота, *Ншашаићије* су делиле и исте снове, или тачније исти сан: да се једном заувек врате у свој родни град. Али, са Емиром на челу установе, знали су сасвим поуздано да, чак и ако буду радили петнаест година у овом изгнанству, и то са свом озбиљношћу и свом посвећеношћу овога света, неће добити оцену која је потребна да би остварили тај сан: то је било исто тако извесно као и оно да мртваци не оживљавају!

Емир је у највећој мери мрзио *Ншашаићије*, а они су му то узвраћали истом мером.

Преостајало је дакле једно решење, исто тако сигурно и исто толико делотворно као и оцена: протекција. Подмићујући какву крупну зверку у Рабату или негде другде, сан ће се остварити без одлагања. Свакако, било је довољно ступити у везу са, на пример, неким шефом службе некаквог министра, са неким послаником или са његовом женом, неким власником предузећа или са његовом личном секретарицом, са неким високим руководиоцем или са његовом љубавницом, са каквим магнатом хашиша или са његовом омиљеном курвом, каквим фудбалером из националног састава или са ње-

говом пријатељицом... и утицај ће бити искоришћен, док трепнеш оком!

Но, и ту се испречила непремостива препрека пред несрећним наставницима: како би могли да плате крупну зверку, они који, три четвртине месеца, једва крпе крај с крајем?

Други клан чинили су једино професори пореклом из Тинрира или из околине, није било могуће бити његов део ако нисте *имерјад*⁸ по потомству. *Н'шаиџији* су их прозвали *Слуји*, несумњиво мислећи на ону врсту домаћих хртова познатих по слепој и вечној верности својим господарима.

Емир је много ценио *Слујије* јер су били послушни, покорни и потчињени до уништења: одрекли би се оца, мајке, жене и деце да је он од њих то затражио. Будући да је и он сам био *имарјад* с оца на сина, сматрао их је својом десном руком, а могао је, дакле, у сваком тренутку да рачуна на њих да изврше његове ниске послове, нарочито мушке на испитима.

Емир се понашао са *Слујима* као патријарх, као какв великаш коме се истовремено додворавају и којег се плаше. Сваке суботе он се позивао на вечеру код овога или код онога, редом. Стизао је код њих са три или четири боце *Мограбија*⁹ у пртљажнику свог белог Реноа 12. Дочек је морао бити достојан госта, вечера богата црвеним и белим месом. Емир би прождирио своје пиле печено управо како треба, почистио говеђи гулаш са шљивама, искапио с времена на време чашу свог црног вина... Док је то чинио, препричавао је,

⁸ Од *Имерјадовци*, већинског берберског племена у покрајини.

⁹ Мограби, познато црно вино.

правећи се важан, свирепа понижења која је приређивао онима, међу својим обожаваоцима, који су волели да се буне, посебно *Н'шаиџијима*. Његови домаћини слушали су га са бојажљивим дивљењем, захваљујући Алаху што су на правој страни.

Трештен пијан, Емир би тада започињао причу о својим бројним освајачким подвизима у Тинриру и другде, или причу о оргијама организованим у казби Афанур у друштву са Икером, каидом, Алушом, помоћником управника локалне полиције, Акеом, трговцем на велико, и многим другим високим руководиоцима из Тинрира.

Када би испио своју последњу чашу Мограбија, Емир је испуштао, у знак захвалности, низ громогласних подригивања и исто толико не мање звучних прдежа, које је *Слуи*, његов домаћин, прихватао са *на здравље, Сигу*¹⁰ *Абер'хмане!*

Емир би тада отишао посрћући до свога Реноа 12 и кретао аутом певајући гласно и погрешно рефрен једног простог певача из области: *n'tcha, n'soua, ouri hassa bla...!* прејели смо се, нарољали, само још да...

Уз те простачке мелодије, директор највеће школске установе у покрајини запутио би се у Акедар, четврт са проституткама, да би завршио вече у полном органу какве девојке изопштене из друштва.

Слуги су сви били ожењени, па разведени, па опет ожењени, у сваком случају родитељи једне страшне гомили дечурлије, одрпане и лоше ухрањене.

¹⁰ Почасна титула која се даје мушкарцима.

У животу, Слуги су имали две страсти: гомилање новца и градњу. Остало, све остало било је само празна прича. Чували су две трећине својих примања за градњу кућа за издавање. Ништа у изградњи није могло да им промакне: познавали су занат као имама сто четрнаест сура из Корана и радо би засукали рукаве када су имали слободна поподнева, у дане празника и за време школског распуста.

И последњи од Слугија имао је барем три куће за издавање сазидане од тврдог материјала, док су они сами и њихова страшна дечурлија живели у кућама од черпића, наслеђеним од предака, јер, како су тврдили, те рушевине су их чувале од урока и од сплеткарења завидљиваца.

У гимназији, препознавали смо Слугије по њиховој смешној одећи простака и нарочито по ципелама. Сви су носили, као по договору, ципеле са црним крампони-ма, пре направљене за ударање фудбалске лопте, иако нису имали склоности према фудбалу, као, уосталом, ни према другим спортовима.

Трећи клан, још увек у мањини у оно доба, окупљао је *Браћу* свих склоности: *Муслиманску браћу*, *Салафистіе*, *Беніазинистіе*, *Вехабије*... Ти људи разликовали су се у неким појединостима, као што је тумачење неких ставова или хадита, речитости коју бирају у читању светих текстова, положају руку и ногу за време молитве, облику браде... Браћа су се често препирала око неких безначајних ствари, али су се савршено слагали око суштинског, наиме око строгог придржавања основних догми, скромног облачења, мржње према свему што смрди на

Запад, прождрљивости и задовољствима у самозадовољавању.

Према Емиру, Браћа су била, обично, пуна поштовања и послушна, али ипак нису ишли до слепо покорности као Слуги. Пошто су знали да је он истовремено моћан и опасан, трудили су се да избегну сваки отворени сукоб са њим.

У ствари, та Браћа, као и остатак њихових сродника широм земље, припремала су у потаји тле за толико прижељкивану *Велику исламистичку револуцију* – широку кампању која је издашно финансирана петродоларима који су обилато притицали из Саудијске Арабије. Браћа су обилато сејала своје отровно семе у гимназији, по џамијама, по пијацама и на сваком тлу погодном за врбовање присталица. Махзен, који је ту налазио неочекивани бедем против успона левичарског утицаја, затварао је очи, пуштајући на тај начин да се гангрена фанатизма шири по свом нахођењу. Десетак година касније, гангрена ће се претворити у рак. Он ће напасти цело тело, рачунајући ту и виталне органе. Оздрављење ће се тада показати болним, а ампутација напросто немогућом.

Далеко од својих мушких колега, жене и девојке професори издвојиле су се у једном углу, на другом крају трпезарије, као да су желеле да избегну сваки ризик од оплођења преко ветра. Било их је десетак, већана умотане у своје целабе и мараме, а друге су биле обучене пре на западњачки начин, али ипак не претерано. Разговарале су између себе нагињући се, с времена на време, једне према другима како би се боље чуле.

Летимичним погледом, опазих Малику Тази како седи мало по страни од других. Уосталом, у односу на свој положај према брижљиво створеним клановима, препознавале су се придошлице, као што су Малика Тази, Азиз и ја.

У џунгли, многе животињске врсте понашају се тачно на исти начин са својом сабраћом која желе да се прикључе овој или оној групи. Пре него што их прихвате, они су жестоко подвргнути сигурносном карантину, током којег треба да прођу неке обреде и покажу извесне склоности.

Малика Тази заменила је јучерашњи комплет дугом смеђом хаљином од џинса са прорезом са стране и белом мајицом која јој се савршено припијала уз груди. Њена немарна фризура, која се направи у трен ока, и њене црне наочаре за сунце – које је задржала несумњиво зато да би се заштитила од превише радозналих погледа – давали су јој модеран изглед, достојан какве познате холивудске глумице.

Очигледно, Малика Тази била је изванредна млада девојка, лепотица која је обећавала да ће начинити пуштош у том свету сачињеном од похотних мушкараца који су непрестано у терању.

Тек што је стигла, у целој трпезарији отпоче опште комешање. Н'шаитије су се један по један окретали према њој, а поглед им је имао израз грабљивице која је угледала редак плен. Грозничаво су се узмували, добацивали значајне погледе један другом, ударали се лактом у ребра, шапутали на ухо простачке примедбе...

Комешање се појачавало и најзад привуче пажњу Слугија, који су до тада мирно седели у првом реду,

сучелице још увек празне директорове фотеље. Они се тада окретоше готово сви истовремено, њихове очи глупа погледа лутале су на тренутак по дворани пре него што су следиле општу кретњу и спустиле се тако на Малику Тази. Са неподношљивим безобразлуком, они су је одмеравали, од главе до пете, проучавајући полако сваки део њеног тела. На њиховим лицима завидљивих дугајлија, било је нечег чежњивог и ускраћеног, нешто што је неизбежно подсећало на израз дечака без пара пред неком продавницом слаткиша. Један од *Н'шаиџија* се тада умеша гласом у коме се мешала љутња са подсмевањем:

– *Baraka! baraka!* – узвикну он млатарајући рукама. – Доста. Прешли сте границе прихватљивог!

Слуги одмах одвратише поглед не одговарајући. Никада нису одговарали на вербалне нападе *Н'шаиџија*, из страха од њихове застрашујуће речитости грађана вичних у вештини вређања.

Нико или готово нико у тој дворани није се уздржао да се не окрене, бар једном, према Малики Тази. Чак и *Браћа*, на чијем је челу био печат побожности, нису томе одолела. С времена на време, кришом су бацали поглед који је горео од жеље на прекрасну девојку пре но што би заузели свој почетни положај, замишљеног израза, док су прстима несвесно исправљали храпаве длаке своје браде. Било је излишно покушавати да сазнамо шта се потајно одиграло у њиховој глави немаштовитих дркација.

Изван тих кланова херметички затворених једних према другима, кретало се много наставника који нису припадали касти. Неки су били новозапослени још увек

у фази посматрања; други су чекали да се разоткрију, да виде с које стране дува ветар. Било је такође и опортуниста који су прелазили из једног клана у други, у складу са својим тренутним интересима, лични Емирови доушници, два сарадника *Мировној њела*, један професор француског и његова жена, који су умислили да су Сартр и Симон де Бовоар, један болесник од рака у поодмаклој фази, један двојник принца Чарлса, један уображени болесник, један клептоман, два чанколиза, један једноноги, два доказана сваштара за ситне поправке, један почасни старетинар, један шаљивција, један раздражљивац, један првокласни кувар, један нећак Асу Балсама, један промашени сликар, два трагача за благом, један месечар, један садо-мазохиста, један љубитељ музике, један многоженац, један повремени сводник, један сакупљач гмизаваца, један обожавалац Боба Марлија, десетак будала, од којих двојица космичких размера, једна лажна плавуша, један маштар, један чираш, две глупаче и једна курва.

Тренутно, сви су ишчекивали расподелу задужења, као што се очекује пресуда. Атмосфера је била изузетно напета у редовима *Н'шаиџија* као међу свим несрећницима у немилости код шефа установе. Али, уопштено гледано, у дворани је владао фатализам старих дервиша. У ствари, наставници су знали да неће бити изненађења: најлакши распореди задужења неизбежно ће припасти Емировим љубимцима, то је било исто тако сигурно као што се мачка увек дочека на ноге. Ту се ништа није могло учинити: Заид или Х'мад није био изузетак, цела земља је тако функционисала; непотизам је свуда био уздигнут у систем.

– Хајде да мало протегнемо ноге у дворишту – предложи ми Азиз.

Спремали смо се да напустимо трпезарију и њену заглашну буку када нас звук крампона што стружу тле натера да се вратимо на своја седишта: то су Слуги устали као један човек да би поздравили улазак на позорницу толико очекиваног човека.

Одевен у драп троделно одело и са црвеном краватом, Емир се смести у своју фотељу на љуљање, без речи. Чланови његовог двора заузеше места иза њега. Руш, његов секретар, седе с његове десне стране.

Емир на тренутак пређе својим разроким очима преко трпезарије, са презривом гримасом на њушци. Свака бука престаде; тишина капеле од које пролазе трнци обруши се на дворану. Погледи, сви погледи уперише се у њега. Да би продужио напетост, Емир извади из џепа једну *Куйубију* и заби је у лабрњу. Један Слуги приђе, савијене кичме, понизног држања, са упаљеним упаљачем на длану. Једним покретом браде, Емир издаде наређење Рушу. Овај одмах отвори једну картонску кошуљицу у којој је био свежањ папира и пружи му је.

– Пре... пре но што вам поделим распоред задужења који је овде – поче Емир гласом страшног суда – подсећам вас да часови почињу сутра, у осам сати ујутро. Ако, на пример, сутра имате наставу од осам сати до поднева, морате бити присутни на свом радном месту од осам до подне! **ОД ОСАМ ЧАСОВА ДО ПОДНЕ!** Другим речима: свако одсуствовање, чак и само на минут, биће одмах кажњено!

– Допустите ми, господине директоре... – огласи се један високи смеђи човек гласом са одвише поштовања

да би био искрен – допустите ми да вас подсетим да се до данас ученици још увек нису уписали, интернат још увек није отворио врата! Шта, дакле, да радимо током четири сата у учионицама без ђака?

– То није мој проблем! – одговори Емир прекидајући расправу нервозним покретом руке. – Мој посао директора састоји се у томе да вас надзирам! Непрестано ми то понављају: *Надгледајте их! Надгледајте их!*

– Али, господине управничке установе – продужи високи смеђи човек готово се превијајући од смеха – не надгледа се кад сте у троделном оделу! Реците им радије да вам дају бојну стражарску униформу, пушку са бајонетом и двоглед!

Изузев Слугија, увек озбиљних и важних као кардинали у папином присуству, сви прснуше у смех. Емир бесно удари дланом о сто:

– Доста! – грмну он разјарено. – Ви, Дребине, Ви који никад не пропуштате прилику да ми се ругате у лице, ево, имам за Вас награду савршено сразмерну Вашем безобразлуку! Ево!

Са пакосним церењем на уснама, Емир му пружи лист који је његов секретар управо извукао из кошуљице.

– На служби, судски стражару! – одговори Дребин, идући ка Емиру. – Захваљујем Вам бескрајно на тој доброти и такође молим Небо да Вам врати очи на првобитно место!

Дворана поново прште у смех. Дребин очима прелете свој распоред задужења. Емир га је бесно посматрао.

– Нека свеци Пигмеја и Масаија бдију над Вама, судски чувару, као и над Вашом дружином! – рече му Дребин подижући дланове према небу. Верујте ми, стварно

не знам како да Вам захвалим што сте ме ослободили
цео дан у недељу.

Смех поново одјекну, јачи.

– Вратите се на своје место, Дребине! – повика Емир
разочаран што лош распоред задужења није изазвао
срачунати утисак на њега. – Вратите се на своје седиште
или ћу одмах телефонирати каиду!

Како се смех настављао, посебно у редовима *Н'шаи-
иџија*, Емир се одлучи да одмах подели и друге распоре-
де, понављајући гласно имена наставника која му је сва-
ки пут шапутао секретар.

– Да није он, можда, неписмен? – запита ме Азиз, за-
препашћен.

Било је јако лако одмах открити директорове штиће-
нике: једино су они позивани именом и презименом, ис-
пред којих су коришћена почасна ословљавања *Си*, *Му-
лај* или *Лала*. Постојао је, на пример, *Си* Мурад Алуш,
син помоћника шефа локалне жандармерије, *Си* Хасан
Имагри, зет једне крупне зверке у области, *Лала* Хасна
Лотфи, законита супруга председника општине, *Лала*
Фатима Шауки, професор физичког васпитања од поне-
дељка до петка, а курва суботом, недељом и празничним
данима, *Лала* Малика Тази, због свог лепог лица и савр-
шеног облика осталог, *Мулај* Ахмед Ел Алауи, *Си* Хасан
Шраиби, *Си* Насер Себти, чија имена нећемо комента-
рисати...

Али, ја сам имао права на једно Не... процеђено из-
међу усана и један од најгрознијих распореда задужења:
двадесет четири сата часова, три различита нивоа, три
празна сата и суботом после подне задужен од шеснаест
до осамнаест сати, не рачунајући да је то било узми или

остави. Емир није расправљао: он је чак и претио, на најмањи приговор, да ће позвати полицајце.

Огроман бес дизао се у мени, обузимајући све моје ћелије, крв ми је прокључала у венама, густ облак изненада ми је прекрио вид, ништа више није личило на било шта. На тренутак, видео сам себе како шчепавам ниткова за оковратник и ударам га песницом право у нос, а затим га бацам једним клејовским аперкатом, размрскане њушке, у руке његових улизица постројених иза њега.

Увек сам сањао да тако средим лични опис многим будалама које су ми се, у овом или у оном тренутку мога живота, испречили на путу, или које, напросто, нисам подносио: пола туцета наставника, исто толико васпитача, један племенски вођа и његов мокадем,¹¹ два најављивача на ТВМ (што и није тешко погодити), сви каиди и председници општина које сам имао прилике да упознам, готово сви директори школских установа са којима сам се сретао као ђак, као и сви они које сам касније сретао као наставник, већина пајкана, исто толико посланика и чак десетак личности на високим положајима, чија је имена боље, барем, по мене, да прећутим.

Међутим, један разлог ме је увек спречавао да то спроведем у дело и да тако видим како се остварује мој сан: моја сестра Заина и њено седморо деце. Сваки пут, у пресудном тренутку, њихова слика је искрсавала преданом: Заина ме је преклињала, а њени клинци обиснули би ми се о руку, потпуно уништавајући моју одлуку да утажим жеђ и да на тај начин потпуно умирим свој бес.

¹¹ Мокадем је представник власти на нивоу једне четврти или једног дуара, задужен за извршавање полицијских наређења. – *џрим. џрев.*

Иста та слика, патетична и разоружавајућа, натерала ме је да се обуздам, а и натераће ме још много пута да се покорим пред Емиром.

Показао сам отворено да ме је то погодило, и против своје воље. Није то било озбиљно, имао сам много других таквих ситуација током свога живота, зелених и незрелих, које ћу вам можда испричати једног дана до танчина.

– У ствари – рече ми Азиз, кад смо се једном сместили у кафеу Оаза – још увек ми ниси испричао како су те твоја сестра и њена деца спречили да наставиш студије!

Заина и њена деца

Три године старија од мене, Заина, међутим, није имала исту срећу као ја да иде у школу, пошто је мој отац закључио како је добро да је задржи у кући.

Моја мајка ју је научила да одржава ватру на огњишту, да припрема квасац, да меси хлеб, да припрема кускус, да води кућу, крпи, прикупља сено и сточну храну, музе краву, моли пет пута дневно, буде послушна... Очеvidно, моји родитељи су од почетка планирали да од Заине начине савршену жену домаћицу.

Њихов циљ ће бити постигнут, без икакве тешкоће, и у великој мери.

Био сам ученик у гимназији Елмансур Едахби у Маракешу кад је неки незнанац дошао да затражи Заинину руку. Човек се звао Омар Иркем (буквално: Омар *Негошуйаван*) и становао је у засеоку смештеном у подножју Тизи н'иларебија, на два сата хода од наше куће.

Омар Иркем био је по занимању корпар. Са пружем које су плели жене и деца из његовог засеока у замену за скромну награду, правио је котарице, корпе, ужад, асуре... Производе које је препродавао сваког уторка на пијаци у Тахебауту.

Управо једног уторка он је први пут и видео моју сестру. Заина се враћала са сакупљања дрвета у пољу које се налазило поред пијаце. На завијутку једне камените стазе, којом обично ретко ко пролази, она се нађе лицем у лице са једним човеком од тридесетак година који је

вршио велику нужду насред пута. Узбуђена због непристојности ситуације, Заина испусти свој терет на земљу. Човек се нагло усправи, лица црвена од збуњености. Он брзо подиже панталоне, некако их закопча, спусти своју белу тунику... За то време, Заина се узалуд трудила да поново упрти на леђа свој свежањ; због неприлике, била је неспособна и неспретна. Приликом трећег покушаја, Омар Иркем сматрао је да мора да јој помогне; он тада подиже терет и стави јој га на потиљак; у исто време, он промуца извињење. Заина одмах побеже, очију прикованих за тле, не успевајући да испусти икакав звук.

Незгода је тако требало да буде окончана да судбина није другачије одлучила: тај кратки сусрет са лепом дрвосечом би пропраћен љубављу на први поглед, од које се корпар никада неће опоравити.

Свакако, ситуација је била заиста непристојна, али, шта да се ради? Љубав не мари ни за прилике ни за пристојности. Срце једног младог човека не бира пристојно време да се заљуби; то може да му се догоди у сваком тренутку, и у свакој прилици, чак и у оној најнеприкладнијој.

Неки стари трговац из мог дуара признао ми је једнога дана да се он био лудо заљубио у једну Либанку коју је срео за време свог ходочашћа у Меку и, иронија судбине, управо у тренутку каменовања Проклетог Ђавола!

А један од мојих бивших другова из разреда полудео је за неком лекаром која га је оперисала од цистичног тумора у левом тестису!

За време Вијетнамског рата, летописи Америчке војске бележили су, са извесним запрепашћењем, да се десетине *Маринаца* позаљубљивали у Вијетнамке,

другим речима у непријатељице, ако не активне у рату, а оно, барем, на власти.

Чак сам негде прочитао да је неки припадник француског покрета отпора, ухапшен у децембру четрдесет треће у области Лиона, имао љубавну везу са неком младом Јеврејком, коју је први пут срео у сточним вагонима који су их превозили из Дрансија у логор Берген-Белсен!

Кад се чује та врста прича, Омарова љубав на први поглед била би према томе потпуно разумљива, иако се догодила у јако незгодном тренутку.

Дакле, уместо да се врати на своје продајно место да би продао остатак својих корпи и ужади, корпар пође у стопу за Заином, чврсто решен да открије њено станиште. Кад је стигао сасвим близу наше куће, он стаде, брижљиво осмотри зидове, врата, прозоре, погледа надесно, погледа налево, а затим у свим правцима. Циљ: да би му се заувек урезао у памћење положај наше куће.

Како то није било довољно да одговори на сва питања која су га мучила, он потражи неког из краја да се распита, нађе врло брзо две дангубе, које су му се ставиле на располагање. За неколико дирхама они му испричаше све о Заини, од њеног доласка на свет, о животу наше породице, о нашим ближњима, о нашим пријатељима, о нашим непријатељима...

Кад је задовољио своју радозналост, Омар се врати својим корпама и својој ужади, лака срца, смирене душе. На путу, он покупи три округла и храпава камена. Гледао их је кратко, смешкајући се при помисли да ће његове ноћи ускоро постати узбудљиве. Осети топлоту у стомаку, благу и густу попут сирупа, нешто затрепери с леве стране његових груди, читаво тело му од задо-

вољства задрхта више пута. Најзад, спусти три камена у пространи џеп своје беле тунике и настави пут.

Кад је стигао на обод пијаце, Омар се повуче иза квр-гавог стабла столетног маслиновог дрвета, сигуран да га сада нико неће изненадити. Извуче тада три камена из џепа, спусти панталоне и њима лагано обрису шупак који још увек није био обрисао од несрећне, или, радије, срећне незгоде са Зеином.

Исте вечери, након последње молитве у дану, корпар и четворица његових рођака закуцаше на наша врата. Мој отац отвори: Омар се пресамити и пољуби крај његове целабе. Један од његових пратилаца, један муцавац од шездесетак година, стави му у руку корпу од прућа у којој се налазио овчији черек, пет или шест глава шећера, један комад тканине, пар извезених папуча и неколико ђинђува.

Поласкан што види како му један одрастао човек љуби руку, мој отац одмах наложи мојој мајци да припреми тажин¹² и кускус достојне свечаних прилика.

Док су очекивали гозбу, људи су пијуцкали чај од нане и ћаскали неповезано: о суши која је јако пустошила земљу, о скупоћи живота, о слабљењу обичаја, о младима који само сањају да све спакују и да оду да живе у граду, о све репресивнијим методама представника власти и њихових помоћника, о бескрајним врлинама стрпљења...

После вечере и обавезног чаја од нане, људи подигоше дланове према небу због кратке молитве. Неко одмах

¹² Јело припремљено у поклопљеној земљаној посуди, мароканског порекла, врста паприкаша од меса, воћа и поврћа, обично праћено посебно припремљеним гризом кускусом. – *џрим. џрев.*

запева *Ама јаџаса'алуне* – стих из Књиге који се наводи да би се запечатила свака трговина међу људима. Други су неупадљиво мрдали уснама, пуни побожности. Читање се заврши једним дугим, заједничким и свечаним *Амиииииин!* Људи пољубише врхове својих прстију, а затим се вратише у пређашњи положај. Судбина моје сестре Заине тако се заувек помешала са судбуним Омара Иркема, у злу и у највећем злу.

Заинина свадба

Да би достојно прославили догађај, мој отац морао је да прода једну од своје две краве и готово целу жетву жита. Прослава свадбе трајала је три дана и три ноћи, у складу са традицијом и обичајима. Цео дуар био је позван на свадбу, мушкарци, жене и деца. Широки тањира кускуса са седам врста поврћа следили су након сочних тажина од пилетине са исцеђеним лимуном, не рачунајући лимунаду, огромне сребрне чајнике непрестано припремане и непрестано пражњене. Руља се преждеравала захваљујући Небу на толикој доброту.

А ја сам изигравао ревносног и увек насмејаног конобара. Стално сам ишао између кухиње и препуних соба: ишао сам, враћао се, дочекивао госте и изговарао добродошлицу једноме, одговарао на претерано љубазне поздраве другога, смејао се, и против своје воље, шалама лошег укуса неког трећег...

Кад је пало вече, отац ми повери не мање осетљив задатак: да надгледам десетине битанги које су се окупљале као зунзаре на улазу наше куће. Са огромном тољагом у руци, морао сам да убедим најнеобузданије међу њима да не покушавају било шта што би могло да поквари празничну атмосферу која је владала у кући.

Са своје стране, Омар је био одлучио да прослави своју свадбу што је раскошније могуће. *Само се једном жени!* говориле су му и понављале ждерење из његовог засеока да би га подстакли да приреди једну веселу част.

Корпар се осмехивао и свима обећавао гозбу какве још није било. *А обећано – испуњено!* додавао је он увек гласом пуним поноса, који дотад нису код њега чули.

Али, вече уочи прославе, Омар схвати после дугог срачунавања у глави, да његова уштеђевина једва да може покрити половину трошкова!

Онда, шта да се ради? Хоће ли одустати од обећане гозбе? Не, кад би од тога одустао, постао би сигурно предмет подсмеха читавог дуара, а то он, Омар, не би поднео! Да ли онда да одложи славље за неколико седмица или за неколико месеци, док не набави потребан новац? Ни то не би било добро решење: кад би тако поступио, изложио би се ризику чије би последице биле јако незгодне. Свако одлагање, чак и од неколико седмица, породица његове изабранице протумачила би као неиспуњавање дате речи, промену мишљења, бежање, или нешто у том смислу. Несрећни корпар сав задрхта на претпоставку да види како га изненада лишавају Заине. Шта, дакле, да уради? поново се запита не надајући се да ће пронаћи одговарајући одговор.

Омаров отац јако давно је напустио овај свет. Његова мајка спремала се да му се придружи. Старица је већ била изгубила оно суштинско: вид, памћење, разум; само су је још најосновније телесне потребе задржавале у животу. Већи део дана проводила је у свом поткровљу, говорећи сама са собом, причајући са одавно упокојеним рођацима, желећи добродошлицу невидљивим посетиоцима, издајући наредбе измишљеним слугама...

Омар није имао брата: а сестре му нису могле пружити никакву подршку, пошто су свих пет биле удате за сељаке сиромашније од њега; њихове колибе биле су

дупке пуне лоше ухрањене дечурлије у ритамима. По први пут корпар постаде свестан несигурности свога положаја; до сада, није за то марио, или га је то, пак, јако мало бринуло.

Као свако биће у тешкоћама, Омар осети потребу да повери своју муку неким утешитељским душама. *Свака мука која се њодели два њуџа је лакша од муке која се њређуџи*, како би вероватно рекао Жан де Лафонтен да се занимао за такве ствари. Несрећни корпар оде, дакле, да олакша душу код Лехсена, свог рођака, сина свог стрица, муцавца.

Лехсен је био сиромашан воденичар, али саветодавац без премца у Тизи н'иларебију. Природа његовог посла омогућавала му је да непрестано ћаска са мноштвом мушкараца и жена, скупљајући тако сваког Божјег дана велику количину информација о животу људи из дуара и околине.

После дугог и зрелог размишљања, воденичар посаветова корпара да оде да узајми новац од његовог оца, Омаровог стрица. По синовљевим речима, отац је управо добио знатну количину новца као наследство своје друге супруге.

Омару је требало пет хиљада дирхама. Стари муцавац одлучно порече да је икада имао толику суму новца, кунући се у све на свету да говори истину. Корпар није инсистирао; уосталом, чему, стриц се никада није показао спремним да му помогне: елем, што би сада другачије поступио?

Чудо се ипак догоди у последњем часу: у тренутку када се Омар спремао да се опрости од стрица, овај га задржа и рече му да би можда могао да му пронађе ту суму.

Он за то постави два неизоставна услова: камату од педесет посто и враћање распоређено на двадесет пијачних дана, ни један више. Омар, који није веровао својим ушима, прихвати оба услова без расправе. Он три пута пољуби лобању свога стрица, и оде, растерећен, са пет хиљада дирхама у пространом џепу своје гандуре.

Корпар приреди јако велику гозбу, прославу за памћење, јединствену у историји засеока. Његових пет сестара кувале су без прекида, дан и ноћ. Сви становници дуара били су на њу позвани. Људи су се кљукали тажинима и кускусима, наливали се чајем и причали су и певали из свег гласа, док је младожења ишао од једног до другог круга, са фесом елегантно накривљеним на челу.

Као што је било предвиђено, славље је трајало три дана и три ноћи. Четвртог дана, Омар позва на вечеру достојанственике из засеока и из околине: племенског вођу, његовог помоћника, имама, шумаре као и прегршт имућних људи. Те угледне званице имале су на располагању добро печеног овна и кока-коле по жељи.

Петог дана, Омар унајми неки стари камионет да би довео младу у њен нови дом. На повратку, он схвати да нема чиме да плати возњу, будући да му је кеса напросто испустила душу. Шофер камионета, неки кепец са лошим зубима који су му излазили из уста, затражи оно што му припада. Омар га замоли да му да неколико дана одгоде, само неколико дана. Кепец је захтевао да буде плаћен одмах и на лицу места, иначе, биће зла. Омар је поново претурао по џеповима са слабом надом да ће тамо пронаћи какву заборављену новчаницу у неком куту, али његови прсти извукоше само бедну жуту ковануцу. Љутит, кепец тада поче да бесни, не поштујући

више никога. Било му је доста тих путника без пребијене паре којих је било све више на пешачким стазама у овој забитији! Није разумео те новопечене младожење које се спремају да праве децу, а немају ни новчаницу од педесет дирхама у џепу! Ни те назови родитеље који јефтино продају своје кћери дајући их првом који дође, не марећи чак ни за то шта ће оне вечерати на дан своје свадбе!

Суочен са изливом беса, Омар је ћутао, скрхан, бледа лица, окрећући несвесно прстима кованицу од двадесет пара. Иза њега, Заина је стајала оборених очију, тужна, стегнута грла као да ју је нешто гушило: никада није доживела ништа тако понижавајуће.

Омар тада предложи да плати свој пут са десетак глава шећера које је добио као свадбени поклон. Кепец одговори једним одлучним ухух!¹³ Он је хтео новац! новчанице и кованице са Хасановим ликом, нека му Небо продужи дане! Не занимају га никакве главе шећера! На бензинским пумпама у земљи примају само новац! Полицајци, бакалин, месар, продавац поврћа... сви они примају само кеш!

Кад је несрећни корпар признао да може, како ствари тренутно стоје, да плати возњу само главама шећера, кепец, на крају живаца, скочи на њега и шчепа га за грло као какав бесни бул-теријер, зажарена погледа. Двојица мушкараца дохватише се за косу, скотрљаше се на тле размењујући, у облаку прашине, ударце песницама, ударце ногама, псовке и простаклуке као какве животиње. Неколико сељака који су се тамо задесили, најзад их раставише, не без муке.

¹³ Не, на берберском.

Међутим, кепец није одустајао. Даће младине ствари тек када прими свој новац, цео износ, и у готовом новцу! Може да се стрпи још пола сата! Али ако се дотле ништа не деси, он ће продати све ствари на јавној дражби на тргу дуара!

Дирнут због корпарове злосрећне судбине, један старац позва присутне сељаке који су се тамо задесили да сакупе новац да плате возњу и тако врате ствари несрећној млади. То ће сигурно бити добро дело које ће Алах великодушно наградити кад куцне час!

Речено – учињено. Кепец онда стави новац у џеп, још мало је гунђао колутајући распомамљеним очима, избаци неколико крупних псовки, више пута пљуни око себе и најзад се попе на кров своје крнтије. Да би избацио остатак своје жучи, он поче да баца Заинине ствари на прашњаво тле. Омар се живо успротиви. Кепец настави саботажу не обраћајући пажњу на протесте. Разјарен, корпар скочи, шчепа кржљавца за крај његове блузе на леђима, повуче из све снаге надоле, да би га оборио на земљу. Сељаци се опет умешаше, одвукоше мало даље корпара, препоручише му да буде миран, да се мане ћорава посла... Он послуша, мање из убеђења, а пре из поштовања према својим добротинитељима.

Али, кепец искористи препирку од настави још јаче са увредама и претњама против Омара. Тако му покојног деде, изравнаће он ускоро рачун са корпаром! Сто пута ће му наплатити његово лукавство! Скочиће на њега ако га икада сретне на свом путу! Смлавиће га!

Омар је то примио не реагујући. Није хтео да увреди људе из свог дуара, који су га све више позивали да се уздржи.

Пре него што се попео у своје возило, кепец на корпара испали жестоку салву увреда, па затим једну против свих корпара на свету, па једну против дуара, његових мушкараца, њихових жена и њихове деце... Чинило се да нико више није био у стању да заустави кржљавца; викао је, псовао, претио рукама, исколачених очију, усана са којих је капљала пљувачка; било је то као бујица тешких увреда и бестидних простаклука, изливање из канализационе јаме. Најзад, он покрену возило са много буке, остављајући иза себе дуги траг прашине и дима.

Омарова и Заинина свадба одиграла се у августу хиљаду деветсто осамдесете. Неколико месеци касније, земља уђе у јако дуг период суше, која је остала записана у сећању свих сељака. Потоци, извори и бунари пресушивали су један за другим; тле је пуцало због топлоте. Дрвеће је умирало од врха. У неким дуарима, људи чак нису имали чиме да утаже жеђ. Продавали су тада у бесцење своју мршаву стоку и напуштали у групама свој родни крај да би отишли да се скупе на ободима великих градова.

Ускоро су избиле побуне због глади у Маракешу, у Фесу, у Агадиру и свуда по земљи.

Пре него што је и њега погодила суша, Омара је прво погодио његов зајмодавац. Седам месеци протекло је од његовог значајног венчања, а он још увек није био вратио један дирхам од свог великог дуга. Стриц га је, међутим, више пута упозоравао: ако, када се наврши двадесет пијачних дана, дуг не буде исплаћен, он, његова жена и његова мајка мораће одмах да напусте кућу!

Сироти Омар заиста је хтео да плати дуг, иако се исплаћивањем његових дугова више нико не би обогатио у ова времена. Он је ипак желео да га исплати, и то чак и пре истека кобног рока! Али, на овом свету, није увек доста желети да би се и могло.

За разлику од сељака из свог засеока, Омар је имао само један извор живота, и то један једини: корпарство. Није знао ништа друго да ради, чак ни да узгаја кокошке или зечеве. Али, котарице, корпе и асуре нису се више продавале као некад. То је било природно, сељаци нису више имали чиме да плате ни врећу брашна нити своју недељну главу шећера; како би, дакле, себи могли да приуште непотребне ствари?

А што се тиче прућа, његове основне сировине за посао, оно је све мање расло у долини, наравно, због суше; оно је чак било нестало са појединих места. Последица: Омар је несумњиво био потпуно у немогућности да исплати свој дуг.

Муцавац, његов зајмодавац, настављао је, међутим, да тражи оно што му дугује. Када је прошао одређени рок, он запрети свом братићу да ће поднети тужбу против њега каиду. Каиду? И сама реч била је довољна да се срце стегне несрећном корпару и да изазове страшну дрхтавицу од зебње. Између тога да се баци у кавез са тигровима или да се појави пред судијом, он би радо изабрао прво решење.

Да не би дошло до тога, корпар одлучи да препусти свој дом муцавцу. А куда ће после отићи? Од чега ће живети? Омар никоме није открио свој план, чак ни Заини.

Једног јутра, кад је петао запевао, он отрже две жене из сна. Заина је постављала питања, тражила је да сазна

шта се дешава. Као једини одговор, Омар јој нареди да спакује ствари. Заина га одмах послуша: жена достојна тог имена не одбија послушност, да тако кажемо, готово никада своме мужу, *чак и када он иреши*, каже ше-ријатски хадит. Омар осамари своју мулу, натовари на њу нешто намештаја и посуђа које је вредело понети, смести удобно своју мајку одгоре, а затим затвори врата за собом.

Заина је носила завежљај у коме су се налазиле њене оскудне ствари и велики стомак од готово шест месеци. Није било знака живота у улици, нити игде унаоколо: читав дуар још увек је био у кревету.

Пре него што ће отићи, корпар пробуди свог стрица и остави му велики зарђали кључ од куће.

– Шта... шта, изусти стари муцавац још увек упола успаван, шта Бб... Бог... в... в... вас... бла... бла... благо... благословио... де... де... дец... децо... децо моја.

– Нећете више поднети тужбу против мене код каида, стриче? – упита га Омар преклињућим гласом.

– Н... н... не... не, м... м... мој... мој си... мој си... мој сине. Не!

Омар ухвати главу свога стрица обема рукама и пољуби је усрдно. Заина је пратила призор ништа не разумевајући. На тренутак, она се приближи своме мужу, са намером да му опет затражи неко објашњење свега тога, али схвативши да она није била заиста незадовољна што напушта Тизи н'илареби, предомисли се; тамо куда ју је судбина водила сигурно неће бити горе, помисли.

Омар нареди својој животињи да крене, док је стари муцавац остао као укопан на прозору своје куће, гле-

дајући велики зарђали кључ као какав спортиста своју прву медаљу.

Када су стигли у суседни дуар, Омар повери, без пре-немагања, мајку Тидари, својој старијој сестри. Старица је била у бунилу као и обично: час је издавала наређења невидљивој послузи, час је тражила, цвилећи, своју чинију јутарње супе. Корпар се брзо опрости од сестре препоручујући јој да добро води рачуна о њиховој мајци.

На путу, Омар примети да је сада његова мула ишла са мање напора када се ослободила старице. Готово у исто време, и он осети олакшање, као да се ослободио каквог тешког терета. Али, тренутак касније, зажали што се препустио таквим мислима које је требало осуђивати. Његове усне тада промрмљаше млако извињење упућено мајци коју је одсада оставио иза себе.

Омар и Заина стигоше код нас половином дана, након два сата хода преко *Таланџина*, огромног пространства безводних и шљунковитих обронака.

Око подне, ја се вратих из Маракеша да проведем викенд код куће, или, тачније, да се снабдем новцем и храном. На лицу места, није било никога да ме извуче из неприлике. Моји рођаци, расути помало свуда по црвеном граду, били су, или сувише сиромашни, или сувише богати, а у оба случаја, нисам имао апсолутно ничему да се од њих надам. Сиромашни би збиља волели да ми помогну с времена на време али... А богати нису ни знали или су се правили да не знају да постојим.

Омар се био извалио на асуру од рафије у једном углу дворишта, здепастог горњег дела тела, лењо раширених ногу, забаченог врата, исцрпљена израза. Дотада, видео сам га само једном, сутрадан након венчања, када је до-

шао да одведе Заину у камионету. Имали смо, дакле, само времена да разменимо неколико пригодних безначајних речи.

Чим ме је угледао, Омар устаде и приђе да ме срдечно загрли, стеже ме на груди, пожеле ми добродошлицу... Ја чучнух на асуру, на три или четири метра од њега, на раздаљини коју је несумњиво налагало оно неповерење, слабо али непрестано, које се увек осећа према зету.

Могло би се рећи, зет никад није заиста члан породице: чак и са свим вредностима овог света, он остаје пре свега особа која, сваке бојје ноћи, напада гениталне делове ваше сестре. Дакле, сасвим је природно да односи са њим буду помало напети.

Омар је желео да зна зашто га никада нисам посетио у његовом дуару. Истини за вољу, нисам то ни сам знао. Како нисам ништа одговорио, он то искористи да ме обаспе прекорима, али неким добронамерним, односно, рођачким тоном. Није ли он мој зет, законити супруг моје сопствене сестре? Зар нисмо од сада у телесној и крвној вези? Зар ја нећу ускоро постати вољени ујак његовог детета?

На крају му обећах посету за време летњег распуста, више у жељи да оконча његове мучне прекоре него из жеље да се запутим у његов средњовековни заселак.

Међутим, мој одговор имао је неочекивано дејство: корпар одједном ућута, као машина којој су прекинули напајање. Пошто сам помислио да ме је лоше разумео, ја понових своје обећање: човек остаде ћутљив; стварна nelaгодност поче да му се оцртава на лицу. После једног или два минута потајног разговора са самим

собом, он подиже главу као да ће да ми повери какву тајну, оклевао је на тренутак, промрсио чак неколико речи... најзад, он промени мишљење, закључивши несумњиво да је прерано да открије своје срце.

Тада опет усмери своје лапрдање ка мени, обасипајући ме питањима о моме здрављу, о мојим студијама, о моме животу у граду, о тргу Џама'а Лефна, његовим приповедачима, кротитељима змија, његовим прорицатељима судбине. Моји одговори бивали су сваки пут кратки, безначајни, општа места и отрцане глупости.

У ствари, сву моју пажњу заокупљао је тај у најмању руку загонетни човек, који је управо провалио у наш живот. Нисам престајао да га посматрам, са све већим занимањем, са све више радозналости и, можда, са извесном узнемиреношћу.

Стар тридесетак година, Омар је био дебео и пре ниског раста. Али, његова гојазност остајала је у границама прихватљивог; изгледа да она нимало није сметала његовим покретима и кретњама, напротив. Иако је била широка, његова гандура од изношеног лана уопште није прикривала основну грешку његовог тела, односно, потпуно одсуство склада. У ствари, корпар је био обдарен дугим горњим делом тела насађеним на кратке, мало растављене ноге. Његове кратке дежмекасте руке завршавале су се шакама као у кочијаша, широких зглавака и поткресаних ноктију.

Али, највише пажње привлачила је човекова глава: Омар је имао лице безбрижног бедуина, округло, пуно и готово ћосаво, образа са рупицама као у детета, широко и мало испупчено чело, са лобањом напола обраслом косом и са ћелом уморног младића.

Истину говорећи, није требало много времена да би се схватило да је човек глуп; то је боло очи. Истовремено, нисмо се усуђивали да према њему покажемо ни најмање непријатељство, јер се видело да је он добар, стварно добар, од оних који су неспособни да науде, чак ни мрава не би згазио. Мој отац ускоро је пронашао реченицу која је добро описивала његовог необичног зета: *Овај Омар, често би рекао, јесте добричина, али нема два зрна соли у љави!*

Заина је била та која је саопштила моме оцу како би они желели да се сместе код нас, док Омар не нађе какво решење, уз помоћ Свевишњег и његовог Пророка, нека молитва и спас Алаха буду с Њиме.

Будући да је био старинског соја који се сматра оцем и заштитником свог потомства докле год је жив, мој отац јој одговори с осмехом:

– Кћери моја, не тражи се дозвола да се смести у својој кући!

Исте вечери, отац ме замоли да уступим своје поткровље Заини.

– То је само привремено – додаде он како бих лакше прогутао горку пилулу.

Одмах сам покупио оно нешто својих ствари и придружио се својој млађој браћи која су се гурала у једној малој просторији ниске таванице и која је увек смрдила на стару мокраћу.

Првих седмица, Омар је често говорио о могућем одласку у град. Говорио је како ће тамо наћи какав сигуран и добро плаћен посао, у грађевинарству, у одржавању, у поправкама или у некој другој делатности. Ако то не нађе, постаће путујући продавац било каквих

ситница, тајни продавац цигарета на мало, продавац половних ствари у каквом старом суку у медини, или препродавац корпи. Корпе су га добро познавале! то је била његова специјалност! Могао би се такође упустити у трговину празних канти или картона за млеко или у продају оштећеног воћа – говорило се да су то два посла у пуном развоју у Маракешу... Кад се обогати, оствариће свој свагдашњи сан: постаће власник покретних кола брзе хране! Али, пре тога, мора да нађе какву собу са суседима, можда чак и какву кућицу, ко зна! Затим ће се вратити по Заину. Заина и он сигурно ће бити *блајословени брачни ѧар*, као што кажу становници Маракеша...

У почетку, Омар је тако говорио сваке вечери, у време када се пије чај. Износио је појединости својих будућих планова, испијајући теј у малим гутљајима, срчући. Заина је упијала његове речи, очарана, сањарског погледа. Сигурно је себе већ замишљала као пуноправну становницу града, која ужива у свим погодностима у граду: води редовно на располагању са славине, бутан гасу, електричној струји, радију, можда чак и телевизији... С времена на време, жена је лако уздисала. Убрзо одлазак у Маракеш!

Пошто је, срећом, била тврда на ушима, моја мајка се задовољавала да преде вуну; понекад би климнула главом или понављала неку реч, тек да покаже да није била потпуно искључена из онога о чему се говорило.

Да не би морао да слуша будалаштине свог чудног зета, мој се отац претварао да дрема, главе наслоњене у удолини рамена, са капуљачом своје целабе навученом преко очију.

Неколико месеци касније, Заина у мојој соби роди дете, прво у дугом низу: једно супер детенце, румено и буцмасто, које је вероватно тежило више од пет килограма на дан кад се родило.

Омар је отада проводио вечери љуљајући своју бебу, мазећи је, брижно је пазећи... практично није више говорио о томе да се пресели у Маракеш.

Треба рећи да се човек брзо уклопио у село. За неколико месеци, био је успоставио више веза него ја за осамнаест година. Његова добра нарав, друштвеност, непресушна говорљивост, љубав и непосредна веселост довеле су му, за врло кратко време, наклоност сељана, мушкараца и жена, младих и старих.

Свако јутро, после доручка, Омар је одлазио у поља, под изговором да помогне моме оцу. Путем, заустављао се крај сваке особе која би показала и најмању спремност за чаврљање. Некадашњи корпар имао је увек нешто занимљиво да исприча, нешто што је могло да иде од јако поучне приче, алегоријске приче до најпохотније шале која се може замислити. Умео је јако брзо да открије средиште занимања свог саговорника и да одмах на то усмери причу са свом мотивацијом овог света.

Сиромашни сељаци који су диринчили на својим пољима, позивали су га од свег срца да са њима подели њихов скромни оброк или да попије чашу чаја са њима; физички рад се увек боље обављао у друштву него у самоћи. Осим подршке и задовољства које им је доносио својом брбљивошћу и својим причама орасположиле би и самртника, Омар никад није оклевао да им помогне, када је ситуација то захтевала. Са своје стране, они су му готово увек нудили нешто у знак захвалности или сим-

патије: поврће или воће, један или два букета нане, дрва за ватру...

И зидари су јако ценили Омарово друштво; власници трговачких радњи и занатлије захтевали су га за себе; млади никада нису организовали какво посело или неку прославу, а да њега нису на њих позвали. Омар је био на свим прославама у селу, на свим светковинама, свим весељима... Ако би некада домаћини заборавили да га на њих позову, званице су захтевале да он дође, слали би два или три човека да га потраже... Молили су га када би он оклевао или тражио какав изговор, молили су и Заину или, чак, и мога оца. *Нека њрослава без Омара Иркема, њо је као чај без шећера!* говорили су сељаци, толико више нису могли да се лише његовог присуства. Људи су обожавали његово смешно понашање, његов гласан и необуздан смех, његове глупе приче и његове блудне шале, а да не рачунамо то што некадашњи корпар није имао премца у припремању чаја.

Чим би стигао на какву прославу, доносили су пред њега сервис за чај. Код куће, мој отац је увек говорио да му од Омаровог чаја престају јаке главобоље и да му се враћа добро расположење.

Један камионџија из села који је ишао на дуга ноћна путовања, често га је водио са собом и хранио га целим путем. За узврат, бивши корпар морао је да употреби сву своју брбљивост да би га развеселавао и на тај начин га спречио да заспи за управљачем.

У сваком случају, када је Омар спавао ван куће, нико се због тога није стварно бринуо, чак ни Заина; једва да нам је недостајао његов чај са густом пеном и његово не-пресушно причање.

Иако је у суштини живео на грбачи мога оца, Омар је био оно што се обично назива *йошишењак*. Увек се односио с поштовањем према мојој породици, увек је био услужан, добар, предусретљив, никада није бежао од посла, никада није неком приговарао, чак ни неком детету.

Његова једна једина грешка била је његова плодност. Омар је правио дете мојој сестри сваке године, без прекида. У шест година брака, збир је био неизбежан: три дечака и три девојчице, сви дебели, леви и јако доброг здравља, иако никада нису прекорачили праг неке болнице или лекарске ординације.

Брахим, најстарији, управо је напунио шест година када сам ја положио матуру. Две године касније, и Зинеб и Фатима стасаше за школу. Али, ни њихови ни моји родитељи нису ни помишљали да их тамо упишу. Финансијска ситуација породице озбиљно се погоршала због суше, која је страшно харала земљом.

Као и сви ситни сељаци, и мој отац морао је да се ратосиља све своје стоке у неколико месеци. Наредна пољопривредна година била је још гора; кишомерна кривуља достигла је свој најнижи ниво у читавој области на југу. Сељак не памти да га је икад задесила толика суша. Изузев неколико ретких поља која су имала бунар, сва друга поља била су буквално спржена. Посебан мирис ватре дизао се са њих чим би се човек приближио.

Да би обезбедио најосновније потребе за породицу, мој отац продаде будушто једно од своја два поља некаквом локалном богаташу. Држава му ускоро одузе друго ради општег добра. Обештећење је било најмање,

најсмешније које је један власник земље икада добио: два дирхама по квадратном метру, од којих се одмах узимало четрдесет пара за различите порезе и таксе.

Годину дана касније, мој отац је био принуђен да прода по лошој цени пет или шест тепиха које је моја мајка вешто и стрпљиво изаткала. Продао је такође и разбој за ткање, а затим и свој сопствени бурнус од небељене вуне... Како су брашно, шећер и уље достигли вртоглаве цене као никада раније, добијени новац сваки пут једва да је био довољан да покрије трошкове за неколико седмица.

У кући је било превише уста која је требало нахранити, петнаест укупно, не рачунајући посетиоце и нарочито посетиоце чанколизе, који су се трудили да увек дођу код нас у време обеда.

За то време, моји сестрићи, који би нормално требало да буду у школским клупама, скакутали су по цео дан испред куће, под безбрижним оком свога оца. Мој отац се већ довољно трудио да их пристojно храни, па би га убило када би му затражили и да плати њихову школарину.

Очито, Брахим, Зинеб, Фатима, као и њихова браћа и сестре имали су судбину да увећају редове неписмених, који спречавају и још ће дуго спречавати ову земљу да напредује. Али, зар је требало, у име суше или беде, жртвовати будућност невине деце?

Једне вечери, док сам гласно читао Рембоов *Пијани брод*, опазих малог Брахима који ме је посматрао, разрогачених очију, пренеражено:

– Кажи ми, ујаче – запита ме он чим заврших своје читање – шта се ради да би се разговарало са књигом?

Наравно, нисам знао шта да одговорим на тако необично питање; али, одмах сутрадан, напустих Универзитет и уписах се у РПЦ¹⁴ у граду. Наставити моје универзитетске студије у овим приликама, сасвим сигурно би значило непомагање својој породици у опасности – чин саможивости који бих носио на савести читавог живота.

¹⁴ Регионални Педагошки Центар.

Две године у РПЦ у Маракешу

Између деведесет треће и деведесет пете, провео сам осамнаест месеци у педагошком образовању у РПЦ у Маракешу. Моји професори били су, већином, пореклом Французи. Шта је природније него да француски предају Французи!

Као и у свакој школи, професори у РПЦ били су од стручних, којих се увек сећамо са пријатним стежањем у срцу, до правих правцатих незналица, у чијем присуству се човек непрестано пита да нису можда дошли на то место каквом крупном грешком.

Елмахи, Кордије и Филатр чине део прве категорије. У сплету онога што ствара једног наставника, дугујем им много. Други, који су, на несрећу, били бројнији, оставили су у мени само лошу успомену на дрске и циничне преваранте. Њихово бављење струком било је тако аматерско, тако погрешно да смо их јако сумњичили да су злоупотребљавали титулу наставника.

Госпођа Пасторал, наш назови наставник књижевности, била је у ствари стручњак за оно што смо моји другови и ја називали *чишање-узастойнолоија*: сваког бољег дана, госпођа Пасторал терала нас је да читамо, један по један, и то педесет минута, дуге одломке из *Чича Гориоа*, посвећујући неколико минута који су јој преостајали да нас се ослободи, постављању три питања, увек иста, од почетка до краја године: *Где се оди-*

їрава їризор? Када се їризор одїрава? Ко су їлавни ликови у їризору?

Господин Булије, наводни лексиколог у РПЦ, пронашао је методу, коју је назвао *забавном*, да нас научи Молијеров речник: укрштене речи. Господин Булије долазио је свако јутро са пола туцета укрштеница истргнутих из националних дневних листова. Он их је потом брижљиво прецртавао на црној табли, задатак који му је одузимао половину времена предвиђеног за час, у принципу посвећеном лексикологији. Током друге половине времена, ми смо прецртавали укрштенице у своје свеске, са истом марљивошћу, са истом брижљивошћу, пошто је господин Булије био манијак лепог приказивања.

Да бисмо попунили укрштеницу, имали смо тада читаву седмицу и, наравно, потпуну слободу да прибегнемо сваком делу које је могло да нам олакша задатак: речницима, енциклопедијама, приручницима из природних наука, историјским књигама...

Што се тиче господина Вињерона, професора *Школских исїраживачких радова*, или који је требало да буду такви, чин учења био је тесно повезан са чином певања. Господин Вињерон је говорио да је певање несумњиво најбољи начин да се научи француски. Зато му никада није досадило да нам пушта да слушамо Анри Салвадора, Клода Франсоа или Миреј Матје, са јасном наклоношћу према овој потоњој. Јер, признао нам је он једног поподнева кад је био мало нацврцкан, дива је била пристала да се фотографише са њим на крају једног концерта у сали Париз-Берси. И, да би отклонио сваку сумњу, он извади из новчаника побожно пластифициран доказ и показа нам га, видно узбуђен. Господин Вињерон чак

пристаде, чему је допринео утицај алкохола, да нам допусти да се дуго дивимо фотографији.

Дрис Бенсаид, један од ретких Мароканаца који је предавао француски у РПЦ у Маракешу, био је људина високог и снажног стаса, препун енергичности и који је, уосталом, јако водио рачуна о свом одевању. Долазио је у РПЦ као какав *генди* на неки отмени вечерњи скуп: обучен као из кутије, избријан, претерано намирисан, косе намазане бриљантином, сав пун себе, похотна ока, прави Дон Жуан који се прави важан.

Дрис Бенсаид недавно се вратио у земљу после неколико година студија француског језика у Букурешту, куда га је послао његов стриц, Омар Бенсаид, врло утицајни члан комунистичке партије, директор једне творнице металних цеви у Казабланки и доживотни посланик.

Захваљујући својој карти члана *Революционарне комунистичке омладине*, Бенсаид је имао, током својих румунских година, идеалне услове боравка и јако велику стипендију, а све му је то давала влада Николае Чаушескуа.

Сви Бенсаиди прошли су кроз Универзитет у Букурешту, одакле су се враћали натоварени дипломама и различитим специјалностима: француски, енглески, фармација, медицина, друштвене науке, новинарство...

Дрис Бенсаид изговарао је француски нерадо, истурених усана и са претераним румунским нагласком: котрљао је глас *p*, наглашавао збрда-здола слокове, звонко изговарао безвучне сугласнике, а ублажавао звучне сугласнике... Бенсаид је толико лоше изгова-

рао француски језик да, када би га говорио брзо, његове речи су личиле на будистичко блебетање.

Од почетка, Бенсаид је био одлучио да надмаши остале колеге дајући себи углед стручног и јако поткованог професора. Он се, дакле, специјализовао у *Анализи књижевних џексџова*, тешкој, сложеној дисциплини, резервисаној за упућене, омраженој код свих наставника француског.

Бенсаид је са нама проучавао *Кују*. На првом часу, он нам утврди оперативни циљ који је требало постићи: открити *неизречено* у Камијевом делу.

– Речено, или смисао – изјави нам он – јесте ствар обичног читаоца, аматера који прелеће књижевни текст као што туриста у балону надлеће медину! А анализа достојна тога имена не прелеће: она продире, дуби, ископава, пробија, испитује, урања и води нас до најудаљеније тачке текста, тамо где лежи неизречено као какво благо закопано у неизмерној дубини земље! Читати, то значи ископати из земље неизречено, тврдила је чувена *Ирена Анђионеску*...

Како би открио то *неизречено*, Бенсаид није шкртарио на средствима. Прибегавао је, или је барем хтео да то уради, затвореним и мрачним дисциплинама, на чије помињање и самог имена су нас подилазили жмарци: семиологији, семантици, психологији, филологији, психоанализи...

– Неизречено је као ђаво, говорио је Бенсаид, оно се састоји у појединости, другим речима у реченици, у изразу, у речи, покаткад недвосмислено изражено у штампарској белини!

Бенсаид је насумице одабирао једну реченицу и на њој се задржавао током целог часа. Подвргавао ју је петоструким стадијумима такозване анализе: *расшиављању*, *развијању*, *расширчавању*, *ионовном сасиављању* и *синтези*.

При свакој етапи, Бенсаид је тражио од нас да му кажемо без реда слике које је један термин или неки израз изазвао у нама. Истовремено, бележио је како која стигне наше глупости у кружне схеме које је час називао *аналийичким месџима сусреџа разних уџицаја*, час *џољима семанџичких каракџерисџика*, то је зависило. Затим је приступао приближавањима, упоређивањима, компликованим и необичним сучељавањима места сусрета утицаја и поља.

Бенсаид је користио школску таблу на колико интензиван, толико и хаотичан начин. На крају састанка, она је увек личила на какав нацрт огроман, испрецртаван, избраздан знаковима и симболима сваке врсте, на један прави обелиск прекривен хијероглифима. И, како је тамо већина техничких речи била написана на румунском, ми се чак нисмо трудили ни да хватамо белешке.

Читав разред задовољавао се тиме да гледа Бенсаида како булазни и млатара рукама као какав бесомучник. Никада му нисмо упутили ни најмању критику, ни најмању примедбу на његове часове нити на његов начин предавања. У сваком случају, ништа не би оправдало једну такву пакост са наше стране: ма колико био чудак, Бенсаид је заиста имао све што је потребно једном наставнику да би се допао својим студентима. Била је то врста *hypercool*, пријатног професора, врло доброћудног, да не кажем трпељивог. Никада нам није давао вежбе да

радимо на часу, нити домаће задатке, није ни контролисао одсуствовања, идеалан професор, заиста. Изузев двосмислених погледа које је бацао на наше другарице девојке, стварно је било тешко наћи му било какав недостатак.

Што се оцењивања тиче, Бенсаид је несумњиво био најдарежљивији наставник од свих које сам имао прилике да упознам: оцене су се обично кретале од дванаест до деветнаест. Чак и када бисмо говорили потпуно изван теме, били смо сигурни да ћемо добити своју осредњу оцену, као и увек позитивно мишљење. Ако је, осим тога, ђак-професор била каква лепа шипарица или, напросто, била вешта да свој задатак зачини са неколико румунских термина и са једним или два навода *Ирене Анџонеску*, могла би тада бити сигурна да ће измамити једно деветнаест са почастима, што је било исто толико сигурно као што се мачка увек дочека на ноге!

После неколико седмица проведених у покушајима да провалимо Камејеву *Кују* трагајући за тајанственим *неизреченим*, најзад смо схватили прави Бенсаидов *ојерајтивни циљ*, или пре, *циљ неизреченој*: задивити ученике-професоре мушког рода и освојити оне женског рода! Остало, све остало чак и није била књижевност.

Током тих осамнаест месеци проведених у РПЦ у Маракешу, стално сам захваљивао Свевишњем што ме је обдарио мушким полом; јер, да није било тако, колико бих професорских семена морао да примим! Моје несрећне другарице девојке готово све су се биле помириле да примају удове, обрезане или необрезане, својих професора, једна за другом, редом. У сваком случају, ту се ништа није могло учинити; то је било то или непод-

ношљивост, непријатељство, стављање у изолацију... реакције које су се на крају увек негативно одражавале на оцењивање задатака. На крају крајева, ти наставници били су само људска бића са својим делом слабости и жеља које је било утолико теже потиснути што је искушење било свуда присутно пред њима.

Доиста, није их вређало то што спавају са својим професорима; све студенткиње света сањају да то ураде, барем једном. Не, оно што им је стварно сметало било је то што су њихови партнери понекад имали, кад се радило о сношају, готово настране склоности.

Господин Булије, на пример, тражио је од њих аналини сношај, груб и без уобичајених претходних припрема нити вазелина!

Вотро, професор Специјалне педагогије, хтео је по сваку цену да га задовољавају док му га пуше, не узимајући у обзир да девојке са села мало познају тај обичај и да је Бил Клинтон, човек који ће бити иза његовог проширивања у планетарним размерама, средства јавног информисања обавезују, тада био само обичан гувернер у свом родном Арканзасу.

Али, најгори од свих, онај кога су се полазнице *Регионалног педагошког центра* највише бојале био је, неоспорно, Дрис Бенсаид, професор *Књижевне анализе*. Он је отворено захтевао од својих партнерки садо-мазохистичке односе, много више садистичке него мазохистичке, уосталом. Девојке су се враћале из његове куће као из Криминалистичке полиције после испитивања уз употребу силе: измучене, изломљене, исцрпљене. *Бољи је боравак у њаклу, мислиле су, него један сајл у Бенсаидовом грешиву!*

Пред тим професорским нападима, моје несрећне другарице из разреда давале су доказа о препуштању судбини и о стоицизму достојном Зенона. Оне су прихватале професорске курчеве са застрашујућим жртвовањем, никада ни најмање жалбе, никада ни најмањег јаука; прихватале су своју жалосну судбину као што се прихвата лоше време.

Сутрадан по објављивању коначних резултата, РПЦ приреди велику опроштајну прославу у сали двадесет и два, најпространијој у установи. Изузев тридесетак несрећника који нису били примљени на завршном испиту, били су присутни сви ђаци-професори свих секција. Био је такође присутан и скуп административног особља са, на свом челу, господином Каниамаканеом, директором РПЦ, наставници свих дисциплина, инспектори, педагошки саветници, представници Академије, они из Министарства и, дакако, неколико пајкана у цивилу, као што је то уобичајено на сваком скупу или окупљању.

Затим је уследио чај слadak да ти се пупак одреши и говоранције досадне да ти се живот смучи, праћене сваки пут дугим клицањима и осмесима који су изгледали лажно.

Моји другови из Француске секције одлучише, једногласно, да ја будем тај који ће изговорити неколико речи у њихово име.

Ја? Ама, шта их је спопало, те изроде? Савршено су добро знали да ја нисам био погодан да одиграм такву улогу; нисам за то имао ни лепу појаву, ни говорљивости, а ни смелости. Према томе, моје одбијање било је тренутно и одлучно: једно *лла!* суво и непоколебљиво. Међутим, они нису одустајали: неки су ме молили, дру-

ги су више показивали да су увређени, неки су ме оптуживали да сам тврдоглав...

Да ли су они то били одлучили да ме насамаре овог последњег дана? Моје неповерење се повећа; и њихово, такође. Окупише се одмах око мене као муве зунзаре, наговарали су ме *да се одлучим*. Гледао сам излазна врата са јасном намером да одмаглим. Али, тек што сам се дигао са свог седишта, гомила ме однесе, и против моје воље, близу трибине, у атмосфери лажне велике свеопште радости. Одмах се нађох суочен са стотинама очију, другим речима, у најнепријатнијој ситуацији у читавом мом животу *ученика Регионалној његајошкој центри*. Коса ми се накостреша, тело ми се укочи, ногу прикованих за под, без капи пљувачке у устима нити у грлу, две крупне капи хладног зноја клизнуше испод мојих пазуха и спустише се лагано на моја ребра... Мало се стресох, пређох руком преко лица, почех да пребирам по џеповима као да тражим комад папира, пенкалу или било шта... Затим сам се претварао да кашљуцам, да бих се мало прибрао, да бих се повратио од узбуђења. Неколико подсмешљивих повика зачуше се из дубине сале. Ускоро, зачули су се узвици *уа!*, а затим и звиждуци. Дубоко удахнух, склопих очи и покушах, у две или три секунде, да не мислим ни на шта. Знао сам да ће ме трема проћи чим изговорим прве речи.

– У име својих овде присутних другова из Француске секције – почех одабравши да говорим споро како бих прикрио своју збуњеност – изражавам своје велико олакшање што видим најзад како се завршавају ове две године *ипријременој образовања!* Има ли потребе да подсећам како је било јако тешко за нас ђаке-професо-

ре, а посебно за девојке? Током две године проведене у овој благословеној установи, ове несрећнице, а притом ја мерим своје речи, претрпеле су мучеништво! Да не би на себе привукле осуде наших драгих, овде присутних, професора, биле су присиљене да са њима имају сексуалне односе и да им на тај начин поклоне изузетно и једино добро до којег је стало свакој арапској жени на овом свету: *своје девичанство!*

Нервозно узбуђење осети се међу професорима француског, помешаних свих националности. Згледаше се, почеше да негодују, посаветоваше се, ужаснута израза. Господин Вињерон устаде, лица изобличена од беса, исколачених очију, спреман да дâ одушка својој љутини. Али, како нико од његових колега није изгледао одлучан да га следи у његовом поступку, он поново седе и прогута пљувачку. Ја наставих, подстицан смелошћу и одлучношћу које су и мене изненадиле:

– Дакле, у име свих ученика-професора мушког пола, изражавам посебно поштовање својим другарицама девојкама! Поздрављам њихову жртву и њихову великодушност, тако мароканске, према нашим професорима! Поздрављам њихову храброст и њихов стоицизам према, понекад изопаченим, навикама које су им ови потоњи наметали и које су оне подносиле достојанствено и ћутке! Данас, и са ове часне трибине, ја вам кажем: немојте се уопште стидети својих поступака, драге моје другарице! Све велике жене овога света постале су велике једино на тај начин, ма колико се оне од тога браниле! Пут који води до славе је стрм, вијугав и посут замкама, каљугама и уздигнутим курчевима; следствено томе,

Ученици-професори запеваше песмицу у хору и из свег гласа. Наставници почеше да напуштају салу, један по један. Љутитим покретом, Каниамакане ми показа да се вратим на своје место. Послушах, уз клицање и ура својих другова из секције. *Мисија испуњена! Мисија испуњена!* викали су.

Предвођени Вињероном и Бен Саидом, професори француског одмах су одржали савет иза затворених врата. Требало је по сваку цену осветити професорску част која је тако свирепо укаљана. Како су резултати већ били објављени, њихов маневарски простор био је, међутим, веома ограничен. После дугог већања, одлучише да напишу врло детаљан извештај о љаги и да га пошаљу, истога дана, службеним путем, у Министарство образовања.

Два месеца касније, постигли су свој циљ: комисија задужена за наименовања одлучи, једногласно, да ме постави у Тинрир, једну област која се називала *дисциплинском*.

Али, ни моји професори, ни канцеларија задужена за постављења у Министарству образовања нису знали да сам, како бих спасао своје из све неподношљивије беде, био спреман да одем и на Северни пол, ако ме тамо поставе.

Немогуће домаћинство

Идир, власник куће коју смо Азиз и ја мислили да унајмимо, на крају нам је много олакшао ствари. Сутрадан по нашем првом сусрету, он нам представи Саида и Абдерахмана, два учитеља која су недавно постављена у Аит Сенан, село смештено на пола сата од Тинрира. И ова два млада човека тражила су сустанаре како би делили трошкове за кирију.

Рачуница је, дакле, била добра: за четворицу, шест стотина дирхама које је требало платити месечно најзад би било приступачно за наш танак новчаник. За Азиза, практична предност тог заједничког живота учетворо била је барем исто толико важна колико и финансијска предност: домаћинство је у изгледу савршено одговарало његовим жељама јер, још једном ми је поновио, *са колеџама, лакше ћемо се слајати!*

Иако су били другови, Саид и Абдерахман, двојица младића била су сушта супротност један другом. Ништа их, ни у изгледу ни у суштини, није спајало. Њихови путеви вероватно се никада не би укрстили да није било девет месеци педагошког образовања које су провели заједно у истој школи.

Пореклом из Маракеша, Саид је био управо оно што се назива у црвеном граду један *Феркус*, кицош модерних времена. Ма колико његово одевање било немарно, оно није могло да прикрије велику брижљивост у избору, као ни истанчану склоност ка усклађивању.

Саид је онога дана носио белу памучну мајицу која је савршено пријањала уз његове груди окаснелог адолесцента. Са леве стране, управо у висини прса, одећа је носила натпис: *Марк и Сјенсер*, док је десну страну красила необична изјава на језику Стајнбека: *we instinctively know we have the stuff to win the American friend.*¹⁵

Иако маринскоплаве боје, његове панталоне од веома квалитетне тканине, неупадљиво су се слагале са блиставом белином мајице. Њих је несумњиво направио један од оних малих кројача из медине, педантан и који пази на сваку појединост. Чистоћа тканине и јасно наглашени шавови начињени пеглањем јасно су указивали на то да је одећа била тек неколико пута ношена.

Саид је био прилично високог раста, витак, нежних црта, светле пути, очију скривених иза малих наочара за сунце са потписом *Ив Сан Лоран*, кратко подшишане и бриљантиниране косе, врата украшеног масивним златним ланцем који је носио, као привезак, малу руку са раширеним прстима – фетиш који је требало да спречи урокљиво око. Његови ручни зглобови имали су такође свој део украса: десни је носио дебелу наруквицу од сребра, а леви лажни Ролекс са позлаћеном наруквицом.

Саид није био Феркус само по своје облачењу, већ и по покретима и начину понашања. Кад је говорио, мишићи његовог лепушкастог, ћосавог лица и читаво његово тело одавали су утисак да се крећу у ритму са његовим речима, као нека музика из позадине која је имала за циљ да дâ више прецизности његовим речима. Када би помислио да је рекао нешто занимљиво, он је нами-

¹⁵ Ми инстинктивно знамо да имамо ствари да победимо америчког пријатеља. – *џрим. џрев.*

гивао и два или три пута куцнуо савијеним кажипрстом о сто. У тренуцима кад је ћутао, млади наставник грицкао је без престанка доњу усну, пропративши своју несвесну кретњу лаким церењем које ме је подсећало на не знам ког великог америчког глумца.

Иначе, Саид је непрестано налазио душевну храну у причи како се жена неког банкара лудо заљубила у њега у Маракешу, а са којом је, наводно, водио врло редовиту преписку. Младић ми је непрестано о томе причао. Како ме није ништа коштало да му верујем, ја му поверовах. А онда, није ме уопште било брига, што је, за мене веома често завршна реч.

Кад га човек пажљиво погледа, одмах се види да Саид у животу није имао озбиљних брига, а ни муке, ни страха. Он је непрестано лебдео у неком измишљеном свету, у ком је све најбоље. Како је његово име добро говорило на арапском, он је био *срећан* младић, без и најмање бриге, младић створен за живот, да га потпуно проживи и да га воли од свег срца и свим својим телом.

Колико је Саид био створен за овај свет, толико је његов друг био створен за Други. Абдерахман – кога је његов пријатељ звао *Абу Абдерахман* – био је део све бројније врсте, која потпуно окреће леђа животним задовољствима, очекујући она, много трајнија, обећана у *Светим Сјисима* и хадитима Мухамедових потомака.

Што се тиче одевања, Абу Абдерахман задовољавао се најнужнијим: гандура од смеђег тергала која је досезала до половине ноге, фес који је ишао са широким саруалом од платна и бедуинске сандале.

Ако, једног дана, народи Земље прихвате испоснички стил живота Абу Абдерахмана и њему сличних, капи-

талистичка привреда ће одмах испустити душу. Неће више бити потребе за укидањем приватног власништва нити за народним револуцијама.

Абу Абдерахман је био ниског раста, здепастиг тела, округлог лица, загасите боје и окруженог брадом обликованом на авганистански начин и црних бркова, очију као оивичених кајалом, мирна погледа, чела по средини јако обележеног *динаром њобожности*.¹⁶

Слика Абу Абдерахмана у друштву са Саидом јако ме зачуди због своје необичне стране. Нисам успевао да схватим шта је могло да тако зближи те две особе које су раздвајале бескрајне неподударности. Чак и браћа главом и брадом, један Брат и један Феркус чине све што се боље може да се удаље што је више могуће, па чак и на местима где скученост простора то не дозвољава, као у каквом реду или на платформи неког препуног аутобуса, или још у хамаму.

Најнеобичније у том неочекиваном друштву било је то што су два учитеља изгледала заиста срећна што су заједно. Били су у великом пријатељству, савршено су се разумевали у свему, понашајући се један према другом са неком наклоношћу, рекло би се два блиска пријатеља.

У сваком случају, тајна те загонетне везе ускоро се открила чим сам се мало боље упознао са два младића. Осим девет месеци педагошког образовања у ЦОУ¹⁷ у Маракешу, њихову садашњу приврженост објашњава-

¹⁶ Када јако побожне особе често клањају и челом додирују под (некад и снажно), на крају се код неких људи на челу појави тамни округли траг, који подсећа на кованицу. Многи људи то сматрају знаком побожности. – *џрим. џрев.*

¹⁷ Ценатар за образовање учитеља.

ла су два много јача разлога него што су то била њихова лична убеђења: удаљеност и самоћа.

Удаљеност и самоћа чине да је неко познанство, чак и веома ограничено, увек добродошло. Наравно, то могу добро да схвате само они или оне који су се, у овом или у оном тренутку свога живота, нашли на некој земљи која није била њихова, усред непознатих лица, незаинтересованих, чак понекад и непријатељских. Срести неку особу из завичаја неоспорно је најсрећнији догађај који може да им се догоди; то изазива неизрециву срећу и може се упоредити једино са срећом да се поново дође у своју родну земљу неког дугог изгнанства.

Тако, сусрет ове двојице другова из исте студијске генерације у овом тако удаљеном крају био је, више него каква срећна подударност, пре неочекивана срећа и сигурна утеха. Ма колико да су били различите природе, двојица учитеља имала су барем заједничко школовање, извештан број заједничких тачака, толико познаника... најзад, гомилу успомена којих су се могли заједно подсећати да би ублажили протицање времена и учинили мање неподношљивом чежњу за завичајем.

Пре него што смо ушли у посед куће, Идир, домаћин, захтевао је плаћање четири месеца унапред. Био је то обичај у крају: власници су се тако штитили од сваког могућег бега закупца. Требало је, дакле, да сваки од нас исплати одмах сада шест стотина дирхама. Шест стотина дирхама? Одмах сам одбацио тај услов. Мој новчаник не био поднео једно такво плаћање. Абу Абдерахман ме је подржао, наводећи у прилог томе један хадит који строго осуђује исплате унапред, капаре као и сваки облик предујма. Феркус је ћутао, цепкајући прстима

паковање од жвакаће гуме коју је управо ставио у уста. А Азиз је више волео да преговара, подсећајући опет на препоруку коју је добио, обећавајући редовно измиривање станарине. Кунући се Меком да ће добро пазити на кућу, да ће он лично бринути о њеном одржавању и о њеној чистоћи... Пошто је потрошио много пљувачке, младић најзад успе да убеди власника да смањи напола капару коју је претходно захтевао.

Кућа је била пространа и проветрена. Одмах засукасмо рукаве и почесмо да чистимо под, зидове, таваницу, прозоре... Осим дебелог слоја прашине, свуда је било мртвих бубашваба великих паукових мрежа, осињака, опушака...

Сместисмо затим оно мало својих ствари, сваки у једну собу. Азиз је приграбио најбољу, ону чији су прозори гледали у средиште оазе. Нико није оспорио заузеће. Најзад, он је пронашао кућу, па шта је било природније него да се он први послужи!

Абу Абдерахман радо је изабрао собу у унутрашњости куће, најмање пространу и најмање светлу. Зашто? Загонетка.

Поподне, пођосмо сва четворица у сук у Тинриру да бисмо набавили нешто намештаја и најосновнијих кухињских потрештина: једну асуру, један ниски сто, бутан гас, чајник, лонац, чаше, тањире, посуду за грејање воде...

Свака куповина била је прво предмет јалових расправа и закерања без краја и конца, пошто је сваки од нас имао своје лично гледиште, често потпуно супротно ставу других. Требало је, дакле, сваки пут, водити дуге разговоре док се не би дошло до компромиса.

Азиз је посматрао ствари са њихове практичне, односно прагматичне, стране. Тако, на пример, експрес лонац био је за њега посуда неопходна у кухињи сваког службеника, и то због својих бројних својстава: брзине, ефикасности, једноставности, уштеде времена па, дакле, и новца...

Ја, који сам нарочито желео да поштедим свој танки новчаник, сматрао сам да би обичан лонац увелико одрадио посао, не рачунајући то да би он стајао шест пута мање.

А Феркус примети да је лонац под притиском од ливеног гвожђа, док у граду постоје лонци од нерђајућег челика и модели много тањи, много лепши. Штета што се није сетио да понесе један!

Становиште Абу Абдерахмана било је, на самом почетку, јасно: одлучно одбијање. Није долазило у обзир, што се њега тиче, да се потроши и најситнија пара за куповину неког предмета који је произвео Себ – западњачко предузеће и јеврејско приде! Један добар Муслиман требало би да бојкотује све производе које су направили Јевреји, Американци, Енглези, као и сви неверници на Земљи! Уосталом, када се поближе погледа, зар тај експрес лонац не подсећа и по многим гледиштима на обрине наге жене? Довољно је отворити очи, па да човек то схвати! То је била одлика свих америчких и јеврејских производа. Сви су имали изглед наге жене: боца Кока-коле, авиони Боинг, кола Крајслер, камиони Форд... и шта све још! То је лукавство узјамљено од проклетог Сатане! Да би искушавао вернике, зар овај потоњи и сам није узимао изглед неке жене? Уосталом, није неопходно продубљивати анализу тако далеко: да ли су моји баба и

деда користили такав лонац? Никада! Имали су тажин од печене глине, једну природну, здраву, практичну посуду и која савршено чува укус намирница!

Абу Абдерахман је настављао своју жестоку критику на рачун експрес лонца: али ни Азиз није попуштао: требао нам је по сваку цену лонац под притиском у кухињи, чак и ако за то буде он сам морао да плати! Азиз је био подигао тон, његов глас окорелог пушача подрхтавао је од зачикавања, пригушена љутња изобличавала му је црте лица. Једва сачињена група озбиљно је претила да се распадне. Умешах се; било је време да се оконча препирка и да се сачува крхка заједница. Предложих двојници противника компромис који је свакоме допуштао да се извуче из неугодне ситуације сачувавши образ: експрес лонац платићемо на равне части Азиз, Феркус и ја, док ће Абу Абдерахман сам платити суд за кување воде. Мој предлог прихваћен је без примедбе, што је био знак да га двојица противника мање-више одобравају. Чак се чинило да је Абу Абдерахман задовољан што ће сам платити рачун за посуду за кување воде:

– Увек је добро дело купити посуду за кување воде – рече ми он са бљеском радости у погледу. – То је посуда створена да задовољи истовремено и потребе тела и потребе душе: у њој се греје вода за чај и за ритуално прање ради прочишћења!

Иста криза понављала се приликом сваке куповине. Азиз и Абу Абдерахман имали су, о сваком предмету, буквално супротно мишљење од оног другог; а сваки је рачунао на своје мишљење, одбијајући да и најмање попусти оном другом; обарање руку које сам ја увек покушавао да превазиђем нудећи сваки пут своју помоћ.

Најзад смо се вратили кући после једне суморне вече-ре у некој прчварници у суку. Између Азиза и Абу Абде-рахмана напетост практично више није престајала: два младића чак су избегавала и да се погледају или да се нађу један покрај другог. Да ли је то већ био раскид?

Да бих мало поправио расположење, одлучих да све окупим око чаја припремљеног на начин Омара Иркема, мога зета. Укратко, радило се о томе да се прелива вре-лом водом сноп зелене нане исечене на комаде док се не добије густа, мирисна течност, на којој се правио венац густе пене.

Чучећи на асури, моја тројица сустанара бавила су се, или су се правила да се нечим баве, несумњиво зато да не би морала да међусобно разговарају. Азиз је оловком цртао обресе неке жене на папиру за паковање. С вре-мена на време, у правилним размацима, он би повлачио дим из своје цигарете и пратио празним погледом како се колутови дима што изазивају мучнину полако дижу према таваници.

Феркус је пронашао далеко озбиљнији посао: пеглао је своје панталоне и кошуље, уместо на дасци за пеглање, на тканини пресавијеној начетворо и раширеној на про-стирци од рафије. Његове руке руковале су пеглом са великим уживањем.

Абу Абдерахман је чучао, леђа намерно окренутих према Азизу, држећи у руци малу арапску џепну књи-гу под називом *Прави џуш*. Опазих, на полеђини кори-ца, слику неког брадоње са турбаном умотаним како то чине египатски мудраци вере. Можда се радило о Сајед Хијазију или о Шеику Х'арауиу, или о било каквом глу-паку истог соја.

Послужих чај. Стварно је био успео, насупрот народном веровању да на чај утиче расположење које влада око њега.

– Ммм! – рече Феркус кад га је пробао.

Азиз и Абу Абдерахман су ћутали као заливени. Како бих их извукао из њиховог мргодног и непријатељског ћутања, одлучих да им испричам једну шалу, најсмешнију из мог репертоара. Чим сам изговорио прву реченицу, Абу Абдерахман промрси једно *лаку ноћ* и повуче се у своју собу. Друга двојица убрзо учинише исто. Остадох сам у дворишту да размишљам. Једно питање све више ми је пролазило кроз главу: да ли је могуће пронаћи решење за ову кризу?

Под претпоставком да и нађем неко решење, оно би очито имало само пролазни карактер; друге кризе, много озбиљније, већ су се осећале у ваздуху. Мужјаци не живе заједно на сваки начин никада дуго са другим мужјацима; то не постоји ни код једне животињске врсте, зашто бисмо ми били изузетак?

Отворено речено, моја једина брига у свему томе била је да се заједничко домаћинство одржи до сређивања моје финансијске ситуације предвиђене најкасније за месец април. После тога, напустићу своја три сустанара и могу тада да се поубијају, ако то буду желели. Али, сада, мој новчани опстанак јако је зависио од одржања домаћинства учетворо. Када се поделе на четири, станарина и други издаци били су у домашају мога новчаника у прилично дугом трајању. Ако се, на несрећу, двојица учитеља спакују и оду, мој новчаник испустиће душу много раније него што је то било предвиђено и одмах бих се нашао у оскудици.

Њих није било брига; моје бојазни чак им нису ни пале на ум, јер су очигледно сви били од оне врсте да рачунају на бар једног родитеља. Једно писмо или један телефонски позив, и ето како су се извукли из неприлике тренутним слањем једне позамашне поштанске упутнице. Уместо тога, ја сам имао само своју скромну уштеђевину, а њу су прве куповине већ добро умањиле. Дакле, мораћу да се старам да заједничко домаћинство опстане, чак и ако је због тога требало да ја, прикилом сваке свађе, сваке препирке, потрошим много времена и много говорим.

Хоћу ли успети да задржим, месецима и под истим кровом, појединце пре створене да се мрзе? Да ли ће бити могуће да учиним да заједно живе један Феркус заводник измишљених жена, један комуниста који упорно пориче постојање гулага, један мула који сања о свету потчињеном једино Алаховој *Шарији*¹⁸ и ја који сам, у свему томе, мислио једино на свој економски опстанак? Неоспорно, моја мисија показивала је да ће бити тешка, односно немогућа.

¹⁸ Исламски канонски закон.

Луху

Од првог дана обављао сам сâм дневне кухињске послове. Овај или онај од мојих сустанара понекад ми је мало помагао, али то је пре био симболичан гест него стварно учествовање у пословима.

У почетку, никада се због тога нисам жалио: посматрао сам свој чин као цену за одржавање заједничког домаћинства и осигуравања на тај начин свог економског опстанка. За мене, било је то просто питање користи, ништа више.

Али, са почетком наставе у гимназији и свих дежурстава која обично уследе после ње: припремање дидактичких карата, исправљање задатака, бележака са оценама, досијеа... свакодневни послови у домаћинству почеше све теже да ми падају.

Једнога дана, поверих се Идиру, власнику куће. То ми се тако десило, сасвим случајно. А како случај чини многе ствари, моја идеја показа се као оштроумна, у толикој мери да сам се и сâм изненадио. Обично, моје замисли су подношљиве, понекад безвредне, односно необичне, тако барем кажу моји клеветници.

Сутрадан Идир стиже код нас у друштву једне женске особе потпуно умотане у црни хаик.¹⁹ Није било могуће створити ни најмању представу о њеном физичком изгледу. Као и већина њених посестрима у добу да изазивају жељу, она је открила само једно око, тек толико да

¹⁹ Велики правоугаони комад тканине који носе муслиманске жене у Северној Африци и жене Бербера. – *џрим. џрев.*

види пут када би је околности приморале да напусти своје скровиште.

– Ево – рече ми он оним помало пискутавим гласом какав имају Тинриријанци – она се зове Луху, Луху Бихи и тражи посао са скраћеним радним временом да мало помогне...

Жена је остала у позадини, на четири или пет корака од улаза, непомична, нема, погледа упрта у под, као необично страшило.

– Луху ће – настави Идир пошто се бучно усекнуо између два прста – долазити код вас свако јутро око осам сати. Кад обави свој посао, мора одмах да се врати кући, где је сасвим сигурно чека други посао... Рецимо, крајем преподнева, са позивом на подневну молитву, најкасније... Луху је мајка, мора да подиже малу децу, да обавља кућне послове, да одведе краву на испашу и толико других обавеза... Нека јој Свевишњи буде у помоћи, као и свим Муслиманима овог света!

Идир се спремао да оде, када му ја показах палцем и кажипрстом универзални знак који означава новац.

– Ах! – узвикну он – кажи себи да нисам уопште заборавио! На овом свету постоје само три ствари које разборит човек не треба никада да заборави: новац, кључеве и *шахагу*²⁰... Не, не брини; Луху радо прихвата три стотине дирхама које си ти одредио! Насупрот томе, готово да сам заборавио једну готово исто толико важну ствар: сиротица говори само берберски из њеног села. Снађи се, дакле, како знаш и умеш да обезбедиш минимум споразумевања; није заиста различит од нашег, често је то само питање изговора!

²⁰ Символ вере.

Идир оде. Неодлучним покретом позвах жену да уђе. Она се лако зањиха на несигурним ногама, заплете се у крајеве свог хаика, посрте на невидљивој препречи, оклевала је још неколико тренутака... најзад, одлучи се да пође за мнош, погледа упртог у земљу, још увек несигурна корака, показујући очито да јој је веома непријатно.

Кад смо ушли у кухињу, укратко јој показах где се налазе предмети неопходни за њен посао: груба прегача, детерџент, крпе, избељивач, канта за отпатке. Окрећући се да јој покажем лавор који је висио на зиду, мој поглед сусрете њено око, на делић секунде: беоњача је била снежнобела, црна дужица као црни ћилибар, поглед тако бистар да изазива вртоглавицу. Жена вероватно још није била прешла тридесету; чистота и свежина њеног погледа несумњиво су о томе сведочили. Отворих ормарић изнад судопера да јој покажем посуђе. Али, тек што сам започео реченицу, ја се збуних, речи су се сударале и бркале у мојој глави, срчани рад ми се убрза, дисање ми постаде испрекидано, талас топлоте обузе ме од главе до пете... Повукох се тада хитро у своју собу.

Како бих одвратио пажњу свога духа са тако чиста ока које сам управо назрео, узех неке локалне новине, старе три или четири месеца, једне од оних дневних листова Махзена, који, због недостатка читалаца, увек завршавају код бакалина са угла. Често, да бих преократио време, позајмљивао сам једне или двоје од Мохе, продавца сувог воћа. Чини се да нема бољег начина да се преократи време од читања, не рачунајући да, у мом случају, оно је и начин да смирим поплаву својих

осећања. Задовољство у читању у мени гуши све жеље, гаси сваку жеђ, чак и када оно што читам није вредно пажње, као што је то несумњиво био случај тога дана.

Отворих, дакле, новине и поглед ми одмах паде на један чланак који је носио наслов: *Рабат-Киншаса, ирича о вечијом иријателству*. Писац, који је у исто време био и главни и одговорни уредник франкофоних новина, подсећао је прво на велике тренутке мароканско-заирског пријатељства: многобројни састанци на врху, споразуми о сарадњи и о подршци, интервенција мароканске војске у покрајини Шаба хиљаду деветсто седамдесет седме да би се успоставио мир на северу земље и отерали комунистички побуњеници... Прелазео је затим на похвалу личности председника Мобуто Сесе Секуа називајући га *оснивачем модерној и демократијској Заира, и моделом који треба да следе шефови држава њој региона Централне Африке*.

Писац чланка признао је, узгред, да је био у пратњи једне делегације високих мароканских званичника, почасних званица заирског председника. Он настави своју похвалу набрајајући велика остварења Сесе Секуа у земљи: бране, путеви, школе, болнице, резерве... *Да ли би све то било могуће без уклањања шездесет и осме издајника Пајриса Лумумбе?* запита се он пре него што је изнео, са много појединости, прилике које су навеле Мобуто Сесе Секуа да преузме команде у земљи и *иако сјасе Заир и Заирце од ситурне иројаси!*

Чланак на концу није био толико незанимљив, али ја нисам успевао да се усредсредим; присуство једне жене у околини стално ми је одвраћало пажњу. Баких тада новине на асуру и напустих собу.

Грозничаво кретање тамо-амо, страно обичајима у кући, владало је у дворишту. Абу Абдерахман и Феркус кретали су се у свим правцима, лепршали из једне просторије у другу изгледајући као да су у послу.

Уђох у кухињу не обраћајући превише пажњу на њих: леђа окренутих улазу, Луху је прала посуђе накупљено у судопери од синоћ. Жена се била ослободила изношеног хаика који ју је одвајао од света, задржавши само један испрани ланени кафтан, чије је рукаве била засукала да би комотно радила.

Луху је била средњег раста и пре витка. Посматрано с леђа, њено тело је много обећавало, упркос незнатној неравнотежи у висини рамена. Обриси су му били складни и пуни нежне женствености, линије чисте, савршена облина задњице. Једна дебела плетеница падала је испод њене мараме и спуштала се до кукова, крећући се у ритму њених кретњи и покрета.

Прочистих грло да бих је упозорио на своје присуство. Луху се окрете, јако уплашена израза: лепота ока, чију сам чистоту мало пре проценио, заиста је била веран узорак осталог.

Луху је имала љупко лице, мало овално, са великим степеном женствености у цртама лица, високо чело, крупне очи у облику бадема, сомотски поглед, благ и безазлен, бронзани тен због смене жарког летњег сунца са jakim зимским хладноћама. Њене пуне усне имале су много сензуалности у дивљем стању. Тетоважа у облику јелке раздвајала јој је крај браде означавајући тако, тим древним берберским украсом, њену припадност племену *Имерјада*.

Насупрот лицу и шакама изложеним стално суровим климатским приликама, подлактица је била блиставе белине, дајући тако одређену замисао о другим деловима њеног тела.

Луху је несумњиво била лепотица, али лепотица у необрађеном облику, дијамант још увек прекривен блатом; ако се не потрудимо да га ослободимо њега, он стварно може да се сматра за обичан облутак. Са бољим животним условима које, на пример, имају на хиљаде грдоба које насељавају наше градове, Луху би несумњиво била једна *Ферса*²¹.

Ферсе су веома цењена врста. Мушкарци од дванаест до осамдесет година сањају да имају једну у своје кревету. За то су спремни све да жртвују, покретна и непокретна добра.

Ферсе су такође сигурна вредност за своје породице, понекад једино средство да се спасу беде или, чак, и да се обогате. Рука једне *Ферсе* предмет је преговора често у десетинама, односно у стотинама хиљада дирхама; то некада пружа прилику за права погађања између родитеља будућих супружника. А закључење брака тада поприма облике нагодбе.

За националну привреду, *Ферсе* су постале непресушни извор девиза, лети као и зими. Сви данас знају да развратнике са Блиског и Средњег Истока који се гурају пред вратима наше земље не привлаче ни фини песак њених плажа, нити богатство њених историјских места, а ни њени тажини спремљени на ватри од дрвета.

Ферсе највишег квалитета чак се извозе у Хелветску конфедерацију. А кладим се да ће нам, кроз неколико

²¹ Јако лепа девојка, на дијалекатском арапском језику.

година, та уносна трговина доносити толико девиза колико фосфат и парадајз заједно.

Да је Луху била рођена у Казабланки, у Рабату или у Маракешу, сигурно би била једна луксузна *Ферса* и стекла би тако и своје богатство и богатство за своје. Али, на овом свету, не бирамо место на коме ћемо се родити, па чак ни само своје рођење. *Бийи рођен неїде*, каже с разлогом песма, *їио је увек случајносїи за оноїа ко је рођен*.

За Луху, случај је хтео да она буде рођена у Тинриру, четврт века раније. Њени родитељи били су као и моји, ситни сељаци које су мучили, с једне стране суша, а са друге *Махзен*. Са осамнаест година удали су је за једног суседа, ендогамија²² обавезује.

Мужу је име било Ишу, а био је веран, љубазан, пажљив, несебичан, пун поштовања... најзад, имао је све квалитете идеалног човека и једну ману, само једну, али крупну: Ишу је по сваку цену хтео мушко дете. Његови родитељи такође. Дакле, у пет година заједничког живота, Луху им је дала само кћери, две, приде још и јако лепе!

Са доласком на свет треће кћери, Ишуово стрпљење се потрошило. А и стрпљење његових родитеља исто тако. Он, дакле, отера несрећницу, без суђења, што би рекао Жан де Лафонтен. А шта да ради са три кћери? Малом сељаку као он пре су требали мушкарци, снажне руке да му помогну у пољу! Кћери не копају, не ору, а ни не жању! Кћери, то се задовољава да се читавог живота само преждерава и сере! А да би их се курталисао, човек треба да се истроши! Затим, чак и после, човек никад

²² Ендогамија је обавеза чланова неких племена да се жене и удају унутар свога племена. – *їрим. їрев.*

нема мира! Стално живи са страхом и срамом у стомаку да ће видети једног дана једну или другу како се враћа у родитељски дом, а испред ње иде страшна бучна гомила деце лоше обрисана носа, коју онда треба хранити и одевати Бог зна колико година!

Луху је требало два месеца да прекине са ћутањем и да ми тако исприча свој живот. Првих дана, ћутала је као заливена, практично није дизала очи са пода. Кад бих јој се обратио, она би се повлачила у одбојно ћутање, у богобојажљиву хладноћу, одговарајући у најбољем случај једносложним речима, пропраћеним понекад климањем главом...

Јасно као дан, Луху није желела да се дружи са мном, а уосталом ни са ким у кући. Али, кад добро размислим, њено понашање било је сасвим природно: за разлику од ружних, лепим женама увек треба времена да се отворе. *Лейо*, каже народна пословица, *улаже своју лейоџу: ружно нема шџа да изџуби!*

Ма колико се Луху затварала у своју тишину, ја нисам одустајао, тражећи на све начине, ако не да саосећам са њом, барем да смањимо ту удаљеност коју је она наметала својом великом уздржаношћу. Основна црта мог карактера је упорност. Ма какве да су околности, ја увек истрајавам док не постигнем свој циљ; тврдоглав као мазга. Међутим, сам Бог зна да ме је та похвална особина коштала много мука у животу.

У Лухуином понашању било је истовремено скромности, стидљивости, неповерења и, чак, неког страха, тог страха, прилично разумљивог, који осећа свака жена у добу у ком је способна да изазове жељу код сваког мушкарца који није њен родитељ.

Азиз и Феркус престадоше да окушавају срећу на успех чим су се уверили да млада жена не говори арапски. Ојађени и огорчени, задовољавали су се да је кришом меркају својим очима похотних мајмуна. Једног дана Феркус чак од мене затражи да му дајем часове из берберског јер, казао ми је, то би му помогло да боље комуницира са својим ученицима. Одмах сам одбио молбу: не учи се вук како да уђе у тор!

Да би окушао своју шансу на успех код младе жене, Абу Абдерахман, који је такође био жртва исте језичке препреке, прибеже оном што Браћа обично зову *ширење љраве вере*, стратегији која се већ користи по градовима.

Када један од њих полуди за неком лепотицом коју не може да придобије за свој циљ, он јој пошаље две или три прекривене милитанткиње да је придобију, уз помоћ претећих сурата и хадита. Ако она допусти да је убеди, што је често случај, заљубљени тип јој одмах пошаље, као поклон за веридбу, одећу са опремом која важи у тој средини и прогласи је, без одлагања, својом супругом *ио зайоведи Свевишњеи и Њејовој Пророка, молишва и сјас нека буду над Њим!*

Намера Абу Абдерахмана можда није била да проведе живот са Луху, али употребљена стратегија у много чему је подсећала на стратегију његове сабраће из градских средина.

Једнога дана, док сам био у гимназији, Абу Абдерахман искористи што нисам био присутан како би спровео у дело своју намеру. Луху је управо месила хлеб у кухињи кад је звук корака натера да се окрене: она виде Абу Абдерахмана како иде према њој, главе нагнуте на једну страну, и сладуњавог погледа пуног очинске до-

броћудности, са превише љубазним осмехом на њушци. Покретом који није могао бити побожнији, он јој пружи дугачак комад црне тканине и позва је да њиме прекрије главу. Млада жена прихвати поклон промрмљавши неколико израза захвалности на свом матерњем језику.

Сутрадан, затекох Луху умотане главе. Заиста, њена лепота је због тога још више дошла до изражаја. Ја стадох, запрепашћен, гледајући у црни прекривач. Шта је значила та смешна одећа? Да ли је она то изигравала светицу или је сањала Великог Гласника који јој је препоручио зар?

Луху ми рече да, не само што гласник није био велики, него и да се зове Абу Абдерахман! Обузе ме тада страховита љутња, дрхтао сам, ударао ногом о под, гушио се... Требало ми је да одмах видим тог глупана Абу Абдерахмана да му саспем свој бес у ту њушку Брата... Унапред сам се наслађивао на помисао како ћу му изменити лични опис, утолико пре што, са својим пигмејским растом, није био кадар да се мери са мојих деведесет килограма и мојим бицепсима носача.

Осим тога, одувек сам сањао да измлатим неког Брата, да га обасипам ударцима све док га не нокаутирам. Прилика да пређем на дело можда ми се управо указала. Мој ће се сан остварити. Окретох се на пети и кретох право у Абу Абдерахманову собу, чврсто решен да га убијем.

Кад сам стигао у двориште, стадох, одуставши од намере, пошто се у последњем тренутку негде у мени појавила мрвица здравог разума. То ми се догађа често у таквим ситуацијама: две или три секунде пре него што пређем на дело, један глас проговори у мени: послушам

га и допустим мало-помало да ме убеди да одустанем – уосталом, то је прилично класичан начин понашања.

Тада, уместо да наставим и да се бацам на тог ниткова Абу Абдерахмана као какав агент Махзена на некаквог неовлашћеног уличног продавца, нагло стадох у дво-ришту, док су ми се у глави ројила питања. Да ли сам ја био заљубљен у Луху толико да сам био спреман да починим злочин из страсти у њено име? А ако то није тако, зашто сам се тако жестоко наљутио? Јесам ли изгубио разум? Зар не би пре требало да се гнушам Сотоне, који ми је пришапнуо ту тако опасну замисао?

Што сам себи више постављао питања тога типа, све се више моја љутња стишавала и све се више смиривала моја жеђ за осветом. Најзад, удахнух дубоко пре но што сам са два или три лака ударца покуцао на Абу Абдерахманова врата.

– Уђите са миром Свевишњег! – рече Брат из собе.

Уђох. Просторија се купала у полутами хамама; било је јако топло, била је то топлота влажне и затворене леје. Намештај монашке скромности, налазио се само у левом углу просторије. Простирка од рафије са сеоским мотивима на ивицама прекривала је две трећине поплочаног пода. Сведена на стриктни минимум, постељина младог учитеља пре је личила на кампинг: један танки душек од сунђера, једна овчија кожа, руком ткани хаик који је служио као чаршав, мали јастук четвртастог облика без јастучнице и два танка покривача у дну душека. Ниски сто од лоше углачаног црвеног дрвета стајао је поред зида, на дохват руке из кревета. Абу Абдерахман тамо је брижљиво послагао гомилу књижица исламистичке пропаганде. Тачно изнад њега, једна мала слика, која је представљала

цамију из Јерусалима са њеном позлаћеном куполом, ви-сила је о клину закуцаном у зид. Нешто одеће вукло се испред стола, гандуре и широке панталоне тамних боја.

Соба је јако мирисала на мошус, омиљени мирис Браће са свих страна света. С времена на време, нажа-лост, пријатан мирис квариио је задах старе сперме, поме-шан са вазелином сиромаша, доказ да се и Абу Абдерах-ман бавио првим националним спортом. Обичај по свој прилици осуђује неки мање-више потврђен хадит, али шта да се ради када се човек суочи са сексуалном бедом која хара свуда у земљи?

Абу Абдерахман је мирно чучао на својој јагњећој кожи, са леђима уза зид, са књижицом у рукама.

– Могу ли нешто да учиним за тебе, брате Мохамеде? – запита ме он спокојно.

– Да оставиш на миру Луху! – одговорих тоном који још није чуо од мене. – Којим правом се усуђујеш да не-мећеш зар тој несрећној жени? Није ти ни сестра, ни су-пруга, а ми не живимо у исламистичкој републици! Ба-рем не још!

– Смирите се, брате Мохамеде! – рече Абу Абдерах-ман гладећи браду. – Са тим *хиџабом* надао сам се да ће Луху штитити оно руно којим ју је Творац обдарио и које, истину говорећи, буди жељу код сваког осетљивог мушкарца! То је право искушење, та њена дуга црна пле-теница! *Ко јод међу вама је видео какав ѝрех и може да се ѝројшив њеѝа бори својим рукама, нека се ѝројшив њеѝа бори! Ако ѝо не може, нека се ѝројшив њеѝа бори језиком! Ако не може...*

– Доста! – прекидох га, добро знам ту отрцану песму! Слушај ме добро, Абу Абдерахмане: остави Луху на

миру! Ако њено руно буди твоју жељу, немој је више гледати! А ако те њена слика спречава да ноћу склопиш очи, треба само да рецитијеш једанаест пута први сурат, па ћеш мирно спавати! Али, Луху остави на миру!

– Брате Мохамеде! – рече учитељ са сладуњавом изразом доброте. – Гнушај се Сотоне! Да ли ме ти, брате Мохамеде, спречаваш да на свој рабош додам једно добро дело?

Приближих се мало Абу Абдерахману. Његова фаца окорелог *вахаб*ије изгледала је непоколебљиво мирна, његови прсти лагано су исправљали круте длаке његове браде како то раде побожни који верују да су ближе Богу него остатак човечанства. Несумњиво је дошао тренутак да Брату опалим два добра шамара; сврбила ме је десна рука. Приђох му још мало ближе.

– Да ли ме ти, брате Мохамеде, спречаваш да на свој рабош додам једно добро дело? – понови он.

– Неко добро дело? Иди причај те глупости неком другом! Ја јако добро знам праве разлоге *твојих добрих дела*! Извади восак из својих ушију, Абу Абдерахмане, и слушај ме добро, рећи ћу ти једну неоспорну истину: ти никада нећеш ништа добити од Луху! НИ-ШТА! И да јој поклониш зар, бурку или, чак, путовање у Меку, ти од Луху никада нећеш добити ништа, буди сигуран у то! Та жена зазире од Браће! Дакле, остави је на миру ако нећеш да буде велике невоље!

Залупих врата, тако снажно да су се сва врата у кући затресла. Моја десна рука и даље ме је сврбила. Утолико горе, шамари остају за неки други пут.

Наставници без уверења о стручној спреми²³

Један наставник без уверења о стручној спреми био је као ратник без оружја или лекар без ординације; имао је једну ногу у Јавној служби, а другу у потпуној празнини. После завршног испита, Уверење о стручној спреми било је други велики тест на коме се одлучује судбина професора, или пре, ученика-професора, пошто, без добијања реченог уверења, он нема права на часну титулу.

Ако га добије, његов надзорни министар одмах и свечано га *йосџавља за йрофесора*, дугим речима, за пуноправног јавног функционера, који, у принципу, ужива сва права која у том случају предвиђа закон и то све док смрт не наступи. Ако, на несрећу, он то не добије, јадник тада остаје да виси у ваздуху, са неким неодређеним статусом помоћника или заменика.

За своје непосредне претпостављене, директора и цензора, он није ништа друго до привремени заменик, закрпа; његов основни посао био је да замењује професоре или надзорнике ученика у интернату који су дуже одсутни.

Тако, током исте школске године, један БЕЗ-УВЕРЕЊА могао је да предаје три или четири различита предмета, а да заврши као особа која са ђацима понавља

²³ CAPES је Уверење о Педагошкој Оспособљености за Предавање у Средњој школи.

већ пређено градиво или, на крају године, као помоћник библиотекара. То је неоспорно био највише понижавајући положај који је неко Министарство образовања икада измислило.

У гимназији у Тинриру, они без-уверења трпели су најнедостojније, најобешчашћујуће понашање које се може замислити. Психолошки најслабији били су буквално сведени на стање штитоноша у личној служби Емира, газде куће. Да их не би потпуно смрвио, слушали су га покорно; изгледало је да су неки спремни да се баце на земљу да би му послужили као тепих.

Сећам се, као да је било јуче, случаја Ститоа, једног осушеног кржљавка, тамне пути, чупаве главе као у пудлице. Пошто није положио испит из математике, Стито се нашао, несрећним сплетом околности, на месту првог Емировог потказивача. Овај га је био задужио да шпијунира све запослене, те да му редовно подноси усмени извештај о свему што се дешавало и говорило, како унутар, тако и изван установе.

Стито је приону на гадан посао, вребајући непрестано наставнике, надзорнике, управнике интерната, ученике... Нико није могао да избегне његов радарски систем, чак ни његови другови у несрећи, они без-уверења.

Након неколико година одане службе, Стито се нашао са репутацијом омраженог доушника, прво у гимназији, а затим свуда у Тинриру. Сви професори, без обзира на своје склоности, ставише га једногласно на црну листу. Главни надзорници и административно особље следили су њихов пример. Ускоро, дошао је ред и на ученике.

Чим би се Стито придружио некој групи, сви би заћу-тали. Тек што би он отишао, чаврљање би се настављало. Када би поздрављао, нико није одговарао на његов поздрав. Када би ушао у зборницу, професори би се повлачили, један по један, мрмљајући псовке кроз зубе.

Положај доушника постајао је све неподношљивији. Од стављања у карантин, противници су прешли на рат живаца, циљајући да му потпуно униште морал. Сви зидови у гимназији и на околним зградама носили су убудуће одвратне натписе, исписане крупним словима, најврљане кредом или врхом ексера. На њима се читало, на пример, *Сџиџио џужакало*; *Сџиџио народни неџријџиџељ број 1*; *Сџиџиоа на колац* ...

Неки професори, посебно *Нџаџиџије*, почеше да га отворено куде, некад оправдано, често неправедно. Најсмелији међу ученицима јавно су га плували у дво-ришту за одмор, а затим и на улици. Што се Емира тиче, он га је просто-напросто пустио неколико месеци раније, оптужујући га за неспособност.

Ститоов живот тада поприми ток који није слутио ни на шта добро. Човек се ретко појављивао, избегавао је сва места на којима је могао да сретне неког професора, неког надзорника, или било којег двоношца који би га препознао.

Једнога дана, Стито несташе из видокруга. Није више давао никакве знаке живота. Четрдесет осам сати касније, Емир изјави да је овај напустио посао.

У гимназији, објашњења су се брзо ширила. Неки су тврдили да је Стито отишао да свој живот поново изгради у неком великом граду који омогућава да се остане непознат, као што су Казабланка или Рабат. Други су

мислили да је отишао на иберијско полуострво на палу-
би какве *patere...*²⁴

А Слути су имали једну другу верзију чињеница. Они су тврдили како су људи из краја видели Стита, дан пре његовог нестанка, како лута око *Асраф н'Имилане, Рује Изјубљених*, једне преисторијске пећине која се налази западно од Тинрира, на путу за Кланац Тодра. Место је у крају већ имало кобну репутацију да је омиљено место кандидата за самоубиство.

Други наставници износили су друге претпоставке, али, у ствари, нико никада није открио тајну о нестанку Ститоа, чак ни његова сопствена породица.

Неколико месеци касније, Стито је у Јавним службама био прецртан због продуженог одсуствовања са посла.

Иако није ишла до необјашњеног нестанка, Белмехџубова прича, једног од без-уверења из Природних наука, није због тога мање трагична од Ститоове приче.

Ожењен и отац двоје деце, Белмехџуб је у гимназији уживао репутацију честитог, пуног поштовања и услужног човека, али са две велике мане: шантао је и имао јако лепу жену, једну дражесну Берберку са Средњег Атласа, високу, расну, правилних црта, лепог благог погледа, једра тела, драгоцен бисер, прави драгуљ, заиста. У овим негостољубивим областима, имати жену каква је била Белмехџубова жена може да вам проузрокује многе невоље.

Клима је топла, храна претерано зачињена, чај превише слadak, кафа пуна афродизијачких састојака, жене

²⁴ *Pateta*, на шпанском, барка или непокривено пловило, плитког газа, које обично користе као импровизовани брод тајни усељеници. – Прим. иреп.

ретке и све време умотане у те тамне хаике зване *шахруиши*. Имали лепу супругу у друштву у којем се мушкарци рађају и расту у тим страшним условима сигурно јесте једна озбиљна претња за дуготрајност било којег брачног пара.

Чим је чуо да Белмехдуб има изванредну жену, Емир га укључи у круг својих блиских пријатеља, чинећи тако да он, и против своје воље, користи повластице које обично обезбеђује свако зближавање са шефом установе: лак списак задужења, оцене надуване не може бити боље, одсуствовања која се не кажњавају, осигурана напредовања...

За узврат, Белмехдуб је стално обнављао своје позиве на ручкове и на вечере: у сваком случају, то је била традиција у кругу блиских пријатеља. И најмањи догађај служио је као изговор да се позове директор: обрезавање неког малишана, преминуће каквог рођака, неки рођендан, какав верски празник, паганска светковина, напредовање на неком ступњу или на лествици, куповина комада намештаја...

Временом, Емир је учврстио своје везе са Хеђу, лепом супругом оног без-уверења, поставши тако интимни пријатељ Белмехдубове породице. Чак је и у свом белом Реноу 12, модел из седамдесете, превезао Хеђу, дан уочи њеног другог порођаја, у породилиште у Уарзазату.

Ма колико близак пријатељ да је био, Емир није успео да се умеша између лепе жене и њеног ћопавца. Узалуд је он сплеткарио, брачни пар је остао јако сложан.

Уместо да одустане, Емир се наоружа стрпљењем, чврсто решен да успе у својим намерама. Схатио је да, како би посејао семе раздора између то двоје тако

уједињених супружника, мора да разради савршено смишљено лукавство, једну ђаволску стратегију.

Емир је управо размишљао о тој стратегији у својој канцеларији, кад виде како пред њега стаде једна висока плавуша, прекрасна као метафора.

– Добар дан, господине! – рече она на француском са енглеским нагласком. – Зовем се Џенифер Пиншон и волела бих да поразговарам са директором установе.

Емир није био заиста изненађен што види једну младу странкињу која је тако стигла у његову канцеларију; његови претпостављени слали су му тако сваке године једну Американку, добровољку из *Peace Corps*²⁵ да, како су говорили, помогне да се попуни недостатак професора француског језика у установи.

Џенифер Пиншон била је део тих ретких девојака које, изузев своје разорне лепоте, шаљу чулна испарења, неку врсту магнетног флуида који њима привлачи све мушкарце што се крећу у њиховој околини, без разлике на старосно доба или на положај. Небо је Американку обдарило лепотом и љупкошћу што одузимају дах. Савршенство њених црта лица, блиставост њене пути, њено држање богиње и њене очи боје старог злата, чинили су да се убрза срчани рад сваког мушкарца у гимназији. Чак ни Аруб, стари вратар, није могао, сваки пут када би она прошла, да се уздржи да не прогунђа од жалости.

Ма колико да је био женскарош, Емир се, међутим, никада није усудио да покуша било шта код Џенифер Пиншон. Девојка је била млада, Американка и претпостављало се да је агент ЦИА, поврх свега! Дакле, било је боље не играти се с ватром.

²⁵ Мировна тела – *йрим. йрев.*

Нова волонтерка *Мировних ѿела* објашњавала је, са много појединости, своју мисију у гимназији Заид у Х'мад. Руш, секретар, преводио је њене речи на дијалекатски арапски. Емир је слушао, климајући главом у правилним размацима, не занимајући се стварно за Американкине измишљотине.

Управо пре него што ће отићи, Џенифер Пиншон затражи нешто од директора: био јој је потребан професор који би је учио дијалекатски арапски; *Мировна ѿела* ће то плаћати сто дирхама на сат. Емир се усправи, разрогачених очију, одједном заинтересована израза. Часови арапског? затражи он од секретара да му понови, као да није веровао својим ушима.

Емир би волео да лично преузме тај задатак; али поред његове знатне неписмености, то је представљало и друге две велике потешкоће. Прва је била што му његов положај шефа установе није допуштао да се спусти на то да даје часове код куће, а још мање једној од својих потчињених службеница. Друга потешкоћа била је у томе што се Емир није заваравао. Изузев задовољства очију, он никада неће добити ништа одређено од једне волонтерке *Мировних ѿела*, приде тако младе и тако лепе.

Он није био ни млад ни леп, не рачунајући то што читавог живота није изговорио ни речи на енглеском, нити на француском. Дакле, коме ће поверити тај тако деликатан задатак да предаје дијалекатски арапски Американки?

Емир се посебно плашио да лепа странкиња једнога дана не поклони своју наклоност своме будућем професору; никада себи не би опростио да тако шта проузрокује; када би само помислио на то, позеленео би од

љубоморе. Дакле, коме да повери тај тако деликатан задатак? Емир поново себи постави то питање.

Када је добро поразмислио, требало је да нађе некога ко није имао ама баш никакве шансе да добије било шта од лепе Американке, другим речима, неког непривлачног и ограниченог какав је и сам био. Неизбежно му пада не памет једна слика: Белмехџуб! Човек је био шантав, без-уверења и ожењен. Према томе, није постојала ни најмања могућност за било какву везу између њега и Американке.

Да, Белмехџуб је неоспорно био изванредна замисао! И, чак, две изванредне замисли! Налажући ћопавцу да даје часове Џенифер Пиншон, Емир ће једним ударцем убити две муве: успаваће неповерење Белмехџубових а, истовремено, наћи ће начин да посеје раздор између тако сложног брачног пара.

Часови почеше одмах. Одржавали су се у Американкиној кући, од деветнаест до двадесет и један сат, свакога дана осим викендом.

На крају месеца, делатност донесе Балмехџубу ситницу од две хиљаде дирхама! Много више од плате коју му је исплаћивало његово надлежно министарство. Две хиљаде дирхама? Белмехџуб није могао да дође себи, да добије толики новац само за то што два сата брбља са, приде, једним тако лепим створењем. Баш су биле широке руке те волонтерке из *Мировних њела*! И *God bless America!*²⁶

Ван себе од радости, Белмехџуб позва исте вечери Џенифер Пиншон на вечеру. Наравно, и директор је био позван на гозбу; само незахвалник заборавља свога до-

²⁶ Нека бог благослови Америку! – Прим. њрев.

бротвора у таквим околностима, а Белмехџуб није био незахвалан, напротив.

Хеђу је најзад видела ту Американку коју њен муж није престајао да хвали. Њена велика лепота и сјај њене младости одмах изазваше малу узбуну у њеном срцу. Када је, у тренутку док су пили чај, приметила како странкиња себи допушта извесну присност са њеним мужем, Хеђу тада осети како се сумње буде у њој; било је то далеко више од оних малих узнемирења које једна жена осети када открије у суседству неку млађу и лепшу припадницу свога пола.

Белмехџуб и његова гошћа су се забављали, задиркивали се, смејали се, срећни и безбрижни као двоје заљубљених младих на клупи на јавном месту; недостајало је само да почну да се *цмачу*, што би рекао Брасанс.

Белмехџуб тада прште у смех; Американка учини исто. Хеђу, која није говорила ни арапски ни француски, пратила је приказ, пребледела, мрачна погледа. Мучила ју је страховита љубомора. Када лепа Американка шаљиво пљесну Белмехџуба по леђима, Хеђу одмах устаде и повуче се, сузних очију, било је то превише.

Легендарна слога брачног пара Белмехџубових тако се озбиљно наруши. Емир је задовољно трљао руке у свом углу: његова ђаволска стратегија најзад је дала први позитивни резултат.

Неколико дана након неугодног догађаја, Емир оде код свог пријатеља Белмехџуба. И, као случајно, његова посета се догоди почетком вечери, у време када је овај потоњи управо био код Американке због часова дијалекатског арапског. Посетилац затече Хеђу у, у најмању

руку, ужасном стању: напетих црта лица, проширених очију као у болесника, лица пожутелог од непроспаваних ноћи. А Емиру се учини још љупкијом због бледила узмучене жене.

Од тада, Хеђу је била убеђена да има нечега између њеног шантавог мужа и те бестиднице, било је ту много више од часова арапског. Она поче да јеца. Емир искористи прилику и узме је побожно у наручје како би је, чинило се, мало утешио. Хеђу му допусти да то учини, уз мало опирања, реда ради; заиста преварена жена ретко одбија пријатељске руке које се пружају према њој, чак и са каквом мало часном примисли.

Хеђу се забрављала у загрљају њеног утешитеља што враћа снагу током дугог времена. Тужна тишина владала је над кућом. Двоје деце гледало је телевизију у салону. Млађе је већ дремало; друго, обично веома живахно, држало је очи необично упрте у екран.

Хеђу припреми свом уваженом госту чај са много нане и са исто толико шећера, управо онако како је он увек желео. Затим су га пили у четири ока у једној просторији мало удаљеној од осталог дела обитавалишта.

Био је почетак пролећа; ноћ је била блага, боје сомота; у ваздуху је јако мирисао полен дрвета палми што дају датугле, чак је помало и опијао.

Хеђу и Емир пили су и друге чајеве током тога пролећа, и током других годишњих доба која су наступила, свих вечери од деветнаест до двадесет и један сат, изузев викендом, наравно.

Захваљујући Жану де Лафонтену

Дође и на мене ред да полажем испит за добијање Дуверења о стручној спреми. Секретаријат ми уручи обавештење које је потицало од Лемфедија, инспектора за француски језик при Делегацији Уарзазата. Требало је, према упутствима овог потоњег, да предвидим активност читања и другу активност писменог извођења. Требало је, исто тако, да приложим господину Лемфедију, као и члановима оцењивачког одбора у његовој пратњи, изванредан број докумената *неојходних сваком наставнику који себе пошљује*, прецизирала је порука: *свеску текстова, свеску-дневник (обе у прописаном облику), листове за припрему током школске године, сличношћу ученичких радова и исто толико брижљиво извршених свезака са часова.*

Комисију ће чинити два професора француског језика које одреди господин инспектор на основу два критеријума: старости и надлежности.

Моја је одлука била донета и то још одавно: ако добијем уверење о стручној оспособљености, остаћу у образовању без сумње читавог радног века; ако не успем, рашчистићу с тиме. Утолико горе по моју породицу и по моје сестриће.

Ја уопште нисам имао жеље да се бацам у пећину Имежлане, као што је урадио несрећни Стито. А нисам ни хтео да завршим као Белмехдуб; чак и ако ми, лично, никада није пало на памет да проведем живот са неком

јако лепом женом, па чак ни са, једноставно, неком лепотицом. Био сам већ сувише паметан да бих направио такву глупост.

Свакако, мој пут се већ био укрстио, четири или пет пута, са путевима јако лепих шипарица; али, сваки пут, ја бих стругнуо одмах након што бих се спустио на земљу. Треба бити реалиста: један тип као ја нема ни средстава ни стрпљења да одржава везу са једном младом девојком што изгледа као „пушка”; а лоше одржавана „пушка”, с правом каже једна руска пословица, на крају се увек окрене против вас. Томе треба додати и чињеницу да је освајање неке лепе девојке увек изузетно тежак поход, који захтева, осим стрпљења, спорост, препреденост, обзире високе дипломатије, другим речима, чини да се изгуби много времена.

Случајеве као овај Белмехџудов виђао сам већ много пута свуда у овом малом месту. Закључак: заклек се Адамовом главом и главама његових синова Авеља, Каина и Сета да ћу живети једино са сасвим просечном женом. *Најјрилатодљивији су највештији*, говорио је Исус Христос, или можда Жан де Лафонтен, нисам више сигуран.

У гимназији Заид у Х’мад било нас је четворица предавача француског, кандидата за испит и добијање уверења о оспособљености за наставника: Хаду Афунас, Самир Аднани, Малика Тази и ја.

Хаду Афунас био је један потпуни неспособњакковић и лицемер, неспособан да склопи једну тачну реченицу на француском. Ни сам није стварно схватао како је он постао професор и, поврх свега, француског! Али, због тога се није превише потресао. Три четвртине државних службеника нису вредели, нису биле ништа бољи.

Као једину квалификацију, имају Алахову *бараку*,²⁷ благослов родитеља и безусловну подршку својих претпостављених; две варке и једну стварност које су им увелико довољне да уклоне све препреке професионалне природе.

Афунас је био убеђени Слуги, дакле, сигуран да ће добити своје уверење о наставничкој способности. У сваком случају, Емир му је био обећао да ће га добити лако и без отпора. Али то обећање није развејало Слугијев страх, најзад, не потпуно. Зато је био одлучио да инспектору представи рад достојан пригоде.

Три или четири дана пре судбоносног испита, Афунас дође код мене кући, са плетеном кошаром у којој је била литра маслиновог уља и уређено домаће пиле. Слуги је желео да му ја припремим једну активност за читање и једну другу, за писмени рад.

Завукох кажипрст у грлић боце, а затим га ставих, док је са њега капљало уље, у уста. Мој језик је дуго покретао твар, мешао, обртао и превртао како то раде велики кушачи вина. Слуги ме је помно испитивао погледом, у исто време неповерљив и узнемирен. Уље је било густо, богато, складно и мирисало је једино на ону благу горчину зреле маслинке: дакле, није било прављено.

Затим руком одмерих пиле: птица је имала много више од киле и по, не рачунајући изнутрице. Понуда ми је изгледала задовољавајућа. Оставих, дакле, корпу у гао своје собе и почех одмах са припремом две активности, док се Слуги упустио у некакву рачунску операцију на комаду папира. Али, како је сваки пут грешио, на крају одустаде промрмљавши некакву псовку. Неко-

²⁷ Имати *бараку* значи имати изузетну срећу, наклоност – *Прим. њрев.*

лико минута касније, он се опружи на простирку и западе у сан.

Сутрадан, Афунас се повуче у оазу Тудре како би тамо све научио напамет: текстове, питања, одговоре, вежбања, исправљено, писане ознаке... све. Меморисање две активности тражило је од њега, све у свему, три преподнева и три поподнева. Дан пре полагања, Алфунас је био потпуно спреман да испљуне свој час онакав какав сам му ја ставио на хартију.

А Самир Аднани био је оно што се обично назива један *ка'и*, велики незадовољник. Од почетка, није успевао да прихвати своје постављење у Тинрир. Никада раније, он ни замишљао није да би могао да живи, макар и само један дан, у неком тако негостољубивом месту, тако непријатељском према омладини; истину говорећи, није ни слутио да и постоји.

Син јединац жаце у медини Маракеша, млади човек је био навикао да види како му се сви хирови испуњавају, сви изузев његовог постављења, једне неугодне несмотрености његовог оца. Како би је исправио, овај је био обећао свом вољеном сину да ће учинити да га преместе чим се заврши школска година; чак и ако због тога буде морао да подмаже све руководиоце у Министарству образовања, једног по једног, од најнижег до највишег на лествици, почев од чауша²⁸ на улазу.

Дотле, Адмани је морао да се наоружа стрпљењем, да издржи до јуна месеца. Његов отац није престајао да му понавља исту поруку преко телефона: *Сџрџиљења! Сџрџиљења!*

²⁸ У доба колонизатора, чувар или службеник који уводи посетиоце код министра – Прим. њрев.

Али, управо је то било оно на шта син није могао да се одлучи. Као сва размажена деца, био је алергичан на стрпљење. Девет месеци које је морао да проведе у Тинриру изгледали су му као девет векова, дугих, досадних и које није могао да дочека да се заврше. Дакле, уместо да се баци на посао и да припреми свој испит за оспособљавање за наставнички позив, он западе у стање потпуне непомичности тела и душе.

У животу, чинило се да само једна ствар још увек може да прибави мало задовољства Аднанију: пушење. Младић је пушио као кинески змај, и то не само цигарете.

За свој посао, никада није био припремио ни најмањи лист за час, није имао ни свеску-дневник, нити свеску текстова. Изгледа да су се два документа налазила у ташни коју је заборавио једног поподнева на шанку бара Сагхро, или код Шинуије, власнице једне јавне куће која се налазила у улици у Тинфиру, или можда код... У ствари, Аднани се више није тачно сећао. Тога дана сам је попушио пет цоинта и попио двадесетак боца пива!

Поред тога што су му озбиљно недостајала документа, Аднани је био, од почетка, у лошим односима са Емиром зато што је, наравно, приступио клану *Н'шаитија*. Једна бурна препирка код Шинуије озбиљно је затровала њихове односе. Мртви пијани, двојица мушкараца заиста су се жестоко расправљала око нове девојке. И један и други клели су се у главе својих баба и дедова да ће први спавати са девојком. Без даљег одлагања, они се дохватише за косу и почеше се превртати по поду, бацајући један другом у лице увреде и простаклуке од којих би и кочијаш поцрвенео...

Двојица пијанаца потпуно су испретурала све по кући, а да, ипак, нису успела да један другог надјачају. Уплашена при помисли да ће у кући имати мртваца, Шануија је на крају морала да се одлучи да затражи интервенцију полицајаца.

Двојица пијандура била су ухапшена, а потом пуштена пет минута касније, један зато што је био директор, а други син колеге. А што се тиче вечери проведене са новом девојком, њу је, наравно, приграбио лично комесар полиције.

Јасно као дан, Аднани није имао никакве шансе да добије своје сведочанство о наставничкој оспособљености. Он лично није за то марио, у суштини, његова једина брига била је да напусти Тинрир. Кад би му неки од његових колега о томе говорио, он би слегао раменима, пун неке презриве филозофије.

Ни Аднани, ни Афунас, ни ја нисмо раније видели инспектора Лемфедија. У принципу, он је био обавезан да нам пренесе своје знање у барем два наврата пре коначног испита. У жаргону, то се зове *обликовање*.

Наравно, Лемфеди је већ долазио у гимназију у више наврата, али никада није затражио да нас види, а уосталом, ни ми њега. Његов пут био је увек исти: почињао је кратком пријатељском посетом Емиру, прилика да проћаскају уз пенушав и слadak чај од нане. Брљање је трајало тачно један сат. У тренутку када би одјекнуло звоно, Лемфеди би се опраштао од свог пријатеља и одмах одлазио у салу број девет, која је припадала Малики Тази. Тамо ју је слушао читавог остатка јутра или поподнева.

Малика није стварно ценила те искључиве посете, а још мање дуге *педагошке разговоре* у четири ока, који би сваки пут уследили. При свему томе, није желела ништа да уради како би их окончала, у сваком случају, не пре него што добије своје Уверење о наставничкој оспособљености.

Са своје стране, господин Лемфеди је, по питању набавивања, био од оне врсте која не жури, дакле, није био одвише неугодан. Његова удварања остајала су у границама сношљивости. Осим тога, увек је пазио да их прикрије редовним доношењем богате педагошке и дидактичке документације: специјализованих дела, приручника, књига за професоре, министарских бележака, фасцикли, различитих фотокопија... најзад, све сувишне педагошке опреме којима се обично служе инспектори како би оставили утисак на новозапослене.

Сигурна да ће добити своје Уверење о наставничкој оспособљености, ма како да обави своју дужност, Малику се уопште није тичала сва та документација. Једнога дана јој предложили да ми је позајми.

– Држи, то је сва Лемфедијева папирологија! – рече ми она сутрадан пружајући ми једну пластичну кесу пуну, само што не пукне. – Учинићеш добро дело ако је будеш чувао код куће!

Кратки сусрети између Малике и мене за време одмора обавестили су ме о Лемфедију и о његовој замисли о специјалној педагогији много више него сва његова документација.

Моја колегиница ми је рекла, на пример, да инспектор више од свега воли басне Жана де Лафонтена, чије

поуке је наводио у свакој прилици. Такође ми је рекла да је код активности читања он ватрени присталица *језичкој ѝрисџуѝа*. Метода се, све у свему, састојала у томе да се проучавање усредреди на речник текста. Лемфеди је посебно волео рад помоћу *лексичких ѝоља*. Малика ми је, чак узгред рекла и то да инспектор, као уосталом и многа његова сабраћа, има велику слабост према тајанственом, јако техничком, речнику: кованицама по облику и по смислу, архаизмима, сложеницама, изведеницама, збуњујућим речима, искривљеним речима, речима начињеним према грчком и латинском, позајмљеницама, унесеним, а затим одбаченим пре него што су биле наново припојене, ученим, тајанственим, неразумљивим изразима, нејасним, тајанственим, одбојним, узнемирујућим речима...

Малика ми је све то испричала шаљивим тоном, не помисливши ни на тренутак да ће ми на тај начин, још једном, учинити огромну услугу.

Пошто ме је мрзео директор-блиски-инспекторов-пријатељ, следствено томе, ја нисам имао никакве шансе да будем примљен у наставничко звање. Стари намештеници у гимназији практично су сви имали исто предвиђање: Малика Тази и Хаду Афунас биће примљени, а Самир Аднани и ја одбијени: није било места зававањима.

Три или четири дана пре испита, Руш, Емиров секретар, дође да се види са мном. Он ми предложи нешто што би, по његовом мишљењу, могло у последњем тренутку да спасе моје Уверење о оспособљености за наставника: да поклоним Емиру говећи черек и три или четири боце вискија. То би ме стајало, највише, хиљаду

дирхама. Хиљаду дирхама? Руш ми предложи да ми позајми суму са каматом од само двадесет пет процената. Одмах одбаких његов предлог: Емир никада неће добити нешто од мене, чак и ако се тиме излажем опасности да завршим на губилишту!

Најзад стиже дан великог испита. Претходне вечери, Лемфеди и његова два пратиоца присуствовали су излагању Малике Тази и Хаду Афоунаса.

У осам сати и десет минута, гласови мушкараца који су угодно причали допреше до мене из ходника. Наћулих уши: гласови су се све више приближавали, праћени звуком крампона који су гребли мозаик на поду. Срце ми је снажно лупало у грудима, коса ми се накомстрешила, грло ми се стеже, капљице хладног зноја лагано су ми клизиле дуж ребара. Емир уђе први у учионицу, без икакве најаве, тачно онако како се улази у коњушницу. Три човека корачала су иза њега са судијском достојанственошћу, са изразом људи пуних себе, строгог лица, престрогог погледа. Први, један човек тамног тена у смеђем оделу са црвеном краватом, држао је у десној руци коферче пословног човека. Он позва ученике да седну.

– Ово је господин инспектор! – прогунђа Емир у знак представљања. – Чини се да је куцнуо час за подношење рачуна!

Једним покретом, инспектор га замоли да се смири. Због тога се Емир окрете на пети и повуче се, увређен што види како га је његов пријатељ тако ућуткао преданом.

– Видимо се касније, дакле!

Лемфеди ми пружи млитаву руку пре него што оде да седне у дну учионице. Бутумзин и Буалим, двојица

Слугија која су га пратила, поздравише ме што је могуће хладније.

Лемфеди је био човек од педесетак година, а тако ружан да човек побаци. Одавао је утисак као да није створен, него пре скрпљен. Од главе до пете, његово тело вређало је склад.

Човек је имао необичну главу, незграпну горе, али која се смањивала према доле, фацу ковача, са јако наглашеним угловима и костима, два велика буљева ока са погледом који збуњује, испуцалих усана, сувих и као прекривених беличастом скрамом, страшна носа, спљоштена и као разрезана цртом по средини, дугог врата, мало испупченог, што као да је то било изазвано базедовом болешћу.

Остатак тела био је у још већем нескладу: Лемфеди је имао дуге руке повијене на крају и кратке и криве ноге које су неизбежно подсећале на ноге великих примата. Његов ход, тежак и помало лелујав, више је личио на кретање гориле него човека. Када би га човек посматрао изблиза, Лемфеди је неоспорно био смешно дело стварања.

– Можете почети свој час, господине Не... – наложи ми Лемфеди пошто је поређао неколико папире испред себе.

Двојица Слугија, Бутумзин и Буалим, отворише своја наливпера Плави Арапин, непријатељског израза, очију упртих у мене, ушију које су вребале и најмању нетачност, и најмању погрешку.

У том тренутку осетих како ме обузима трема. Моја вилица шкљоцну, грло ми се завеза, моје удове обузеше први знаци одузетости, нисам више имао ни једне једине капи пљувачке у устима...

Елмахи, мој професор психо-педагогије у Регионалном педагошком центру – нека Небо прими његову душу у Својој огромној милости – увек нам је говорио да нема ничег бољег, да би се савладала трема, од оног да се човек одмах баца на посао. Дакле, одмах окретох два покретна крила табле, те присутни тако открише активност читања предвиђену за тај час: *Смрти и дрвосеча* Жана де Лафонтена. Једна варница бљесну у Лемфедијевом оку. Затражих од ученика да два пута у себи прочитају басну, што је мени давало прилику да се мало приберем, помоћу самопрекора и немих молби за храброст.

Неколико минута касније, пошто сам поново загодарио својим способностима, ја приступих лепом читању на начин Фабриса Лусинија, придружујући тананим варијацијама гласа и декламације изражајне кретње, игре израза лица, опонашање, лажно упитне погледе, бацане час десно, час лево... Ученици су ме гледали, запрепашћени: никада ме раније нису били видели да читам неки текст са толико пренемагања.

Припремао сам се да поставим прва питања општег разумевања, када ми, покретом, Лемфеди даде знак да поново прочитам текст. Послушах, удвостручавајући претварања да бих га задивио. Заиста, црте лица су му се постепено опуштале, огромна радост светлוצала је у његовим буљавим очима. Управо у том тренутку осетих како је моја трема нестала, а самопоуздање почело да мало-помало расте у мени, као гума коју полако почињемо да надувавамо.

Лемфеди затражи од мене да поново прочитам текст. Ја послушах. Двојица Слугија врпољила су се на својим седиштима, потпуно незадовољни што виде свог газду

тако одушевљеног. Поставих своја питања о разумевању; ученици су масовно и одушевљено одговарали.

Треба рећи да сам претходног дана јако добро проучио басну са њима. Такође сам их упозорио да не одговарају унапред и да не претерују у ревности. Да бих био сигуран у свој погодак, ја сам им чак превео басну на берберски и обећао да ћу по жељи повећати њихове оцене са испита ако, на дан посете, буду сарађивали како треба. Највећим лењивцима обећао сам да ћу свакоме дати кованицу од пет дирхама, то је било убедљивије.

Пређох тада на крак са речником активности. Од ученика се тражило да у басни открију језичко поље *йаишње*, поље *очајања*, као и поље *смрйи*, а затим да свако обогате са двадесетак речи и израза које ће пронаћи у свом личном језичком речнику, или, пре, у оном који сам им ја дао претходног дана.

Подстакнути мојим обећањима, ученици су пронашли двоструко, а понекад и више речи, тако да је на крају активности свако од језичких поља бројало барем педесетак израза. Лемфеди је климао главом, са више него задовољним изразом.

Како ми је то препоручивала инспекторова белешка, други сат активности посветих писменом изражавању. Обично, бирао сам теме које је лако обрадити и, нарочито оне које се могу исправити за неколико секунди, другачије речено: *light*²⁹ теме: обнављање текста, вежбе са празнинама, ПИМ,³⁰ подражавање књижевног дела, мале огласе... Овога пута, предложих тему достојну пригоде: *Добро се види да су мали йаишили збој ілујосйи*

²⁹ Лак – Прим. йрев.

³⁰ ПИМ: Питања са Изборима Многоструким.

великих. Испричајте, у тридесетак редова, једну кратку причу која би се могла завршити овом чувеном поуком Жана де Лафонтена.

Тек што смо почели да радимо разраду схеме, кад ме Лемфеди замоли да прекинем час и да пошаљем ученике из разреда. Израз задовољства уочио се на његовом лицу, варница радости сијала је у његовим очима. Да ли сам добио своју опкладу? Сигурно је било још прерано да се то каже.

Он на брзину прелиста моју свеску текстова, чисто форме ради. Двојица Слугија испитивали су моје листове за припрему часова, један по један, брижљиво и са преданошћу једног сајције. Седох наспрам њих.

– Реците ми, господине Не... да ли сам Вас већ посетио раније?

– Не, господине.

– Јесте ли сигурни, господине Не...?

– Сасвим сигуран, господине.

– Кад је реч о невероватној ствари, ово је једна невероватна ствар! Сад је право време да се то каже... Али, немојмо истрајавати. Да ли бисте могли, господине Не... да нам набројите методолошке поступке које сте применили за две активности?

– За проучавање басне овог неприкосновеног Лафонтена, одабрао сам лексичко-структуролошки приступ са, као посебним циљем који сам желео да постигнем, откривањем психо-социо-логико-дискурзивним параметрима текста!

Лемфеди је клицао од радости, а двојица Слугија су ме гледала, забезекнути, као пали с неба. Наставих, пун самопоуздања и одлучнији него икада:

– За узврат, за активност писменог изражавања, изабрао сам...

– Ви сте одабрали! Хтели сте рећи, зар не? – прекиде ме Лемфеди.

– Да, тако је, одабрао сам, опростите ми! За активност писменог изражавања, радо сам одабрао лексичко-синтаксичко-семантичко-тематски приступ, јер у читавој наративној микро-структури семи-дивергентне природе, или, радије, семи-конвергентне, као ова данас, то је једини дидактичко-когнитивни приступ који може да мобилише скупину претходно стеченог и лексичко-морфо-семио-лингвистичко стеченог, то јест реторичке конекторе, деиктичко-дискурзивне лексеме, анафоре, катафоре, као и све друге парадигматске синтагме и синтагматичне парадигме које треба да осигурају, експлицитно, имплицитно и чак антиконституционално напредовање семио-тематичко...

– Савршено! Савршено! Господине Не... – прекиде ме Лемфеди јако се радујући! – Какво језичко обиље! Какво језичко обиље! И каква лакоћа у изражавању! Од тога је збиља топло око срца!

Он на тренутак заћута са изразом човек који тражи начина да пређе са једне теме на другу. Његово кошчато лице поново задоби своју неосетљивост, поглед му отврдну. Продужи:

– Али, како свака медаља има своје наличје, имам, нажалост, да вам саопштим неколико примедба које ће вас повредити... примедба које су више типа социо-коегзисто... бихејвио-интерактивне о понашању, рецимо, неприхватљивом, које примењујете према вашем непосредном претпостављеном; овим желим да кажем

да ваше држање према шефу ове установе није, да тако кажем, уопште похвално! Заиста, он ме је обавестио да му Ви... како то да кажем? Да га Ви никада не слушате! Зар то није лудост не бити послушан према домаћину, господине Не...?

– Зар ја да не слушам господара ових шума? Не дај Боже, сире! Не, пре ће бити да не подносим двадесет трокаратну глупост човека!

– Код једног глупог државног службеника, поздравља се одора, господине Не...!

– Слажем се, али можда се сматрам обавезним да Вас упутим у целу ситуацију: знајте, сире, да је владар ових шума желео да му будем његов ловачки пас, као већина његових посетилаца овог места, народ камелеон, народ мајмун свога господара. Будући да сам од оних ретких животиња које не подносе огрлицу, одговорих да никада, ама баш никада, то бити неће; радије ћу умрети него да служим! Директор (јер га стварно треба назвати његовим именом) ми тада објави рат, изјави, чак, да је мој случај кажњиво дело које заслужује вешање.

– Ви сте од бунтовне сврсте, како видим – рече инспектор са лаким прекором у гласу. – У сваком случају, то није понашање које Вам сада препоручује... Као искусан човек и добар политичар, радо ћу Вам дати савет: *Уземљи звери, сваки бунтовник ради на својој њројаси!* Размислите добро о томе, господине Не... и понашајте се убудуће у складу са тиме!

– На мудрост ове речи, сире, ја немам шта да приговорим. Морам радије да признам да сам Вам јако захва-
лан на лекцији!

– Могу ли онда да сматрам да је размирица решена, а спор окончан?

– Ја Вам то обећавам, сире, часна реч и професорка вера!

– Ви сте вешт млад човек, господине Не... радујем се због тога. При свему томе, остаје ми само да Вам честитам, у своје име и у име својих сјајних пратилаца, помагача Бутумзина и помагача Буалима. Захваљујемо Вам на излагању, као и на дискусији. Све је било, вере ми, паметно изведено. Желим Вам, дакле, добар наставак и заказујем Вам састанак данас поподне у учионици број ех... – он се окрете према своја два пратиоца.

– Деветнаест! – рекоше углас двојица Слугија.

– Да, у учионици деветнаест, због објављивања резултата. Видимо се, дакле, данас после подне, господине Не... И немојте никада да заборавите: *У земљи звери, сваки бунџовник ради на својој њројасџи!*

Лемфеди и двојица Слугија одоше брзим кораком. Када су стигли на крај ходника, скренуше и запутише се у учионицу број шеснаест, салу Самира Аднанија, последњег од четворо кандидата који су морали да поднесу напад увреде.

Објављивање резултата

Поподне, инспектор, његове две подређене особе и Емир већали су у учионици број деветнаест, око једног чајника што се пушио и тањира пржених бадема. После сат и по договарања, Емир напусти састанак, увређена израза лица. Вероватно је избило какво неслагање између двојице пријатеља.

Пет минута касније, Лемфеди изађе из учионице са папиром у рукама. Одмах поче да чита гласом страшног суда:

– Госпођица Малика Тази, примљена једногласно, са оценом *одличан* и свим почастима које следују њеном положају! Господин Хаду Афунас, примљен једногласно, са оценом *добар*! Господин Мохамед Не... примљен тесно, са оценом *довољан*! Самир Аднани... где је овај? – запита Лемфади Хаду Афунаса који се налазио наспрам њега.

– *Он не дошао можда!* – одговори кришом овај потоњи.

– Он није шта? – запита Лемфеди, разрогачених очију. Сигуран да је смандрљао свој одговор, Хаду Афунас поново отвори усне као да хоће да исправи свој одговор, али ништа не изађе из уста.

– Он можда није дошао! – умеша се на крају Малика, извукавши тако свог несрећног колегу из неприлике.

– Тим боље по њега! Самир Аднани, *није примљен једногласно!*

Захвалих Малики Тази и Жану де Лафонтену што су ми спасли каријеру од планиране и сигурне пропасти. У суштини, нисам се надао да ћу бити примљен. У сваком случају, нико у гимназији није се томе надао, чак ни најоптимистичнији међу мојим колегама.

Хаду Афунас дође да ми честита. Он баш и није био одушевљен. Чак и са оценом добар, његов успех имао је горак укус, признаће ми он касније. Проклето Уверење о оспособљености за наставника коштало га је као очи у глави! А крварење се настављало и настављало... Оно ће трајати све док Емир буде седео на челу овог одвратног ђумеза! Кад би само Алах Свемогући могао да нас ослободи тирана и тираније!

Међутим, најлепшу честитку дала ми је Малика Тази: са четири велика пољупца срдечно спуштена на моје образе. Моја љупка колегиница изгледа да је била задовољна што види како сам осујетио Емирову ђаволску смицалицу. Гледала ме је запрепашћеним очима као што се гледа неко чудом излечен, или неки преживели који се одједном појављује испод рушевина.

И ја сам њој честитао. Као једини одговор, она се усиљено насмеја, готово разочарано. Као и Хаду Афунас, она се више радовала због мене него због себе.

Да ли је коначно попустила пред узнемиравањима своје двојице напасника? Искрено, нисам о томе ништа знао, не рачунајући оно да ме то није занимало, или веома мало. Малика није била ни моја жена, ни моја вереница, те ја нисам полагао никаква права над њом. Ако јој је чињеница што је пристала да једном, или, чак, више пута, спава са њима донела Уверење о оспособљености са оценом *одличан* плус почести, зашто да не? По мом

мишљењу, у томе није било ништа спорно. Спавати са неким био је само један од толико начина да се отклоне препреке, да се добије радно место, да се успне лествицама у друштву. Уосталом, Малика није била једина која је томе прибегла, не рачунајући то што је она нудила своје, а не моје или ваше дупе. Што се мене тиче, ако би се она једнога дана одлучила да ми понуди део колача, не бих оклевао да га зграбим и са највећим задовољством на свету. Ма шта се говорило, увек је огромна срећа за мушкарца да има лепу љубавницу као што је Малика. Чак изгледа, ако је веровати великим женскарошима, да ствар умногоме продужава наше дане на овом свету.

Поред тога, одувек сам сањао да имам једну жену из Феса, колико због жеље за њиховом меком и белом кожом да им и снег позавиди, толико и из жеђи да се малко осветим тој багри која, докле сеже сећање Мароканца, краде богатства ове земље, остављајући остатак становништва у бедџи. Да имам девојку из Феса сигурно би ме много утешило а, преко мене, и све губитнике ове вукојевине. Идеално би било, наравно, да сваки бедник у мом положају смува своју девојку из Феса. Тиме би се утешила читава земља, па би тада могли да говоримо о *националним њомиренима*, о *друшћивеној слози* и о осталом луксузу.

Чекајте, шта ја то причам? Јесам ли расиста, болесник или лудак којег треба везати? Девојке из Феса никада ми лично нису учиниле нешто рђаво. Што се Малике тиче, она ми је учинила много услуга откако смо потписали први уговор о запослењу на почетку школске године. А, помажући ми да спасем своје Уверење о стручној оспособљености од добро смишљене завере, показала ми је,

још једном, своју наклоност. Можда се спрема да ми да и много више од наклоности; чак иако, после Емира и Лемфедија, збиља више није било разлога да се човек хвали.

Кад добро размислим, ја стварно нисам имао ваљаног разлога да се љутим на девојке из Феса, а још мање на Малику. Дакле, чему толико неосноване одбојности, толико неоправдане мржње према тој мањини мојих суграђанки?

Можда ја припадам оном огорченом и џангризавом делу коме је увек потребно да омрзне неку категорију или неки народ, да измишља, у најмању руку, дискутабилне побуде. Ако хоћу да будем поштен, увек сам био истакнути представник те намргођене, недружељубиве, помало мрзовољне, али, у сваком случају, безопасне врсте.

Сиромашан и поштен, осећао сам мржњу једино према онима који живе безбрижно око мене, чак сам често и сањао да их задавим у њиховом кревету. Мржња ми је истовремено била и оружје и противотров. Она ме је чинила отпорним према оскудици, према глади, према болести и према свим облицима људских подлости. Истовремено, она ми је давала неопходну снагу да преживим, да се браним како бих себи створио гнездо у овој џунгли и да се тамо сместим. Мржња ми је очврсла и тело и душу. Захваљујући њој, издржао сам, и то до краја.

Када сам још био ученик у Маракешу, већ сам гајио велику мржњу према становницима црвеног града, у толикој мери да сам молио Свевишњег да их све уништи, уз помоћ каквог јаког земљотреса или какве епидемије коју би било немогуће зауставити.

Мало касније, лудо сам се заљубио у једну девојку чија породица води порекло из Маракеша, у једну очаравајући тамнокошу једра тела. Девојка се звала Суада, а њени родитељи били су тако срдачни да су радо пристајали на то да проводимо дуге сате заједно, са старим изговором да се заједно преслишавамо. За њих, ја сам био само сељачић који није био опаснији од петогодишње девојчице.

За време тог дивног времена проведеног у Суадином друштву, схватио сам да, не само да опраштам становницима Маракеша, него сам почео и да их волим, као што се воли својта, најзад, мање-више толико. У исто време, моја мржња се постепено окретала према становницима области Сус, због њихове легендарне похлепе, наравно, али такође и нарочито због њиховог монопола на трговину у читавој земљи.

Од Тангера до Легуира, практично нема трговине која није пала у руке становника Суса, од ситних бакалница до великих палата са намирницама за исхрану. Како, дакле, да човек не омрзнути те шкртице?

Моја одбојност према становницима Суса трајала је до дана када сам почео да се одушевљавам песмама Изензарен Игута. Тада сам себи рекао да љутити се на становнике Суса, а јако волети песме које су настале на њиховој традицији, представља у најмању руку два неспојива понашања. Зато сам брзо мржњу опет окренуо ка суседној раси, према становницима западне Сахаре, против становника Рифа, а затим против становника Шијадма³¹...

³¹ Шијадме су чланови берберског народа из области мароканског града Есауире. Они говоре арапски а не тамазирт (берберски језик). – *Прим. њрев.*

Данас, мрзим Турке, односно њихову политику; за њих чувам највећи део свог непријатељства и, вероватно, за дуго времена. Стварно не подносим тај режим који, у освит новог миленијума, још увек гуши у крви своје мањине, уништава опозицију, примењује мучење, захтева власт над територијама које му не припадају ни од Еве ни од Адама, прети својим јужним суседима да ће им укинути воду и, као да би се употпунила слику, непрестано куца на врата Економске заједнице. Ако, којим несрећним случајем, Брисел прихвати њихов захтев, љутићу се на све Белгијанце, Фламанце, Валонце и Немце!

Моје непријатељство према политици, било да је она турска, тунижанска, мароканска, америчка или нека друга, може се лако оправдати. Насупрот томе, непријатељство које сам гајио према Малики било је, у суштини, само жеља – та жеља коју није било могуће утажити и која се, мало-помало, претвара у једну пригушену антипатију према предмету наше љубави, што је, уосталом, прилично класичан поступак.

Дакле, што ми се моја очаравајућа колегиница више приближавала, моја осећања према њој отпочела су обрнути процес, моја мржња је нестајала, постепено уступајући место жељи, а можда чак и љубави. То је сасвим природан развојни сентиментални ток: пријатељство између једног младића који је непрестано спреман за парење као што сам ја био, и једне лепотице као Малика, у сваком случају, на крају утиче на много озбиљније ствари, у то не треба сумњати, нарочито у Тинриру.

Четири сочна пољупца која ми је моја лепа колегиница дала пред тим завидљивим дугоњом Афунасом уве-доше наше односе у нову и јако обећавајућу еру.

Афунас није био будала; нешто у ваздуху лепо је показивало да је он много слутио тај почетак блискости између Малике и мене. Његове зле очи прошаране црвенилом посматрале су нас, прелазећи с једног на друго, као да је хтео да открије на нашим цртама лица знаке који потврђују његове сумње.

Његов подухват је срећом прекинуо Руш, Емиров секретар, који нам са спрата даде знак да му се све троје придружимо у канцеларији.

– *Мебрук, Лала Малика!* – рече Емир чим смо прекорачили праг његове канцеларије – честитке. Треба сасвим сигурно да приредите једну *зергу*³²! Да, једну зерду! Али, једну праву! Зар не, Хаду?

– Тачно тако, *Сиги!* – одговори Слуги мало се наклонивши. – У сваком случају, ја бих био стварно срећан да вас дочекам сутра за вечеру, *Сиги!*

Емир нагло окрете лице, разочаран што такав позив није дошао од стране Малике. Несрећни Слуги прихвати реакцију са помиреношћу онога ко је видео много таквих реакција. А Малика се задовољи неодређеним осмехом у знак одговора, или, можда, захвалности. Њене усне брижљиво намазане руменилом нису се помакле.

– Али прво, немојте остати у том положају! – додаде Емир. – Седите, молим Вас, седите!

Малика се смести на једну столицу постављену десно од величанственог писаћег стола, видно осећајући неугодност због Емирове претеране ревности. Хаду крете, преплашен, према левом седишту; али, пошто је закључио да Емир уопште не мари за њега, он стаде, са глупим изразом на лицу. После неколико секунди оклевања, он

³² Банкет, на дијалекатском арапском.

поче да узмиче, повлачећи се неупадљиво до места на коме је претходно стајао.

– Да – понови Емир, климајући лобањом – неизоставно нам треба једна *зерга*, или, чак, чини се две *зерге*! Министарство је заиста управо средило вашу финансијску ситуацију. Ваши налози за накнадну исплату су стигли, ево их!

Налог? Огромна радост обузе и последњу ћелију у мом телу. Никада раније нисам осетио тако јако узбуђење, тако опојно. Пожелео сам да вичем, да трчим, да се бацакам и да скачем у ваздух. Моја је срећа била тако усхићујућа да сам, током неколико тренутака, био спреман да опростим Емиру све зло које ми је био нанео, односно чак и да га и ја позовем да се преждерава и да лоче док не пукне.

Срећом, нисам учинио ништа од тога, чувајући на тај начин узбуђење за себе. Мудар човек никада не показује своју радост у присуству својих непријатеља.

Налог? Заиста, већ месецима сам га ишчекивао, као што се очекује Спаситељ. Већ недељама кеса ми је била на издисају; на дан испита, живео сам од својих последњих двадесет дирхама. Јуче сам био одлучио да великом иглом зашијем ђонове својих ципела, који су претили да ће се одвојити од кожног лица.

У гимназији је било много Слугија који су посућивали новац својим колегама у беспарици, али требало је прихватити висину камате која је ишла од двадесет пет до педесет процената, не рачунајући на неподношљиви осећај да знаш да си целог живота дужан за услугу једном Слугију!

Емир одмота једну кошуљицу, извади из ње три дугачка жута папира и гурну их у мом правцу:

– Погледајте колики је ваш! – промумла он.

Ја зграбих свој налог, побожно га пресавих по средини, а затим га гурнух у своју торбу.

– Изгледа да сте га подвргли некаквој озбиљној враџбини! – додаде Емир подсмешљивим тоном.

– О чему Ви то говорите? – запитах.

– О коме другом хоћете него о оном јадном Лемфедију, коме је било апсолутно стало да Ви добијете Уверење о оспособљености, спреман да се замери остатку Жирија! Како то можемо објаснити, ако не утицајем враџбине, или пак... некаквом моћном препоруком?

– Ја заслужујем своје Уверење о оспособљености за наставу, одговорих, и то дебело. Што се препорука тиче, реците себи како, да сам их имао, не бих био постављен у ову рупу!

– Ви сте рупа! – залаја Емир усправљајући се напола под утицајем љутине. – Ви и све вуцибатине Вашег кова, које они кретени из Министарства не престају да ми шаљу!

Скретох надесно, према малом Рушовом писаћем столу, због малог обавезног потписа у административном регистру.

– Ако сте успели да ишчупате своје Уверење о оспособљености уз помоћ Бог зна какве смицалице... – настави Емир много мање јетким, али разборитијим тоном – будите сигурни да никада нећете добити ништа друго, ни Ви ни сви бесрамници Ваше врсте! А ако сањате да изађете из ове рупе, како кажете, немојте ни случајно ра-

чунати на моје оцењивање! Покушајте себи да пронађете неко друго решење, као и за Уверење о оспособљености!

Напустих канцеларију, а моја радост била је делимично помућена пред злокобном могућношћу да проведем остатак своје младости у Тинрирском изгнанству.

Чему служи срећа ако се не подели!

Службеник на шалтеру Државног трезора извуче из свог сефа свежањ новчаница од по сто дирхама. Он их изброја, поново преброја три или четири пута, сваки пут, са застрашујућом спретношћу. Његове усне поцрнеле од цигарете изузетно брзо су се померале, брк му је подрхтавао, није било могуће разликовати и најмањи број у његовом мрмљању.

Претерано учтивим покретом, он ми пружи свежањ, бучно ударајући дланом о ивицу дрвене тезге. Подигох очи према њему: човек ме је посматрао, а несвесно је гладио своје испечене бркове. Црте његовог лица јако добро ухрањеног службеника попримише очаран израз. Да ли новац има мирис? Узех новац мрмљајући једно *шукран*, хвала, а затим се окретох на пети.

– Чему служи срећа ако се не подели! – добаци ми он кроз решетку, поучним тоном.

Окретох се: човек ме је гледао, са понизним, готово преклињућим осмехом на њушци – са отвореним позивом на великодушност.

– Чему служи срећа ако се не подели! – понови он климајући полако главом.

Порука је била јасна. Извукох једну новчаницу из свежња и гурнух је у његовом правцу. Његова рука брзо је узе и стрпа у горњи џеп кожне јакне.

– Нека Свевишњи избрише грехе онога који једе и даје другима да једу! – рече он у знак захвалности.

Кад сам изашао из Трезора, застадох на тренутак, заинтересован речима шалтерског службеника: *Чему служи срећа ако се не њодели!*

Човек вероватно није био образован, али његове речи биле су пуне мудрости. Мудрост необразованог увек доноси збуњујућу истину; она пада као сечиво гиљотине, без мудровања, ни припреме. Насупрот мудрости филозофа, мудрост необразованог човека није потчињена никаквом интелектуалном раду, никаквој вежби стила, никаквом украсу, отуда потичу њени изгледи потпуне и неоспорне истине.

Чему служи срећа ако се не њодели! Кад човек добро размисли, служи само томе да проузрокује несрећу. Срећа која није подељена неизбежно изазива похлепу, љубомору, односно мржњу, ту необуздану и неумољиву мржњу која се смирује једино уништењем. Иза свих великих несрећа, свих ратова, свих напетости, свих људских или животињских борби, увек стоји срећа која није подељена; то иде од једне вунене чарапе, или неке лепе супруге до нафтних налазишта, идући преко плодних земаља или обала богатих рибом.

Да бисмо живели срећно, постоји само једно решење, једно једино: поделимо своју срећу! *Живимо скривени* не може бити решење, јер оно не може бити саставни део у трајању. Људска бића, срећна, или чак и несрећна, не могу бити вечно скривена.

Не, стварно, шалтерски службеник имао је право. Дакле, одмах потом уђох у просторију поште која се налазила поред Трезора. Тамо се ослободих половине своје исплате помоћу уплатнице на име мога оца. *Чему служи срећа ако се не њодели!*

После поштанске зграде, одох право у сук Тинрира, одлучан да поделим остатак своје среће са својим сустанарима. Шта ће их највише обрадовати?

Пошто нису били ни судије, ни полицајци, ни локални одборници, већ напросто сиромашни наставници који се никад не наједу довољно, стога их ништа неће више обрадовати од доброг обеда. Купих, дакле, два пилета, тридесетак ражњића, печених кромпира, лимункаде, слаткиша... Најзад, све што је потребно да се направи добра прослава.

Уђох тада код једног продавца одеће за жене. Била је то прилика да остварим један сан који сам већ одавно планирао: да поклоним Луху одећу достојну њене лепоте.

– *Алејкум У Салам, јосјодине Не...* – одговори трговац смешећи се. – *Шта моћу да учиним за вас?*

Застадох на тренутак, запрепашћен. Како то да ме овај дотични познаје? Никада раније нисам прекорачио прага његове трговине: верујем, чак, да никада пре нисам крочио у ово крило сука!

Међутим, Хаду ме је једног дана био упозорио: нико у Тинриру не треба да верује да је непознат. Анонимност је престајала на вратима насеља. Чим би двоножац у њега ушао, одмах би био примећен, идентификован, откривено његово одредиште, његова породична ситуација и његова прошлост, откривени и проширени у народу, његово кретање и одласци помно надгледани... То је био омиљени спорт становника Тинрира, свих Тинрираца, без обзира на старосну доб и друштвени статус.

– Да ли бисте ми помогли да одаберем одећу за једну младу жену?

– За младу жену, понови трговац заинтересовано. Да ли бисте ми је мало описали, *Сиди* Мохамеде?

– Да Вам је опишем? – повиках изван себе. – Нисам дошао овамо да наручим да јој се направи портрет!

– Хулите Сотону, *Сиди* Мохамеде! Ми немамо никакву злонамерну примисао! Стас, профил, облине, боја лица... представљају показатеље који нам олакшавају посао кад особа не може лично да се појави... Можете ли ми, барем, рећи старост те жене?

– Рецимо двадесет и пет, тридесет година... кад већ мора!

– Двадесет пет година! – промрмља он гледајући полице пуне прња до греда и из којих се ширио опор мирис хемије. – У сваком случају, имамо их за сва доба и за све величине!

Уз припомоћ свог младог помоћника, човек је преда мнош излагао одећу, пропративши сваки комад дугом причом о тканини, њеном квалитету, њеном пореклу, изради...

Раздражљив због његове болесне љубопитљивости, одабрах насумице један кафтан од мохера извезен златном нити, један дуги кмис³³ од плаве памучне тканине, један саруал са чипкама, пар папуча и бело рубље.

– Да ли ми дозвољавате, Сиди Мохамеде, да Вам поставим једно питање? – рече он умотавајући купљене ствари.

– Питајте, слушавам Вас.

– Да ли сте ожењени?

– Не!

³³ Оријентална туника са рукавима.

– Тако сам и мислио, наслућивао сам! – уверавао је он, чешући се по глави, забринута чела, замишљена израза.

– Не, наставих ја раздражено. Нисам ожењен, и не рачунам да се женим, барем не у наредних пет деценија! А што се ових рита тиче, оне су за моју сестру коју не познајете и коју Ви, срећом, никада нећете упознати! Ето, јесте ли задовољни? Језик Вас више не сврби?

Човек погну своју ћелаву главу, боје старог дрвета, крајње збуњена израза, као какав сецикеса ухваћен с руком у цепу. Ја зграбих свој пакет и окретох му леђа.

На путу у повратку, стадох код Рашида, јединог књижара у Тинриру. Симпатичан и заиста услужан младић, Рашид је несумњиво био један од ретких књижара у земљи који је позајмљивао, не тражећи ништа за узврат, књиге заљубљеницима у читање без пара као ја.

На танкој полици резервисаној за француску књижевност, открих књигу која се звала *Луди од љубави*, неког (или неке) Клод Верморел, књигу коју сам већ узајмљивао од Рашида неколико седмица раније.

Историјски роман који се слепо поводи за *Именом руже*, *Луди од љубави* приказује три најзначајније личности из дванаестог века у Француској: Светог Бернара, Пјера Абелара и Алијенор Аквитанску. Први оличава љубав према Богу, други љубав према Истини, а трећа љубав према Љубави.

Дивим се, а истовремено и мрзим те личности луде за Богом толико да убијају у његово име, луде од љубави у толикој мери да умиру за своју Госпу. У сваком случају, ја не бих убио ни муву у име Бога; а што се тиче онога умрети за *своју* Госпу – под претпоставком да имам јед-

ну – требало би стварно да будем будала или лудак ког би требало везати.

– Ову си, примети Рашид, већ прочитао, мислим?

– Да, али овога пута хоћу да је некеме поклоним.

– У том случају, можда би требало да ми кажеш њено име!

– Да ти кажем њено име? Ама, шта вам је свима да се тако мешате у туђе животе?

– Хули Сотону, Мохамеде! – рече књижар, изненађен што види како се одједном љутим на њега. – Немој рђаво тумачити моје речи! Ако те то питам, то је зато што овде имамо коверте за поклон са именима на полеђини!

Заиста, Рашид извуче из једне ладице свежањ љубичастих коверата, од којих је свака носила једно име брижљиво исписано калиграфским словима и окружено сеоским мотивима. Изненађен и збуњен, ја промуцах извињење.

Није било ни први ни последњи пут да ме тако обузме бес, а да тренутак касније зажалим због тога. То је једна од мојих најмањих грешака, а потиче из најранијег детињства. Данас, кад сам прошао четрдесету, то ми се још увек често дешава – доказ да има грешака које се вуку целог живота.

– Дај ми једну са именом Малика! – рекох Рашиду након кратког оклевања.

– Малика? – рече он, изненађен. – Да... да, мислим да ми је остала још једна са тим именом: Малика... Малика... ево је!

И, осмеливши се опет:

– Надам се да твоја са оном другом има заједничко само љупкост!

– О коме ти то говориш?

– Немој се правити луд – рече Рашид, задовољан што најзад види како ме занима његово оговарање. – О ком другом хоћеш да говорим ако не о твојој колегиници?

– Ах! Разумем... – одговорих ја, правећи се да сам се коначно сетио нечег што за њега има мало значаја.

– Не, не... то нема никакве везе... Особа којој мислим да поклоним ову књигу је... је од сасвим другачије врсте! Осим тога, она живи на другом крају земље... Али, реци ми, Рашиде, шта она има... друга... хоћу рећи моја колегиница?

– Шта, ти ниси у току или се правиш? – изненади се млади књијар.

– Не, рекох ја – блесава израза. – Не, веруј ми, ја ништа не знам...

Како бих га навео да призна, ја одмах додадох:

– Знаш, са начином живота какав је мој, тешко је увек бити у току онога шта настаје и шта престаје око тебе!

Рашид се наже над моје ухо, као да хоће да ми саопшти велику тајну:

– Чини се да она спава са директором ваше гимназије... А можда и са инспектором! То је заиста штета за једну тако лепу девојку!

– Јеси ли у то сигуран?

– Сигуран! Сигуран! – понови Рашид, подсмешљива ока. – Само псе можемо изненадити усред сношаја! А поред тога, треба рано устати!

– То су можда само трачеви!

– Да, можда, али... али нема дима без ватре, а нити ватре без дима!

Несвесно, извукох књигу Клода Верморела из коверте и ставих је у џеп своје јакне.

– Нећеш више ту коверту? – запита ме Рашид са злобним церењем на уснама.

– Не, ову књигу... ову књигу ћу... најзад, послаћу је једној од мојих рођака!

– Кажи ми њено име, можда ћу ти наћи одговарајућу коверту.

– Не, није потребно... моја рођака носи помало посебно име!

– Де, кажи, никад се не зна! – био је упоран Рашид, сав узбуђен...

– Она се зове Наташа!

– Наташа? То мора да је шпанско име, зар не?

– Не, то је руско име!

Свађе

Спремао сам се да послужим вечеру, кад Азиз бану
У кухињу:

– Гладан сам као вук! – рече ми он.

– Стрпљења! Вечера ће ускоро бити послужена.

– А шта је вечерас?

– А шта друго до БМ³⁴

– Ох! – узвикну професор арапског, правећи ужасну
примасу у знак гађења. – Смучило ми се да једем БМ!

БМ, бели пасуљ, сочиво и пире од сувог боба су основни оброци слојева који немају новца: сељака, занатлија, студената, наставника, чистача улица, ситних службеника који немају приступа бакшишу... укратко, за две трећине радно способног становништва.

Међутим, БМ има велику предност над осталим јелима: његова припрема захтева само тридесетак минута. Студент, чистач или наставник самац, који се враћају кући са посла у дванаест и тридесет, преморени и гладни, наравно да себи не могу да приуште тажин са говедином и мрквом, чија припрема захтева барем сат и по. БМ се онда намеће као кулинарски лек за све сиромашне људе.

Пошто сам лепо поређао на сто различита купљена јела, покуцах на собна врата сваког од мојих сустанара.

– Вау! – узвикну Азиз, дижући руке ка небу. – Добио си га!

³⁴ Иницијали на дијалекатском арапском: *Биг у Мајишиша*, јаја са парадајзом.

Као одговор, позвах га да седне за сто. Приступисмо гозби на јуриш. Поједосмо пилиће и ражњиће са апетитом прождрљивца, прогутасмо воће, посркасмо лимуну, очистисмо, оглодасмо кости. Неки мисле да су физички радници највеће изјелице на овом свету: грешка! Имао сам, током живота, прилике да једем са робовима посла свих врста: зидарима, носачима, жетелицима, дрвосечачима, ковачима, клесарима... Ти несрећници пију огромне количине текућине, нарочито воде; али, увек једу мало, или барем умерено. Физички напор и исцрпљеност убијају им апетит.

Најпрождрљивији појединци које сам упознао сви су физички неактивни: особе без посла, дангубе, службеници у канцеларијама, функционери, наставници, политичари, пословни људи, нотари, адвокати...

Када се обед завршио, Абу Абдерахман подиже дланове према небу, са изразом пуним побожности:

– Захваљујемо Вам, Господару Алаху, на вашој дарожљивости и Вашој великодушности! Учините, Господе, да ове намирнице буду добра храна за наше здравље, лек за наше болове и утеха за нашу веру у Вас, *Амиин!*

Абу Абдерахман пољуби врхове својих прстију и повуче се у своју собу, без и једне речи мени, који сам платио гозбу из свог џепа!

Абу Абдерахман био је примењивао тај потцењивачки начин понашања према нама од пре неколико месеци. Млади учитељ се све више затварао у себе, већином убијајући време у својој соби, или у малој џамији у четврти. Придруживао нам се једино у време обеда, гутао би храну у тишини, одмах након тога би се повлачио.

За неких дана, одлучно је од мене тражио да му послужим његово јело засебно.

Када би му се неко обратио, одговарао је са да или не, намргођена изгледа, суморна погледа.

Тај срдит и зловољан став је прво примењивао према Азизу. У сваком случају, двојица младића нису се слагала од првог дана. У томе није било ништа изненађујуће: један Брат и један комуниста слажу се као вук и пас. То су две врсте створене да се међусобно поубијају, а не да се разумеју, а још мање да живе заједно под истим кровом. Свесни своје суштинске супротстављености, двојица заклетих непријатеља одлучише, прећутним договором, и од првих зађевица, да избегавају сваку размену, сваку расправу која би могла поново да запрети да ће их довести до отвореног сукоба. Тако се између њих роди мир, крхак, али трајан. Он потраја све до дана када је Азиз дошао на идеју да доведе у кућу једну своју рођаку коју је случајно срео код сеоске аутобуске станице.

Девојка је била висока мотка, сувоњава, мршава, несретна, истурене вилице, круте косе. Азиз ми рече да је она била лепа у својој првој младости, али да је све кренуло наопако кад је почела да расте. Како ме није ништа стајало да му верујем, ја му поверовах.

Висока мотка враћала се из Уарзазата, у којем је полагала, по пети пут, пријемни испит за упис у угоститељску школу. Увек је успевала на писменом делу, али би пала на усменом. Несрећница је објашњавала свој систематски неуспех страшним баксузом који је прати већ толике године, док је прави разлог био сасвим други: у Угоститељској школи не примају ружне, то је наређење управе!

Аутобус, који је несрећницу возио назад кући, зауставио се у Тинриру, и ту је дошло до неочекиваног сусрета између двоје рођака. Азиз је предложио високој мотки да проведе ноћ са њиме у Тинриру. Она пристаде, без оклевања, или тек са малим оклевањем, чисто реда ради.

Азизу је била преко потребна жена у кревету, било која. Несрећа накупљена у његовом полном органу мучила га је месецима: најзад се појавила прилика да је се ослободи и, нарочито, није је требало пропустити.

А његова рођака је годинама тражила какав посао или мужа. Рођак, који је недавно добио сигуран и прилично добро плаћен посао, несумњиво би био добра прилика. Она је, дакле, рекла да за ноћ у Тинриру, утолико пре што је сексуални однос који је био у виду падао у четрнаести дан њеног јајчаног циклуса, другим речима, дакле, била је то прилика сад или никад да шчепа тог лакомисленог рођака према коме је имала слабост толике године.

Абу Абдерахман чукао је на једној овчијој кожи на сред дворишта, прелиставајући мирно свој уобичајени *Прави ѱуџи* Шеика Ше'арауија. Тада уђе Азиз у друштво своје рођаке. Он изговори обавезно *Салам у 'алејкум*. Уместо одговора, Абу Абдерахман склопи свој *Прави ѱуџи* и повуче се у своје поткровље проклињући Сотону. Изашао је одатле тек сутрадан ујутро, после девојчиног одласка.

Иако без озбиљних последица, неугодни догађај ставио је тачку на релативни мир који је дотада владао између двојице супарника. И љутње се поново наставише, а са њима препирке, кавге, псовања на пасја кола...

Иза свађе између Абу Абдерахмана и Феркуса, његовог друга са пријема у вишу школу, стајао је много мање озбиљан, да не кажем безначајан, инцидент.

У ствари, једног дана Феркусу је пала на ум безначајна замисао да причврсти на врата нужника комад папира на којем је брижљиво исписао слова WC.

– То ће – рече ми он са дечачком радошћу у погледу – олакшати проналажење клозета нашим могућим посетиоцима.

Ништа му нисам одговорио, толико ми се замисао чинила безначајном, не рачунајући то што ме се није тицало.

Сутрадан, натпис нестаде. Феркус, увек беспослен и докон, одмах га замени другим натписом, исто тако лепо исписаним. И он нестаде неколико сати касније. При трећем или четвртом покушају, он на вратима нађе много већи натпис на коме је стајала арапска реч *Мирхад*, нужник, брижљиво исписана црним словима.

Пошто је одмах препознао творца калиграфије, Феркус отрча, ван себе, код Абу Абдерахмана. Брат признаде чињенице. Није било никаквог разлога да пориче једно добро дело кад је оно почињено! Један Муслиман достојан свога имена ни у ком случају не треба да трпи богохулна слова на вратима места на коме пет пута на дан обавља *риџуално љрање*. *Ко међу вама буде сведок некој љреха и може да се љроџив њеџа бори својим рукама, нека се бори љроџив њеџа рукама, ако може, нека се љроџив њеџа бори језиком, ако може, нека се бори љроџив њеџа срцем, а љџо је крајњи сџејен љобожносџи!* Пошто је био у прилици да се непосредно бори против греха својим рукама, сваки пут је дизао прсте и кидао одврат-

ни натпис, у складу са прописивањима шерифијанског хадита! Уосталом, ова неверничка слова чак ниси била ни француска, већ енглеска, дакле америчка, другим речима ђаволска!

Феркус и Абу Абдерахман се ускоро због тога потукоше. Азиз се умеша. Он пресече спор и одмах објави да ће врата тоалета заувек остати без натписа. Двојица учитеља прихватише одлуку свог судије, али такозвано пријатељство које је од почетка постојало међу њима није преживело овај сукоб.

За разлику од онога шта се догодило са другима, свађа између Абу Абдерахмана и мене догађала се полагано. Несумњиво је била почела на дан препирке око вела који је он *био њоклонио* Луху. Абу Абдерахман никада ми није опростио што сам осујетио његово лукавство.

Али, до потпуног прекида између нас двојице дошло је, у сваком случају, тек од тренутка када је схватио да између Луху и мене постоји нешто много више од наклоности. Брат није успевао да прихвати да једна љубавна веза, која је, поврх свега, укључивала жену на коју је он био бацио око, започне пред његовим очима.

Заиста, моја веза са Луху много је узнапредовала од тога доба, на очиглед Абу Абдерахмана, као и других мојих сустанара, који нису били ништа мање завидни и непријатељски расположени. Кад се о том добро размисли, била је то сасвим разумљива реакција. Жена је, у принципу, требало да служи свим становницима куће, са истом ревношћу, са истом посвећеношћу; према томе, није уопште било правично да она исказује своју наклоност једноме, а не и другима. Говорити или не го-

ворити берберски не би било прихватљиво оправдање за ту дискриминацију...

Моји сустанари нису престајали са непристојним алузијама, са масним шалама и са отрцаним прећутним претпоставкама, које сам ја слушао само расејано: пси лају, љубав напредује.

Одлучан да освојим њено срце, настављао сам, из дана у дан, да учвршћујем своје везе са младом женом. Понекад сам проводио читава преподнева покрај ње у кухињи, никада нисам оклевао да јој помогнем сваки пут када би се указала прилика. Исто тако, с времена на време, поклањао бих јој пар чарапа, крем за негу промрзлина, кутију аспирина да излечи главобољу, шаку слаткиша за њене кћерке... најзад, све те ситне знакове пажње на које, обично, жене не остају неосетљиве.

Луху се мало-помало привикавала на мене, а ја на њу. Ускоро, постао сам њен повереник; чак иако је, из срамежљивости, жена оклевала да ми саопшти своје муке.

Како бих јој показао своју потпуну солидарност, често сам јој обећавао да ћу јој мало помоћи да преброди своје тешкоће чим се реши моја финансијска ситуација. То ју је охрабривало и све је више приближавало мени.

Када сам видео како она мало уређује одећу пре него што прекорачи преко прага, схватих да је и њено срце поклекло пред тим племенитим осећањем какво је љубав.

Луху је неоспорно била оно што се обично зове *леџа жена*. Схватите одредницу у мароканском смислу; јер на Западу, а посебно у Француској, управо се означава као *леџа* свака девојка или жена која то није. Праве лепотице тамо су *обичне*, или тада оне *немају нишиџа њосебно*,

ружне су тамо *умиљатије* и, чак, *јаче умиљатије*, гадуре имају *шарма*, то је стварно свет наопачке!

На пример, никад нисам схватио критеријуме по којима се последњих година бира Мис Француске. Има међу њиме неких које ја лично не бих два пута погледао на улици. За узврат, сигуран сам да би, украшена како треба, Луху натерала сва мушка срца овде и негде другде да задрхте. Зато сам увек маштао да јој поклоним одећу достојну њене лепоте, одећу која би нагласила њену природну љупкост и истакнула њену привлачност, а све то на велико задовољство мојих очију.

Заиста, сутрадан наком сређивања моје финансијске ситуације, позвах Луху у своју собу и разастрех пред њом саруал, кафтан, широки *кмис*, папуче и бело рубље које сам био купио претходног дана у суку. Жива светлост, слична одсјају челичног сечива, пређе погледом младе жене. Лице јој одједном сину, као да су се врата раја отворила пред њеним ногама. Отвори усне да нешто каже, али не успе у томе; срећа јој је одузела моћ говора.

У недостатку речи, Луху усрдно похита према мојој руци де је пољуби у знак захвалности. Ухватих је за мишице и усправих је. Колико далеко сеже моје сећање, увек сам се грозио љубљења руку, свих руку, чак и руку мојих родитеља. Кад сам био дете, добијао сам због тога много грдњи и много шамара; међутим, никада се нисам предао. Сам Бог зна зашто.

Луху је била готово моје висине. Никада раније нисам се нашао тако близу ње; само је празнина од неколико сантиметара раздвајала наша тела. За тренутак, она подиже своје дивне очи влажне од узбуђења, али их одмах потом обори, готово се извињавајући; тен њеног

прекрасног лица се зажари. Стегох је око паса и привукох благо према себи. Није се уопште опирала, али њено срце је јако лупало крај мојих ребара; дисање јој постаде кратко. Благим покретом, подигох јој лице за браду: њени капци се одмах спустише, велика збуњеност читала јој се на лицу, цело тело јој се згрчи, покуша да побегне од ситуације...

Моје стање било је потпуно неподношљиво, као и стање Луху: несношљива жеља изједала ми је утробу, грло ми се сушило, срце ми је задрхтало, електрична дрхтања и треперења прожимала су ми тело... Ускоро, читаво опажање света ми се помути, као на приближавање коме...

Приближих своје усне њенима. У првом тренутку, Луху се окрете и пружи ми образ. Нисам се због тога увредио, јер у овим заосталим областима, љубљење у уста још увек је било непознато. Пољубих је, дакле, у слепоочнице, затим у образ, потом у врат, грицкао сам њено дивно лице хурије. Тело младе жене се опуштало мало-помало, ноге су јој клецале. Положих је на душек од сунђера, напола онесвешћену, расплићући њену бујну косу, скидао сам јој један по један део одеће, као листове артичоке... Никада у животу нисам видео женско тело тако божанствено извајано: све је ту сведочило о савршеној женствености и љупкости: коса црна као абонос, густа, тешка и дуга, неодољиве груди са две дојке још увек у добром стању, нежна и баршунаста пут, тело чврсто упркос три порођаја, стражњица пуна и складна, са нежним црним маљама дуж бразде, лепе ноге извајане у мермеру, тело бујних облина младе жене у свој својој пуноћи. Могуће је да сам видео складнија и љупкија тела,

али нисам сигуран, Лухуино тело остаће заувек, у моме сећању, нека врста несвесног узора за поређење.

Пошто сам живео у монашкој апстиненцији готово читаве године, прескочих све уобичајене предигре и пређох одмах на озбиљне ствари, односно, на сам телесни чин у правом смислу речи. У сваком случају било ми је немогуће да другачије поступим.

Љубав, у свом садашњем поимању, захтева времена и стрпљења. Време да би се миловањима, љубљењем, загрљајима и свим уобичајеним поступцима пробудила жеља код партнерке. Стрпљења да се уздржи да се не пређе одмах на *монџажу ауџиомаџизама*, да употребим израз из традиционалне педагогије. А ја нисам имао ни времена, ни стрпљења. Читаво моје тело било је изложено страшном бичу жеље; моје гениталије ужариле су се, а желео сам једино да продрем у Луху, као што ожеднео човек жели да утажи жеђ, није било користи тражити од њега да сачека, како би утолио жеђ, да се вода расхлади у ћупу.

Што се ње тиче, Луху се уопште није увредила због грубости мога чина: као све жене из сеоских области, она сигурно никада није упознала ништа друго до грубог продирања и преране ејакулације. Стога, није било разлога да од мене очекује нешто друго.

Сигурно је себи казала, љутито, да су сви мушкарци исти, као што ми често говоримо, између себе, да су све жене исте.

Пошто сам угасио неподношљиву жеђ која ми је изгарала тело, ја, међутим, поново почех из почетка, полагано, стрпљиво, као да сам хтео да Луху покажем да ја нисам као њен бивши муж, да умем другачије да поступам.

Ја сам миловао, љубио, лизао, играо се са дивним телом, испитивао га по својој вољи... Луху се покоравала свим мојим хировима, стално склопљених очију, одсутног израза.

Увек сам ценио ту велику срамежљивост, која, авај, сада постоји једино код жена у забаченим селима. Жене из градова су данас велике атлете вичне новим техникама вођења љубави. Осим њиховог богатог практичног искуства у тој области, оне се такође надахњују и порнографским филмовима које гледају захваљујући сателитској телевизији. Зато, чим се нађу насамо са неким мушкарцем, оне хитају да покажу своје вештине и да примене на њему последње прљаве замке. Запрепашћен, јадник подноси напад, говорећи себи да без сумње има много заостатака које мора да надокнади у тој области.

Срећом, Луху је била сушта супротност тим градским тигрицама, које прождиру свог несрећног партнера уз помоћ изопачених понашања и нечувених положаја. Лепа жена се задовољавала да се потпуно покоравала мојим ћудима; њено дивно тело мадоне није никада пружило ни најмањи отпор.

Тек што смо окончали други сношај, кад мујезин упути свој гласни позив на молитву... на молитву чега, у ствари? Мора да је било десет сати ујутро, највише пола једанаест: сувише рано за молитву *Агухр*, сувише касно за молитву *Алфаир*. А онда, чинило се да мујезинов глас долази не са минарета у селу, већ пре са неког много нижег места, чак, много ближег мојој соби. Прекидох своје љубавне битке бесно псујући све мујезине на свету, све кваритеље весеља и све уљезе који ми се испрече на путу чим сам се спремио да проживим кратак тренутак

среће. Никада у овој проклетој забитији нисам до краја уживао; увек би искрснуо неко или нешто, незнано одакле, да све поквари, да све уништи!

Позив на молитву био је све ближи и све упорнији. Навукох своје панталоне од цинса и спустих се према дворишту, кључајући од беса. Чим сам прекорачио праг своје собе, наиђох на један невероватан приказ: стојећи наред дворишта, лица окренутог према Меки, са длановима на ушима, Абу Абдерахман изигравао је мујезина бринући се да своје *Алах уакбар* пошаље што је даље могуће на земљи.

– Хеј! Хеј! – повиках гурајући га снажно. – Престани да се дереш тако!

Брат се заплете у своју гандуру и паде на тле. Без и једне речи, без да ми је упутио и један поглед, он устаде и настави још гласније своје певање, као да се ништа није догодило.

– Престани да се дереш, кажем ти! Ово је кућно двориште, а не минарет!

Овога пута мујезин заћута.

– Брате Мохамеде! – рече он оним тихим и ведрим гласом којим Браћа увек говоре да би изгледали као велики познаваоци живота и ближњих Алаху. – Ово није дерање, већ пре начин да се отера Проклети Сотона који је, колико ја видим, одабрао да живи с нама у овом проклетом здању! Треба ли, брате Мохамеде, да те подсећам на шерифијански хадит: *Ко њод међу вама буде сведок каквој њреха и може да се бори њројшив њеџа својим рукама, нека се њројшив њеџа бори...*

– Умукни! – грмнух зграбивши га за оковратник његове гандуре која је смрдела на мошус. – Иди тртљај ове глупости негде другде! Јер ја те јако добро познајем: ти

си само један огорчени фрустрирани човек, и приде један огорчени завидљивац, а као треће, једна космичка будала! Као и теби слични, ти не подносиш да видиш друге како уживају у скромним земаљским задовољствима, док ти проводиш време сецујући на неки могући рај са више него неизвесним задовољствима!

Осећајући да је претња озбиљна, Абу Абдерахман се повуче:

– Брате Мохамеде! Брате Мохамеде! Гнушај се Сотоне који те доводи у овакво стање! Гнушај се Сотоне који те доводи у овакво стање!

Стегох још јаче гандуру око његовог врата. Учитељево испосничко лице наду се постајући све црвеније, чинило се да су његове очи спремне да искоче из својих дупљи, плави нерви избише на његовом челу, круте длаке његове браде и његових црних бркова накомострешише се од страха... Најзад се указала прилика да изравнам рачуне са Братом. Спремао сам се да га одгурнем најгрубље могуће, кад се Азиз и Феркус умешаше и отргоше га, не без муке, из мојих руку. Лажни мујезин одмах побеже у своје поткровље, са видљивим олакшањем што се извукао неповређен.

Никада раније опстанак нашег домаћинства није био у таквој опасности, утолико више што су се односи са моја друга два сустанара осетно погоршали: моја љубав у настајању очито је сметала свима.

Пошто сам одрастао на селу, ја наравно поседујем смисао за дељење. Али, та племенита врлина досегнула је своје границе чим се поставило питање да делим своју вољену. Љубав није срећа створена за дељење. Тим горе по шалтерског службеника из Трезора ако његово учење овде престаје.

Дисциплинско веће

Сутрадан, Азиз одлучи да окупи чланове домаћинства у дворишту. По његовом мишљењу, радило се о томе да се *п*роучи нова ситуација и да се *п*редузму неопходне мере како би се у будућности избегле такве кризе!

Излазећи из своје собе, изненадих своја три сустанара како се договарају као саучесници; Азиз и Абу Абдерахман разменише чак и осмејак споразумевања. Пригодна коалиција вероватно се родила између двојице заклетих непријатеља.

Азиз се усправи, прочисти грло – што су били знаци да ће проговорити. Мишићи његовог лукавог лица одједном му дадоше чврст и немилосрдан израз, израз који обично направе врховни тужиоци када се припремају да затраже максималну казну.

– Марксистичко-лењинистички приступ, отпоче Азиз усиљавајући се да говори дубоким гласом, захтева да се, како би се коначно решио некакав проблем, упознамо са његовим првобитним узроцима...

Абу Абдерахман климну главом у знак одобравања! Било је то први пут у историји савезништава: један Брат који се удружује са једним комунистом; једва да се могло поверовати у тако шта.

– Дакле – настави Азиз додајући ми непријатељски поглед – мора се закључити да, иза препирке која супротставља наша два пријатеља овде присутна, постоји једна веза која би се могла назвати ненормалном!

– Где ти ту видиш нешто ненормално? – успротивих се ја са љутином једног силованог фратра.

– Немој се тако љутити! – рече Азиз, ми смо овде међу пријатељима, а наш је циљ да смањимо несугласице, да отклонимо неспоразуме...

Абу Абдерахман климну потврдно главом, задовољан што види да је *судија* на његовој страни.

– Једна неморална веза – продужи Азиз – несумњиво је ублажен израз! Злоупотребити једну јадну жену без заштите и подршке у ствари представља нељудски чин, који треба строго осудити! Ћутати, кад смо суочени са једним таквим поступком, представља вид саучесништва! Сартр је рекао да наше ћутање кад се суочимо са ратом који се одиграва на другом крају света...

Вилице ми се стегоше, песнице ми се згрчише, крв је кључала у мојим венама, огромни бес растао је у мени. Осећао сам се стварно на ивици експлодирања кад, изненада, одлучих да поступим мирно, односно паметно.

Заиста, понекад ми се дешава да будем паметан, али то се догађа повремено; обично, у оваквим приликама, ја сам глуп и, понекад, потпуни идиот.

– Пре свега – почех, са изгледом кривца који прелази на признања – желим да од вас затражим опроштај, а посебно од мог брата Абу Абдерахмана! Моје понашање према њему је у најмању руку недостојно! Као што је управо тако добро рекао наш друг Азиз, нечовечно је једнострано искористити опште добро. Признајем да је моје понашање било ужасно саможиво! Међутим, шалтерски службеник у Трезору ме је лепо упозорио: *Чему служи срећа ако се не њодели!* Срећа која није подељена, драга моја браћо, служи само за то да сеје раздор међу

пријатељима, као што је, авај, то данас случај са нама... Али, ма колико бескорисна да је била, моја жалосна свађа са мојим братом Абу Абдерахманом има, барем, заслугу што је пробудила моју савест и што ми је вратила проницљивост. Зато сам одлучио, сасвим добровољно, да убудуће делим своју срећу, сву своју срећу са вама! Надам се да ће се на тај начин отворити једна нова страница у нашим односима, а мој брат Абу Абдерахман ће ми опростити зло које сам му нанео! Што се тиче Луху, главног предмета овог спора, желим да вас обавестим да сам је убедио, потпуно измишљеним молитвама и хадитима, да ће, нудећи вам своје услуге, додати три добра дела на свој рачун! То је дивно код тих примитивки: оне прогутају све што им се исприча! Драга моја браћо, задовољство ми је да вас обавестим да је Луху убудуће спремна да вас прими на своје груди!

Абу Абдерахман цокну језиком од задовољства, Феркус протрља руке, похотан бљесак севну у Азизовим очима. Три звери разменише похотне погледе, узбуђена израза.

– Како би рекао мој пријатељ Азиз – наставих ја – међутим, не би требало злоупотребљавати ту изузетну великодушност. Ниједна жена на свету не би могла да поднесе да, сваког Божјег јутра, спрема једну овако велику кућу, а да одмах затим прими четири курца заредом! Мислим да би било далеко хуманије са наше стране да прима само један дневно, на смену... Али, наравно, то је само предлог; ви, драга моја браћо, треба да одлучите о томе какву формулу треба применити!

– Пре свега – рече Азиз, лица које је зрачило од среће – желимо топло да поздравимо нашу другарицу Луху

због њеног разумевања, због њене пожртвованости и, нарочито, због њеног непосредног духа заједништва, најбољег по мишљењу друга Стаљина, нека Небо прими његову душу! Када би сва људска бића прихватала сексуално заједништво као начин живота, можете бити сигурни да би овај свет био лука мира, пустиња љубави и братства! А сада бих желео да кажем да мени лично формула коју је предложио наш друг Мохамед савршено одговара!

– А вама осталима, драга браћо?

Абу Абдерахман спусти главу са збуњеношћу једне удаваче коју питају да ли пристаје да за мужа узме човека кога воли. Феркус подиже обрву, препредена ока; дакле, одобравање је било опште.

– Сутра ујутро – закључих још увек крајње озбиљно – рећи ћу Луху да оде у собу код Абу Абдерахмана, чим заврши са својим домаћичким пословима, односно, око десет сати... пола једанаест најкасније!

Брат се мало осмехну, срећна израза и збуњен у исто време.

Сутрадан је био понедељак и савршено добро сам знао да Абу Абдерахман ради од осам сати до подне. Међутим, он је ћутао; његово ћутање значило је да је рачунао да одсуствује са часа како не би пропустио обећани сексуални однос! У његовим зеницама које су гореле од жеље, јасно се видело да је млади учитељ био на све спреман за један сат љубави са Луху, спреман да прода и сопствену мајку!

– После Абу Абдерахмана – наставих ја што је озбиљније било могуће – који од вас двојице...?

Азиз и Феркус дигоше истовремено руку.

Чинило се да је Азиз већ јако увређен што долази на ред после Абу Абдерахмана; у његовој главици, професор би требало, у свему, да има предност над учитељем, колеге са нижег спрата. Да сам га ставио на крај листе чекања, то би за њега представљало врхунац понижења. А није требало ни да на себе навучем Феркусове громове. Дакле, који је на реду после Абу Абдерахмана?

Две звери гледале су се као пас и вук; ни један ни други није изгледао спреман на уступак. Ја се умешах:

– Да не би било незадовољства, рећи ћу Луху да вас прими, изузетно, обојицу у исто време! То не би требало да јој представља велики проблем, зато што млада жена радо нуди своја два отвора!

– Своја два отвора? – рече Феркус као да пада с неба.

– Да, своја два отвора! Насупрот томе, у случају неслагања ко ће узети један или други, можете да приступите жребању! Кад се ради о жребању, никад нема незадовољних!

Напетост између Азиза и Феркуса одједном нестаде. Чак измењаше и један саучеснички поглед, пун блудних обећања. Водити љубав са једном лепом женом, и то кроз два отвора, то је без сваке сумње сањарија коју негују сви сексуално фрустрирани на Земљи. Двојица наставника била су изненађена. Срећни због изванредне перспективе, живо су се тапшали, као да су хтели да запечате свој изненадни споразум. Феркус чак узвикну једно *Вау!* на амерички начин, са уздигнутим песницама, забачене главе и широм разјапљених вилица.

У међувремену, Абу Абдерахман је припремио чај од нане намирисан поморанџиним цветом. Феркус, приморан да и он учини какав пријатељски потез, изнесе из

своје собе мали магнетофон Санио и убади у њега касету Шеба Зехуанија. Празнична атмосфера одмах одагна уобичајену суморност која је владала у нашој кући: забављали смо се, певали, причали шале, превијали се од смеха, тапшали рукама сваких пет или шест минута... Атмосфера је била толико опуштена да Абу Абдерахман због ње заборави на своју подневну молитву!

Међутим, ја сам одлучио да превару проширим што је даље могуће; сад или никад, био је тренутак. Затражих мали предак. Присутни заћуташе. Феркус заустави своју радио-касету.

– Опростите ми, драги пријатељи, што сам прекинуо ову срдачну атмосферу; желео сам само да чујем ваше мишљење о једном предлогу Луху: наша пријатељица у ствари има, међу пријатељицама у засеоку, две младе жене које су мужеви недавно отерали, које би јако волеле да се са вама упознају!

– *Vau!* – опет узвикну Феркус. – Уживаћемо!

– Али – наставих ја – Луху се не усуђује да их доведе овамо док ви не дате зелено светло. Дакле, шта кажете, драги пријатељи?

– Шта ми на то кажемо? – понови Азиз подсмешљивим тоном. – Да ли се изгладнели пита да ли би желео да једе?

Други прснуше у смех и још га силом појачаше. А прослава се настави све у шеснаест.

Када сам посркао своју чашу чаја, опростих се од тројице ниткова, под изговором да имам један важан састанак са родитељем једног ученика, или са каквом сличном глупошћу.

Када сам крочио напоље, упутих се право ка маленој радњи Идира, власника куће. Поздрављајући га, одмах му тутнух новчаницу од педесет дирхама у руку.

– Шта могу да учиним за тебе, *С’ди* Мохамеде?

– Кућу!

– Шта, напушташ своје пријатеље?

– Да, напуштам своје непријатеље.

– О чему се ради: о несугласици, свађи или рачунаш да *йравиш своју децу*?

– *Да йравим децу?* не дао Бог! Не, у питању је обична несугласица!

– Гнушај се Сотоне, *С’ди* Мохамеде! – рече Идир гурајући новчаницу у пространи џеп своје блузе. – Ипак, човек не напушта своје пријатеље после неке несугласице!

– Напушта се и много више од својих пријатеља, као последица неслагања, Идире! Напушта се своја породица, напуштају жена и деца, напушта се своја земља, умире се услед неке свађе!

– Небо, сачувај нас таквих судбина! *Јалайишф! Јалайишф!* А какву кућу желиш?

– Хоћу да буде усамљена, далеко од пренасељених уличица, ван домашаја *Беріаіаса*³⁵!

– Усамљену... далеко... ван домашаја... На Марсу би могао да нађеш кућу под тим условима! Овде, у Тинриру, нема таквих... Или, можда, ако... – додаде он након што је поћутао – Верујем да постоји једна: она испуњава све твоје услове, а чак и више! Али... али, јако сумњам да би је ти хтео... Уосталом, нико је никад није хтео.

– Зашто?

³⁵ Доушници.

– Због њеног злослутног окружења.

Кућа, једно старо здање од черпића, никад није била настањена, зато што је била изолована од села, граничила се са гробљем, а њена тераса гледала је право на гробове. Узалуд јој је Идир спуштао цену, нико је није хтео, њено злокобно суседство чинило је да сви посетиоци одустану.

Без да сам макар посетио своје будуће боравиште, исплатих одмах два месеца унапред, како се обично тражи. Чему да сазнам на шта то личи, архитектура какве куће увек ми је била последња брига. Архитектура, то је уметност, а уметност открива сувишно: ја сам се још увек налазио у положају да посматрам ствари у оквиру неопходног.

Увече, после вечере, Абу Абдерахман се изговори великим умором да би се повукао у своју собу. У ствари, Брат је хтео да се припреми за љубавни састанак који сам му био обећао за сутрадан ујутро. Због тога, он је изненада променио мишљење, оставио по страни своје принципе интегрите, можда ће се, чак, ослободити и своје браде и својих тамних бркова... Ко је рекао да љубав не чини чуда?

И ја сам се повукао, пошто сам себи припремио врло јаку кафу, онакву какву обично пију камионџије које раде ноћу. Моја ноћ наговештавала је да би можда могла бити исто тако дуга и бесана.

У један сат ујутро, изађох из своје собе корачајући бешумно, ушију које су вребале и најмањи шум. Кад сам стигао на средину дворишта, стадох. Светло је било угашено у три собе. Гробљанска тишина притискала је кућу: моја тројица сустанара спавала су, уљуљкана сном

да ће имати сексуални однос са лепом Луху у два отвора. Окретох се, дакле, и вратих у своју собу.

Мој пртљаг био је спакован: две торбе и две картонске кутије пуне пунцате и добро увезане. Требало ми је укупно четири одласка и доласка да све пренесем у своју нову кућу. Мркла ноћ и лоше стање пута неће ми олакшати задатак. Такође сам морао, сваки пут, да јако пазим да не пробудим тројицу ниткова.

Изузев три изгладнеле мачке, које су претурале по склепаним кантама за ђубре остављених испред прага кућа, није било ни живе душе у улицима; читав Тин-рир је био у кревету. У суштини, то ми се свиђало; какав мушки двоножац у мом видном пољу често је стварна претња за мој мир. Чим угледам неког у близини, ја сам на опрезу, спреман на сукоб. То је, можда, став једног човекомрца.

Приликом последњег путовања, застадох на тренутак наред дворишта, без икакве одређене намере. Здање се купало у непрозирном и тихом мраку, а једино га је реметило одвратно Абу Абдерахманово хркање или Азизови уобичајени напади кашља, који су се завршавали великим испљувком испод кревета или не знам где.

Збиља је било време да ја нестанем. Дојадило ми је да изигравам дружељубивог, одговорног, човекољубивог, племенитог типа... најзад, сву ту параду на коју уопште не личим. Уосталом, чак и са свим квалитетима овог света, било би тешко нормалном људском бићу да живи под истим кровом са тако лицемерним створењима. Из чисто материјалних разлога, ја сам био прихватио да то учиним; сада, када се моја финансијска ситуација решила, преостајало ми је једино да дигнем сидро.

Повукох благо врата за собом и одох по последњи пут. Идући путем, нисам могао да се спречим да мислим, са садистичким уживањем, о реакцији тројице кретенана када, сутрадан ујутро, неки од њих буде гурнуо врата моје собе. Јако бих волео да могу да им видим главе у том тренутку!

Међутим, моје план је био испуњен тек половично. Требало је још да упозорим Луху, пре него што оде да је силују и то три пута. Мој сат *Моршима* показивао је четврт до четири сата: моја вољена обично је долазила код нас око осам сати. Требало је, дакле, да утуцам још доста времена.

Са батеријском лампом у руци, попех се на терасу и застадох на тренутак наспрам града мртвих. Још увек је била ноћ; једино се неколико гробова премазаних кречом назирало у мраку. Јутарња свежина падала је са звезданог неба; била је блага и испуњена пролећним мислисима који су долазили из оазе. Тишина чедне спаваће собе владала је у кући, и свуда около. *Како је ујодно суседство мртвих!* ухватих себе како шапућем.

Ускоро, отежа ми глава: очи су ме пекле, обамрлост је мало-помало обузимала моје удове, као снажан позив на сан. Развих једну стару овчију кожу и опружих се. Умирена тела, главе ослобођене сваке мисли, расејано сам слушао јединствени и кристално чисти глас неког зрикавца.

Тачно у седам сати, поћох у сусрет Луху на пут који ју је свако јутро водио из њеног засеока. Пресретох је на завијутку једне стрме стазе. Изненађена, млада жена стаде, запрепашћена, не знајући ни шта да каже, ни шта да ради. Вероватно никада није замишљала да ће ме ви-

дети тако близу своје куће, а још мање тако рано ујутро. У неколико речи, обавестих је о новонасталој ситуацији. Засада, задовољила се тиме да ме прати, на одстојању, наравно, од двадесетак метара како не би побудила сумњу.

– Никада нисам мислила – рече ми Луху кад смо ушли у кућу – да ћу једног дана имати храбрости да пређем праг овог здања, нити, чак, да ћу му се приближити!

Заиста, млада жена ми саопшти да се кућа у Тинриру сматра уклетом, наравно због свог злокобног суседства. Људи су јој, чак, наденули надимак: *Тагарџе н'уигр јадни*, „кућа Других“, односно злих духова или демона.

– Овде, на земљи – рекох Луху – прави демони се зову Абу Аберахман, Азиз и Феркус! Бежи од њих као што се бежи од окужених! Ако некад сретнеш некога од њих на улици, врати се путем којим си дошла или окрени главу! Ако ти се обрати, нарочито му немој одговарати јер се излажеш опасности да, истога дана, добијеш базедову болест, тумор на мозгу или парализу ока!

Кућа је имала три собе, кухињу и малецко купатило. Сва врата и готово сви прозори гледали су на пространо двориште које је било непотпуно поплочано. Део зидића у облику куполе налазио се тачно у средини, као фонтана џамије или старе медресе. На источној страни, у висини струка, славина од бакра – једина у кући – штрчала је, окрњеног отвора. Посуда умиваоника са страницама прекривеним дебелим слојем прашине била је причвршћена са друге стране. Славина с једне стране зидића, посуда за умивање са друге, архитектонска бесмислица, слика заиста достојна надреалистичног платна!

Чему треба да послужи лавабо без воде? Престадох на тренутак да се то питам, док је Луху, са металним

штапићем у руци, покушавала да пробуши малу рупу на сливнику који се налазио мало даље на тлу. Како ми је посуда за умивање досезала до кукова, остављам вам да замишљате како ћу је убудуће користити.

На другој страни дворишта, степеништа без рукохвата водила су право на терасу. Зидови набијуше били су премазани кречом, али једва приметни земљаста тон прекривао је првобитну боју, чему су допринели време и прашина. Испреплетани украси од делимично обрађене трске красили су таванице.

Здање је имало изглед већ деценијама напуштене куће; дебео саг од прашине прекривао је тле, врата и прозоре. Широка паучина висила је са таваница, крупни балегари из породице скарабеја и црвени мрави гмизали су готово свуда, пробушене пластичне вреће, комади крпа и комади папира вукли су се овде-онде.

– Данас нећу бити беспослена! – примети Луху заврћући рукаве свог кафтана.

За почетак, узех је у наручје и стегох је уз себе у загрљају који све ломи. Моја вољена сва се препусти моме загрљају.

Налазили смо се у дворишту, излазеће сунце управо је упрло своје зраке на зидове терасе, прекривајући их тако танком златном прашином. Мир првобитног хаоса владао је на месту догађаја; није се чуо ни најмањи човечији или животињски звук свуда наоколо, била је то идеална атмосфера за љубав. И ми смо је водили, као никада раније.

Моја друга година у Тинриру најављивала је да ће бити пуна среће. Како би могло бити другачије кад сам у изгледу имао друштво Луху у тој забитији званој *Tagar-*

ти н'уидр јадни, и моју плату која ће убудуће редовно легати на рачун на крају сваког месеца?

Сви су се услови удружили да најзад могу да уживам у остатку својих дана у Тинриру. Међутим, нисам се због тога заиста радовао; неко предосећање, у исто време нејасно и извесно, увек ме је спречавало да видим будућност у ружичастом на овој земљи.

Први годишњи одмор

Пошто сам од сада био пуноправни државни службеник, одлучих се да узем први годишњи одмор. До сада, био сам везан за стадијум основне потребе; борио сам се да спасем своју кожу. Реч *одмор* имала је за мене неодређено, далеко значење, потпуно страно стварности мога живота; можда је било дошло време да је у њега укључим. Мој стари сан да проведем недељу или две дана у неком летовалишту коначно ће се остварити.

Спаковах своју путну торбу и узех аутобус компаније *Аиџи М'зал* који је ишао за Агадир.

Често сам слушао како причају о Агадиру. Посетиоци града нису престајали да хвале његове плаже са ситним песком, његово вечито мирно море, његово сјајно плаво небо, његове вртове са пријатном хладовином, његове простране сукове са радњама препуним робе, рушевине Агадир-Уфела које се уздижу изнад града као какво божанство које бди над срећом својих верника... Говорили су о граду као о Земљи дембелији, или о Елдораду. Моје путовање биће такође и прилика да све лично проверим, процене мојих суграђана увек су се показивале као претеране а, понекад, и лажљиве.

Својим родитељима, за које је *оџићи на одмор* имало само значење бацати новац кроз прозор, другачије сам представио ствари: ишао сам на стаж педагошког образовања у Рабат. Стари нису имали шта да приговоре због

једне племените мисије. Лаж је савршено прошла. Моја мајка је чак подигла дланове према небу, очију влажних од нежности, молећи Свевешњег да се стаж одвија у добрим условима, прво за њеног сина, а потом и за све друге полазнике који верују у Бога и у Његовог Пророка, нека молитва и поздрав буду с њиме!

А мој отац се задовољио да ми дâ један разборит савет:

– Људи из Рабата – рече ми он гласом човека који добро познаје ствари – имају дугу руку! Никада им не треба противречити, ако рачунаш да далеко догураш у својој каријери! Напротив, треба их слушати, клањати им се, односно, треба их с времена на време подмићивати!

Како бих му унапред показао како ћу се понашати према људима из Рабата, поделих одмах шаку ситног новца својим сестрићима. Мој отац ми се широко осмехну, онако како се осмехује наставник своје ученику када он очигледно примени његов час. Одох.

Чим сам стигао на аутобуску станицу у Агадиру, приђе ми један млади посредник, младић са капом окренутом наопачке, гипка тела, мачјег хода, лица прекривеног гнојним бубуљицама. Желим ли да изнајмим намештену собу? Не... најзад да, под условом да је, у сваком случају, цена одговарајућа.

На почетку, рачунао сам да узмем собу у неком јефтином хотелу у Инзегану или у Аит Мелулу, сходно савету који ми је дао мој непосредни сусед за време путовања, неки пиљар који је живео у Хуарау, мршав и маљав тип, којем су недостајала два или три предња зуба.

– Колико је живот скуп у центру Агадира – рече ми он – толико је он доступан сваком новчанику у предграђима!

Млади посредник одведе ме у Талбурџт, народну четврт која се налазила поред аутобуске станице. У ствари, шта бих желео, собу са или без осветљења? Зар постоје собе без осветљења? Мој водич подиже према мени подсмешљив поглед:

– Видим да нисте ништа укапирали, стари мој! – рече ми гњечећи прстима велику бубуљицу на бради. – Осветљење једног стана, то је свеже месо!

– Ах, добро! Али онда, који би се мушкарац достојан тог имена бунио да има свеже месо на дохват руке?

– Дакле, господин жели собу са осветљењем?

– Не... не овога пута, нисам то предвидео у свом буџету.

Млади посредник закуца на врата једне куће у облику коцке, прочеља свеже окреченог. Једна женица, јако израженог берберског типа, поведе ме да видим једину просторију која је код ње још била слободна, мали традиционални салон који је шкрто осветљавао прозорчић који је гледао на улицицу. Две друге собе заузимале су две прилично бројне породице, судећи по броју мајмунчића који су скакали у дворишту. Кухиња и тоалети били су део заједничких просторија.

Пошто нисам показивао одушевљење, газдарица ме замоли да пођем за њом на спрат. Степенице су водиле на пространу терасу, чији је један део заузимала мала четвртаста просторија, склепана на брзину, једна периферија недавно претворена у собу. Иако мало удобна у поређењу са салоном из приземља, ова је имала барем

две предности: била је проветрена и имала је, на источној страни, мало купатило. Намештај је био оскудан: један стари лежај на постољу од кованог гвожђа што је преживео недавни земљотрес који је погодио град, неки привремени душек, сумњив чаршав, истрошен покривач, комад асуре уместо сага и ниски сто без столњака. Просторија је јако мирисала на креч, што стварно баш и није непријатно.

– То је чиста соба – рече ми газдарица.

– И мирна – додаде бубуљичави.

– Колико тражите, Лала?

– Шездесет дирхама за ноћ! Али... пошто си ти бербер, уступићу ти је за педесет.

Платих четири ноћења унапред и дадох новчаницу од двадесет дирхама бубуљичавом. Он је зграби млитавом руком, али је не стави у џеп, задовољавајући се да посматра, обрве спуштене до капка, док су палац и кажипрст радили заједно да исцеде једну велику гнојаницу на левом образу. Порука није могла бити јаснија. Извадих из новчаника још једну новчаницу од двадесет дирхама; бубуљичави је зграби, бљесак радости севну му у очима, израз лица му се нагло разведри; он намести свој качкет.

– Увек Вама на услузи! – рече ми он, стављајући две новчанице у џеп. – Немојте оклевати да дођете да ме видите у мојој канцеларији... хоћу рећи, на станици, у случају да промените мишљење поводом осветљења! Знаћу да Вам доставим добро и свеже!

Он се окрете према газдарици:

– Испљуни и ти лову, *Лала Жаму!*

После кратке дремке, пођох у откривање чувене градске плаже. Сви су путеви водили на њу, насупротив Риму. Било је довољно кренути на запад, а онда да се глупо иде низбрдицом до краја.

Неки луди и бучни свет заузимао је обалу, докле год поглед досеже; свуда је врвело од људи, као у мравињаку; рекло би се да се читав град слио на плажу.

Кад сам стигао до мора, испружио сам се на леђа, са рукама уместо јастука испод главе, са мојим тамним Реј Бан наочарима на носу, другим речима, био сам у идеалном положају да се препустим пријатном посматрању лепих купачица у купаћим костимима. Сам Бог зна да то није нешто што недостаје на овој плажи!

Неколико минута касније, открих, у великој гомили, једну очаравајућу црнку од двадесетак година: струк као у чемпреса, бујно и свеже тело, складни обриси, нежне црте лица, таласаста коса... Њена дивна задњица заобљена како се само пожелети може њихала се у ритму њених кретњи и покрета. Како ми је била окренута леђима, моје су се очи зауставиле управо на њеној божанствено извајаној стражњици. Електрични дрхтај прође ми снажно цело тело; мој алат задрхта, а онда се одједном уздиже, као ракета спремна на узлетање. Моје купаће гаћице од синтетичког влакна одједном добише изглед канадског шатора у минијатури. Хоћу ли испасти смешан? Потрчах и непредвиђено нагло бацих се у таласе, са својим лажним Реј Бан наочарима на носу!

Вода није била стварно свежа, али довољно да би ублажила ватру која је горела у мојим гениталијама. Нагло ме обузе јака жеља за мокрењем; олакшао сам се угодно, уз низ одсечних и голицавих дрхтаја. Мој уд

спласну, затим се мало-помало сави, док најзад не доби свој безопасан положај, положај репа отрованог пацова. Након полусатног ходања по влажном песку, схватих коначно да нема мирног кутка дуж ове плаже. Дакле, поново се сместих, одустајући од даље борбе, усред збијене и бучне гомиле. Иза мене су се низале десетине бучних тезги са којих су позивали, уз помоћ јако гласних звучника, публику да дође у великом броју да учествује у играма, највише у рекламне сврхе. Уз мало среће, ту су се могли освојити сунцобран са знаком Кока-коле, мајица Тајд, две кутије кафе Гауар, вокмен Сони и на десетине других глупости истог типа.

Да бих избегао изазов да поново подлегнем дражи какве друге купачице у дводелном костиму, одлучих да мало читам, чак иако је слика лепе црнке још увек била јако присутна у моме духу.

Књига се звала *Мајерија снова*, писац, Мишел Битор. Одавно сам планирао да упознам *Нови роман*, жанр за који многи књижевни критичари који се сматрају ауторитетима не престају са похвалама у ово доба на крају осамдесетих година.

Тек што сам прочитао прву страницу кад једна фудбалска лопта, бачена из све снаге, истрже књигу из мојих руку и одбаци је на неких четири-пет метара од мене. Творац ове несмотрености, један млади човек од четрдесетак година, дође да се извини, покушавајући у исто време да се оправда. Била је то грешка ветра, који је изменио првобитни правац лопте! Он је добро циљао кад је извео ударац, али... Нема сумње, исто тако, да је мало крива и лопта која се сувише поквасила...

Човек је јако личио на пуковника Гадафија из младих дана, имао је исту велику њушку, исто фараонско држање главе, исто надмено достојанство. Говорио је ма шући рукама, исто као и његов двојник. Једним покретом, затражих од њега да ме поштеди тих измишљотина. Он најзад оде, са својим пројектилом испод руке.

Четврт сата касније, један неискусан голман који је био пропустио да задржи противнички ударац, паде ми свом тежином на главу. Ударац је био тако снажан да сам остао гроги током добрих двадесетак секунди. Рој малих звездица сијао је, а затим нејасно трептао око мене; један тамни облак помрачи ми тада вид; осећао сам се као на дну каквог тунела, или какве пећине. Сва су ми се чула, одједном, угасила.

Кад сам најзад дошао себи, могао сам једино да закључим величину штете: имао сам крвава уста, смрскан нос, једно ухо мало огуљено, леву руку натечену и сломљене наочаре Реј Бан са смрвљеним стаклима. Што се нападача тиче, он је, напросто, био нестао! Тражити га у тој бучној гомили било је управо равно тражењу игле у пласту сена.

Мало сам се опрао у морској води. Моје повреде и огреботине јако су ме пекле као у додиру са jakim средством за дезинфекцију. Неколико минута касније, бол се умири. Забацих свој пешкир на раме и поново почех да корачам дуж плаже проклињући фудбалере, фудбал и оног ко га је измислио.

Стотине лопти браздале су земљу и небо, сваки пут праћене хордом горопадника спремних да смрве сваког ко им се нађе на путу. Сви мушкарци, или готово сви, ударали су лопту. Читав народ, без разлике на старост

нити на класну припадност, био је загрижен за фудбал, иако игре које је остваривала национална селекција нису оправдавале ту толико раширену страст.

После доброг полусатног хода, стално у потрази за каквим мирним кутком, закључих најзад да су фудбалске лопте постајале осетно ређе, али су их постепено замењивале друге игре, много мање агресивне: змај од папира, сурфовање, морски скутер, даска за једрење... И сами гости на обали су се мењали: смеђе коже људи из краја постепено су уступали место белим кожама европских туриста. Ваздух је све више мирисао на ту лаку плесан која јасно означава западњачку расу.

Сви туристи практично су становали по хотелима који су се пружали дуж тог дела обале – луксузним здањима чија су се имена често завршавала са *Бич*: *Сахара Бич*, *Такида Бич*, *Амадил Бич*...

Натпис постављен на улазу на плажу саопшти ми да се област зове *Бен Сертау* и да је ту строго забрањено препуштати се свакој бучној активности.

Насупрот другом крају плаже, који је више био резервисан за страшни олош, место је заиста било идеално за одмор: добро одржавано, мирно, чисто. Рекло би се каква скандинавска плажа. Припадници М'хзена и полицајци бдели су над миром страних туриста на летовању. Сваки појединац који је могао да поквари мир и драж тих места, одмах је био отеран ударцима пендрека: фудбалери, ситни продавци слаткиша и цигарета на комад, покретне тезге брзе хране, зајавала, бедници, осакаћени, просјаци, бадавације...

Након времена посвећеног купању-мокрењу, испружих се на свој пешкир и најзад наставих читање *Маџе*

рије снова у потпуном миру, одлучан да бар мало продрем у тајну Новог романа пре краја дана.

После сата пажљивог читања, схватих да се мој подухват окончао страховитим неуспехом: ништа нисам схватио од текста, ама баш ништа! Књига је била, од почетка до краја, начињена од речи и реченица распоређених са јединим циљем да доведу до без-смисла. Кроз једно језичко трућање јединствено у књижевности, Мишел Битор добио је космичко лудило, хистерију од речи и слика да збуни читаоца, да га смете, да изазове вртоглавицу, да му једном за свагда огади свако читање и све што је штампано.

Међутим, да бих избегао сваку пренагљену осуду текста, одлучих да се зауставим на једном делу и да на њега усредсредим сву своју пажњу, све своје познавање материје, па ћу, можда, тако успети да мало продрем у тајну Новог романа. Дакле, насумице одабрах следећи одломак:

Ирена. – Већ смо покушали. – Волим ње. – Треба позвати болницу у помоћ. – Прејресени њексјови. – Чувари. – Мајилда, долазе да нас изведу. Волим ње. И зајварају нас... На једној полици, прејознајем Виктора Ија зајвореној у једној боци, њијем ја. Осећам бол у ушроби. Димови. Коза Ђали је сјео... Има кшанац на вратиима. Волим ње, а кроз мали засјакљени прозор назирем блају светлост, куцам и њалим црвене мјеоуре и исјод и свуда наоколо земље Албиона. Дисаји. Њен њлас, њене коврце, њена ужасна рамена и њене сјајне очи. Мрмљаји. Појављују се Американцима преко ноћи облака... На једној полици, прејознајем Жорж Сандову зајворену у боци. Исјијам је... На једној полици, прејознајем Флобера, зајвореној у боци, њијем ја...

– До ђавола с *Новим романом!* – узвикнух тако гласно да сам привукао пажњу једне беспослене маторе џангризава жене која је сунчала дупе на неколико метара од мене. Она баци на мене љутит поглед пун прекорâ.

– Допустите ми, господине – рече она прекорним гласом – да Вам кажем да сам увређена, дубоко увређена, што чујем како изговарате једну такву увреду поводом књижевног рода који броји толике обожаваоце!

Поподне се ближило крају, али сунце је још притискало плажу свом својом исијавајућом масом; што је, несумњиво, објашњавало зашто купачи још не помишљају да се врате кући. Благи југо дувао је са југоистока, доносећи, повремено, таласе тешке и загушљиве топлоте који су личили на таласе млаког даха које вам нека уста дувају у лице. Море се било повукло и таласи су били сведени на свој најслабији изглед, неко благо, једва приметно треперење.

Шчепав рукама Биторову књигу. Матора џангризава жена нетремице ме је гледала у очи, не трепнувши ни један једини пут, видно задовољна што је коначно нашла занимацију у којој може да удави своју доколицу. Потрчах и бацих се у воду. Постала је млака сад, пред крај поподнева, идеална за купање. Запливао сам прсно, отпливао далеко, најдаље што су ми допуштале моје снаге. Матора се усправила на својој огромној задњици и пратила ме погледом, са једном руком на челу уместо штитника. Ја подигох добро наквашену књигу у њеном правцу у знак сумњивог поздрава. Она нагло устаде и закорачи бесним кораком према таласима, са десном руком још увек на челу. Зароних дубоко, гурајући руке и ноге до дна воде. Тамо, сахрањих *Мајџерију снова* испод

крупног комада шљунка пре него што сам изронио на слободан ваздух, сигуран да се Биторова књига никад више неће појавити на површини.

– Бацили сте књигу у воду? – упита ме она тоном који је наговештавао олују.

У знак одговора, погледах је нетремице на тренутак, зла погледа, стегнутих песница, уздигнутих усана при искеженом осмеху месождера спремног да је нападне. Мој циљ: да је уплашим или, барем, да је одвратим. Циљ промашен: старица издржа мој поглед са дрскошћу и са још огорченијом безочношћу.

Била је то једна дебела шездесетогодишњакиња непријатне спољашњости, тип опаких жена одавно разведених и које више немају никакве наде да ухвате каквог још увек способног мушкарца и да га доведу у кревет. Читава њена личност одавала је утисак грубости и зловоље према сваком људском бићу у добу да ужива у животу. Њен груб и продоран поглед показивао је похоту и огорченост. Кад сам је мало боље погледао, приметих да је она зачуђујуће личила на госпођу Пасторал, моју професорку књижевности, или пре *чишћања-џрајилоџије*, у РПС у Маракешу. Две старе глупаче имале су више него једну заједничку црту, а вероватно не само на физичком плану.

– Бацили сте је у воду, је л’ да? – отпоче она свадљиво.

– Гледајте Ви оно што Вас се тиче! – одговорих грубо.

– Али, ово ме се тиче, господине! – одбруси она. – То се тиче читавог човечанства! То је књига, опште добро, извор знања који сте ви намерно управо бацили у воду! То је скандалозно! – урлала је она окрећући се на све стране да би подбунила свет. – То је скандалозно...!

– Хајде, идите, па разгласите на све стране, матора наџак-бабо! Носите се!

Раздражена, она је праскала, млатарала рукама, преврћући бесно очима... Гомила радозналаца одмах се окупи око нас, Мароканци и западњачки туристи који већином станују у Тикида Бичу. Дотрча један млади полицајац, у пратњи једног припадника М'хзена од оне врсте која је обично позната под надимком *Говнари*.

– Шта се дешава, госпођо? – упита он са јаким домаћим нагласком. – Шта се дешава, госпођо?

– Господине позорниче! Најзад сте стигли! Индивидуа коју овде видите бацила је књигу у воду! Схватате ли, господине позорниче? Једну књигу у воду!

– Књигу у воду! – рече позорник, збуњен необичном ситуацијом. – Коју књигу?

– Књигу Мишела Битора! Једног светски познатог и цењеног писца!

Пошто још увек ништа није схватао од ситуације, полицајац се окрете према свом пратиоцу у каки униформи, збуњена израза. Овај подиже обрву, као да је хтео да каже да у таквој врсти ситуација он не може никако да му помогне, пошто су по дефиницији *Говнари* били неписмени.

– Пођите са мном у станицу! – обрати ми се најзад млади полицајац, колико да умири матору змију отровницу, тако и да наведе масу, која нас је окружавали и бивала све бројнија, да се разиђе. – Хајде, разиђите се!

Ја послушах. Маса се одмах разиђе.

– Хвала, господине позорниче! – рече старица са победничким изразом. – Хвала вам што сте исправили неправду према Мишелу Битору и према његовом тексту

удављеном без и најмањег обзира! Ово је велики дан за штампану ствар!

Надлежна полицијска станица налазила се на брегу који се уздизао изнад плаже Бен Сергау. Састојала се од три монтажне просторије послане једна за другом као учионице какве сеоске школе. За јавне власти, та врста зграда била је привремено решење док се чекала изградња административних здања достојних тог имена. Али, врло често, привремено је попримало облик коначног, што је очито био случај са овом полицијском станицом.

На прагу средишње просторије мали правоугаони натпис носио је речи *Туристичка полиција* напола избрисан од временских неприлика. Застава избледеле црвене боје вијорила се како је дувао југо. Портрет краља из његових младих дана висео је на зиду, наспрам улаза. Обучен у белу целабу и са фесом боје крви, владар је показивао свој уобичајени осмех.

Намештај у станици сводио се на најосновнији минимум: стари писаћи сто, на чијој средини је стајала пепељара од теракоте, једна столица и две дрвене клупе постављене дуж зидова.

Један полицајац, у кошуљи са ознакама старијег водника, био је заваљен у својој столици, истурена стомака, забачена врата, са главом у удубљењу рамена, полуотворених уста, чела сјајна од зноја; дремао је. *Природо, љубљај нежно, шойло му је!*

– С’ди Абделкебир! – прошапта полицајац.

Спавач се уопште не помаче из свог положаја.

– С’ди Абделкебир! – рече полицајац поново мало гласније.

Славач се тада прену из свог сна, протегну се у свим правцима као каква сита мачка, зевну да развали вилице, протресе главом као да је хтео да отера мушице...

– Нека Алах згроми проклетог Сотону! – рече он најзад назалним гласом. – Нека Алах згроми проклетог Сотону! *Јалайииф! Јалайииф!* Рекло би се да целе ноћи нисам ока склопио! Али, шта је опет? – узвикну он чим постаде свестан мога присуства. – *Мал хага?* Шта је с њим?

– Удавио је једну књигу.

– Удавио шта?

– Књигу.

– Удавио књигу, понови старији водник, збуњен.

Он ме погледа на тренутак, погледа поново свог подређеног, а затим *Говнара*.

– Ама, ја сањам или шта? Удавио једну књигу! Ето вести! За тридесет година службе, никад нисам чуо сличну глупост! Али, прво, чија је та књига?

– Неког... неког *Мишела Мојора!* – одговори млади полицајац после мучног напора присећања.

– А ко је тај... тај *Мишел Мојор?*

Млади полицајац окрете се према мени, позивајући ме покретом браде да одговорим на питање.

– То је старичин муж, промуцах ја.

Старији водник подиже очи на своју двојицу помоћника.

– То је муж жалитељке, објасни млади полицајац, неке старе француске или белгијске туристкиње...

– Вашу личну карту! – затражи од мене старији водник.

Срицао је полугласно француске речи. Али, суочен са растућим тешкоћама, он окрете папир и настави читање

на арапском. То је било много мање компликовано. Кад је стигао до занимања, он, међутим, прекиде своје читање, запрепашћен:

– Занимање: професор! – промрмља он после поновног читања. – Ако је за чуђење, ово јесте чудна ствар! Обично, наставници читају књиге, па чак и превише; они их никад не бацају у воду! Притом, шта сте урадили да бисте добили књигу од тог... од тог... како се оно зваше?

– Мишел Мотор! – шапну му млади полицајац.

– Да, шта сте урадили да добијете књигу од тог Мишела Мотора?

– Његова жена ми је предложила да из ње прочитам неколико страница.

– А после?

– Кад сам прочитао тридесетак страница, одлучио сам да је удавим.

Старији водник стрпа једну цигарету Марлборо у њушку, замишљена израза, гледајући у неки стари приручник који се вукао на његовом столу, прстима лагано гледећи своје бркове поткресане на Садамов начин (другог Садама, наследника Набукодоносора, а не разбарушеног бескућника којег су из земље извадили војници). Одједном, старији водник прену се из свог сањарења:

– Слушајте, професоре – рече ми он – удавити једну књигу не представља, колико је мени познато, злочин који подлеже казни. У овој земљи, можете да баците у воду читаву једну библиотеку, апсолутно ништа не рескирате! Али, проблем... проблем је то што сте бацајући у воду ту књигу која вам не припада, Ви намерно уништили нечије туђе добро! А, како је, на несрећу, тај

неко једна страна туристкиња, другачије речено, извор девиза за Државну касу, излажете се опасности да имате озбиљних неприлика! Сада, пре него што уђем у све судске појединости, можете ли прво да ми кажете зашто сте удавили ту књигу?

– Одбијам да одговорим на Ваше питање све док у полицијску станицу не доведете странку жалиоца.

– Да доведем једну туристкињу у полицијску станицу? – рече он запрепашћен. Ви се шалите, хоћете да ми окончате каријеру? Не, господине, ја нисам овлашћен да привођам туристе у станицу, нити, чак, да проверавам њихов идентитет. Наредба мојих надређених је јасна: *Сѣрани ѿурисѣа може биѣи ѣредмеѣ хайшења само у два случаја: наѣада на сиѣурносѣ државе или заѣлене велике количине дроѣ. У другим случајевима, изричито нам је забрањено да хапсимо неког туристу!*

– У овој афери – рекох ја одлучно – Ви сте у сред среде првог случаја!

Старији водник одједном се усправи, исколачених очију:

– Напад на сигурност државе, хоћете да кажете?

– Сасвим тако.

– Можете ли ми дати више објашњења, професоре?

– Књига коју сам намерно удавио оптужује, наводим: *нечовечне услове у којима чаме ѿолиѣиѣички осуђениѣи у ѣамницама на јуѣоисѣоку. Крај навода!*

– Ај! Ај! Ај! – повика старији водник, изобличена лица, држећи се рукама за главу.

Он се одмах окрете према двојници својих подређених:

– Идите! Трчите, будале, и доведите ми тог Мишела како се оно зваше и његову стару! Претресите због тога

целу плажу, ако је потребно! Прекопајте и небо и земљу! Ај! Ај! Ај! Политички затвореници? Тамница? – понови он полугласно као да говори сам са собом. – То није књига, већ бомба! И то велика! Само да ми нађу то двоје злочинаца!

Свака два или три минута он је устајао, нестрпљив, грозничав, и одлазио да баци поглед кроз прозор.

– Реците ми, професоре, какав је био наслов те проклете књижурине?

– *Робијаши Краљевине.*

– *Робијаши Краљевине! Краљевина*, то разумем; насупрот томе, *Робијаши...* не знам... не знам више... Већ три деценије нисам ништа прочитао на француском, а ни на арапском, уосталом. Робијаши...

Прекинуо га је повратак двојице помоћника:

– Стара је нестала, мој старији водниче! – рече млади полицајац, збуњена израза, погледа упрта у под. Узалуд смо тражили, мој помоћник и ја, нема никаквог трага!

– А Мишел, како се оно зваше?

– Ни од њега нема трага!

– Наравно! – рече старији водник са великим огорчењем. – Две тако опасне сподобе неће чекати да идиоти ваше сорте ставе руке на њих! Знате ли ви, кретени, да сте ухапсили тог Мишела како се оно зваше и његову стару, одмах бисмо били унапређени, ви у воднике, а ја у десетара-наредника можда, чак, и у мајора.

Он заћута, са презривом гримасом на лицу. На тренутак, прогута пљувачку, а онда се окрете ка мени, са изразом очајања:

– На крају, професоре, добро сте поступили што сте бацили ту проклету књигу у воду! Наћи оружје злочи-

на без налажења злочинца не служи баш на част иследнику. Да, верујем да сте стварно добро поступили што сте је бацили у воду. На Вашем месту, ја бих је напросто прогутао, страницу по страницу, као у оном филму који сам недавно гледао на телевизији! Уосталом, јесте ли сигурни, професоре, да је таласи неће ових дана избацити?

– Исто тако сигуран као што се мртви никад не враћају овамо на земљу!

– Много Вам захваљујем, професоре, и молим Вас за опроштај због узнемиравања! То је због грешке ове двојице магараца!

Он ми пружи дебељушкасту и млитаву руку. Ја је стегох, а потом одох, срећан што је злосрећан случај овако затворен.

Сутрадан, проведох читав дан на плажи, али на страни светине. Тамо барем нисам био у опасности да ме узнемирава каква огорчена и беспослена стара оштроконђа.

Кад се завршило пет дана летовања на народном крилу плаже, примио сам тридесет удараца лоптом, односно просечно шест удараца на дан! Шестога дана, нека лопужа ослободи ме мог пешкира и сандала. Седмог дана, спаковах пртљаг и вратих се кући, плућа пуних јодних испарења са пучине, коже добро потамнеле, истовремено од сунчевих зрака и од неспретно испуцаних удараца лоптом. То је било основно: остало, све остало, ускоро ће се утопити у безобличној маси успомена без укуса.

Емирова лекција

Чим је почела школска година, Емир ми досуди два понижења: једно осам од двадесет као оцену за прошлу годину и један од најужаснијих распореда задужења за годину која је почињала.

Са једном тако осредњом оценом, мој захтев за премештај није практично имао никакве шансе да успе, чак ни са деценијама оданих службовања у Тинриру.

Поново растворих комад папира, са слабом надом да сам се преварио приликом првог гледања: осмица ме погоди по други пут као жесток шамар! Иако исписане руком, бројке су биле јасне: није било ни најмање могућности за поновно читање. Осим тога, у дну странице стајао је потпис директора установе, праћен напоменом: *Прочиттао и потврдио Делејати Министарства за национално образовање*, а затим два печата стављена један поред другог. Према томе, свако оспоравање било би узалудно. Увреда је била званична: осам од двадесет!

Међутим, ја сам увек поштовао унутрашња правила установе, давао оцене и задатке у прописаним размацима, дословно поштовао расписе, моја свеска текстова била је редовно уређивана, никада нисам одсуствовао, чак нисам ни једном закаснио; дакле, ништа у моме понашању није могло да оправда једну такву оцену.

Киптећи од беса, уђох у Емирову канцеларију, чврсто решен да га убијем. По први пут, ни слика Заинине деце која се припијају уз мене, ни слика Луху нису ме од тога

одвратиле. Истину говорећи, нису ми ни били пали на памет, толико сам био изван себе.

Заваљен у својој фотељи као што то раде вође великих банди у филмовима о великим криминалцима, Емир је до миле воље прелиставао илустроване странице *Алмонџахаба* – националног спортског недељника са великим тиражом. Руш, његов секретар, радио је по обичају у свом куту. Емир прекиде са својом глупом забавом и спусти полако часопис испред себе. Ја бацих билтен за оцењивање згужван и умотан у лопту изнад писаћег стола. Он паде тачно на прву страницу *Алмонџахаба* или, тачније, управо на широм разјапљену зепу Хосе Фарије, митског фудбалског националног селектора сликаног у крупном плану како грми против линијског судије

– Захтевам сместа објашњење за ову оцену! – заурлах ја, изван себе.

На моје велико изненађење, Емир је реаговао на начин који до тада нисам видео код њега: смирена израза, ведар, опуштен, дуго ме је испитивао погледом, без речи, без покрета; није било могуће погодити шта се кува у његовој глави битанге која се ваљала у свим порцима. Он тада извуче из лабрње своју Кутубију и полако је згњечи у пепељари:

– Један директор – рече он најзад поучним гласом – не мора да оправдава своје одлуке!

– А пропис – повиках ја огорчено – шта ћете са прописом? Пропис је добро одредио критеријуме и тачан списак за оцењивање службеника!

Једним покретом крста, Емир одгурну своју столицу за љуљање унатраг, као да је тако желео да погледом

боље овлада мноме. Његове усне поцрнеле од цигарета полако се развукоше у одвратан осмех, где се презир мешао са најзаједљивијим подсмевањем:

– Пропис! Пропис! Сви ви имате само ту реч у устима, пропис! Да ли Ви то мислите да се налазите у Шведској, или у Данској? Овде, ово је Мароко, господине! Пропис, као уосталом, и парламент, демократија, Права човека, права жене, права животиње, шта знам још, све је то само привидност, глупости намењене Западњацима и, тачније, финансијерима! Једини пропис који функционише у овој земљи јесте *ша'а*! потчињеност. *Та'а* и, наравно, главни састојак који иде уз њу – прстима, он начини универзални покрет који означава новац. – А сама, *ша'а* је као воз без шина или превозно средство без гума. Узалуд убрзава, она вас неће помакнути ни за мрву! Уклоните восак из ушију, професоре, и добро ме чујте: ако хоћете некакву будућност у Јавним службама у овој селендри, само треба да научите да савијете кичму, да се клањате, да љубите руке, а и да никад не заборавите да подмажете! Ето прописа који савршено функционише у овој земљи! Нема друге: никад неће ићи другачије, можете у то бити сигурни!

Другим покретом крста, он покуша да врати фотељу у њен првобитни положај, али комад намештаја заглављен негде у поду, није се померио. После два додатна, исто тако безуспешна, покушаја, Емир се осови на ноге мрмљајући неку псовку, подиже фотељу за рукохвате и гурну је према писаћем столу. Затим поново седе, њушке нагнуте у мом правцу, као да је хтео да ми повери какву тајну:

– Заправо, да ли мислите да сам ову фотељу наследио од својих предака? Ову фотељу ја сам платио

у исто време из свог џепа и својим људским достојанством! Ја сам се практично уништавао годинама, редовно сам слао подебеле омотнице, приређивао сам тушта и тма пријема у част толиких кретена, поклањао целе овце, бардаке маслиновог уља, гајбе воћа, тегле домаћег маслаца и исто толико меда; остало ми је још само да понудим и своје дупе! Да, по ту цену сам ја дошао у ову фотељу, ја који не знам исправно да попуним ни штампани образац! По ту цену се долази до свих фотеља у овој земљи, од најниже до највише постављеног. Уз помоћ *ша'а* и редовних штедрости пење се на лествици, види се како успева захтев за премештај, добија се унапређење, излази се као победник на гласањима, освајају тржишта; помоћу *ша'а* обезбеђује се место у рају! Ево, у сваком случају, лекције за Ваше равнање, једне лекције која је сто пута кориснија него све оно што сте научили у школским клупама! Размислите о њој добро, а убудуће се понашајте у складу са тим, ако желите да Вам се снови остваре једнога дана; у противном, чекајте и Ви на револуцију, или, пак, на крај света; то ће се догодити далеко пре од оног првог!

Ја се нагнух над величанствени писаћи сто, склоних куглу између испупчених усана Хосе Фарије и одох, разочаран и очајнији него икада пре.

На путу према својој новој кући, питао сам се да ли, на крају крајева, не би било мудрије убудуће прихватити *ша'а* да себи олакшам живот, и можда, чак, да себи створим место под сунцем, неколико година касније. Најзад, шта би ме то стајало, осим неколико клањања и исто толико поклона с времена на време? Зар не би био врхунац глупости наставити изигравати побуњеника у

једном свету сачињеном потпуно, или готово потпуно, од дупелизаца и особа које увек повлађују властима? У *једном свеіу лоіова, ілуіо је биіи часіан*, с правом је говорио Ален.

– Охуууууууј! – повика неки глас из дубине мога бића.
– Охуууууууј! Охуууууууј!

Тај крик, који су изазивали помешани гнев и бол, није ми био потпуно непознат. Он је тако избијао из мене сваки пут кад сам био у опасности да се изгубим, да скренем с правог пута. Затим се пењао, пењао у умногострученим одјецима кроз моје биће, одзвањајући све до последње моје ћелије, као упозорење, знак за узбуну, последње упозорење против клизања. Тај крик, који се увек оглашавао управо у последњем тренутку, и на мом матерњем језику, то је крик моје савести; назвао сам га *криком моіа сушіасіва*, криком мога дубоког бића, које бди нада мнош, спречава ме да попустим пред глупошћу, да паднем у сопственим очима.

У праву је *крик моіа сушасіва*: ја нисам дупелизац и никада то нећу бити. Али, шта сам онда?

Већ више од двадесет година узалуд себи постављам то питање. Моја непрестана сумњичавост према људским веровањима и уверењима увек ме је спречавала да се поставим, на јасно одређен начин, према својим ближњима, и свим чудним склоностима. Међутим, једно је сигурно: што се више од њих удаљавам, боље се осећам у својој кожи. Узалуд сам живео у заједници, ја се у њој осећам све несрећнијим. Не подносим недостатак приватности, а још мање ту моралну обавезу – јако нераздвојиву од нашег образовања – да увек све морамо да оправдавамо родитељима, браћи и сестрама, суседи-

ма, другарима, колегама... Чињеница што знам да сам у друштву ствара ми утисак да ми недостаје ваздуха, да се гушим. Ко је рекао да је човек друштвена животиња?

У Тинриру, мој живот је стварно нашао смисао тек када сам се сместио као усамљеник, ван домашаја мојих колега, безбедан од њихових сплеткарења и срамних дела. И као да бих се уверио у трајност свог новог обиталишта у простору, погледах у њеном правцу: неизрецива радост проже ме од главе до пете; због ње заборавих на своју лошу оцену и свој ужасан распоред рада, због ње заборавих на све несреће, прошле и садашње.

Али, тај срећан осећај потраја, авај, само неколико секунди: присуство једне особе пред мојом кућом грубо га поквари. Био је то обрис неке сподобе која седи на прагу врата; то је постајало јасније што сам се више приближавао. Ускоро, разазнах неки црни предмет који се вукао под његовим ногама, нешто као завежљај или нека врећа. Бесним покретом, бацих на земљу свој извештај о оцењивању, или, пре, оно што је од њега остало и нервозно га изгазих ногом, претварајући га тако у мрвице. Ко би могао бити тај наметљивац? Да ли је то био један од мојих бивших сустанара? Да ли је то Идир, власник куће?

У сваком случају, неки човек који вас чека поред ваше куће никада није доносилац добрих вести. Ако, уз то, са собом има и своје ствари, онда, бриге добродошле!

Кад сам стигао сасвим близу куће, стадох. Створ устаде и даде ми знак руком. Одмах препознах смећу гандуру Омара Иркема, мога зета: није више било сумње, то је био он.

Омар Иркем или љубав из главе

За време летњег распуста, мој зет Омар Иркем, и толики други беспослени из моје породице често су изражавали жељу да ме посете у Тинриру. Мислили су да искористе моје постављење у земљи како би открили област и посетили чувене клисуре Тодра чије, прича се, једноставно додиривање храпавих преграда истог тренутка поништава дејство свих рђавих чини које су се скупљале од вашег доласка на свет. Сваки пут сам одговарао, како налажу правила учтивости, да ће ме њихова посета јако радовати.

У ствари, молио сам Небо да никада ништа не оствари у том смислу. Мој нови живот ми се толико и тако јако свиђао да ми се чинило да би свако људско присуство, а да то није Луху, било озбиљна претња за моју једва стечену срећу. А да бих умирио своје растуће бојазни, говорио сам себи да нико од мојих ближих није био заиста кадар да предузме такво путовање.

Заиста, Тинрир се налазио на дванаест сати пута од мог села, пута наслеђеног из колонијалног периода и који су враћали у првобитно стање посла сваке бујичне кише, сваке поплаве, управо онако како се ради са каквим музејским примерком или каквим спомеником који је претрпео оштећења.

Као и сви њихови сродници који су опслуживали ту пространу област на југоистоку, тајно сврстану у *беско-*

рисни Мароко, аутобуси за Тинрир били су тако ислужени, тако расклиматани да би се могло поверовати да су се спасли од последњег потопа. Ако, поред тога, додамо прилично високу цену карте и климатску неумереност која је обично пустошила област, тада су се ујединили сви услови да кандидате за пут одврате од наума.

Појављујући се код мене, Омар је управо покварио све моје рачунице и показао ми том приликом да нисам сигуран од других посета.

– Наши преци ишли су до Меке и то на леђима својих товарних животиња! – рече ми Омар кад сам га упитао да ли је путовање било исувише исцрпљујуће.

Да ли је, барем, очекивао да је пут у тако лошем стању? Да, очекивао је то; један искусан камионџија из села претходно га је савршено обавестио. Али, чак и са свим тим препрекама, са свим тешкоћама света, он би у сваком случају пошао на пут! Ништа, апсолутно ништа не би га од тога одговорило, чак ни кад би се пакао отворио под његовим ногама!

Један веома необичан сан био је узрок те чврсте решености да путује. Један сан? Да, сан! Четири пута, Омар је заиста видео неку црну козу која му је заповедала женским гласом, да пође далеко, јако далеко, што је могуће даље од Тахенаута. Приликом петог пута, он се поверио С’ди Брахиму, сеоском имаму, који из тога закључи, након много тајних састанака са седам џинова који су у његовој служби, да нарочито не треба противречити црној кози. Не, он, Омар, није био сујеверан, најзад, не баш, али исто тако није хтео ни да изазива ђавола. Најзад, и кад је добро поразмислио, једно такво путовање чиниће му само добро. Можда ће, чак, и по-

сејати негде тај црни баксуз који га је непрестано пра-
тио толике године! Такође, можда ће му то пришапнути
какву замисао да се из тога извуче, да најзад избегне
своју црну судбину одавно незапосленог човека! Ако
се, срећом, то догоди, он се обавезао да начини једну ве-
ликодушну жртву *Сиди Аогхаху*, локалном свецу! Алах
Преузвишени био је сведок да му је било дојадило да
живе он, његова жена и њихови клинци на рачун моје
породице! Један човек достојан тога имена није прихва-
тао да тако дуго живи на туђој грбачи, па макар то био
и његов рођени отац!

Слушао сам Омара расејано, испуштајући с времена
на време какав узвик или изговарајући какву глупост,
тек толико да он не добије утисак да говори зиду. У
ствари, размишљао сам о начину на који ћу организо-
вати његов боравак у мојој кући, који је наговештавао
да ће бити дуг, односно, врло дуг.

Зет је увек једна осетљива веза, да не кажем нез-
годна. Боље је угостити пола туцета непознатих неко
једног зета. Према њему се осећа извесна неугодност,
слаба, али непрестана: човек је пре свега законити на-
падач интимних делова тела ваше сестре. Може он бити
љубазан, пријазан, услужан и све те трице и кучине, он
задржава ту одвратну слику до краја живота.

Чим ми је зет стигао код мене, ја одмах почех да се
бринем. Једна од мојих првих брига била је да му објас-
ним посебност мог односа са Луху. Знао сам да у његовој
глави глупог и заосталог примитивца, једна жена која
спава са неким мушкарцем може да буде једино његова
супруга или његова курва. Како, дакле, да му разјасним
ситуацију, а да се не нађем усред неприлике?

После дугог размишљања, ја одустадох, свестан неподношљиве збуњености коју би сигурно изазвао сваки покушај објашњења.

Одмах сутрадан, чим је видео Луху, Омар заиста показа извесну радозналост. Заинтересовани погледи које је бацао на младу жену јако добро су изражавали његову жељу да сазна више о њеном стварном положају у кући. А његова радозналост се повећавала што је време више пролазило.

Вероватно је врло брзо схватио да је Луху била много више од спремачице, пошто је често проводила више времена у мојој соби него у осталом делу куће. Али, само та извесност није била довољна да га потпуно умири. А, како није хтео ни да дâ доказа о превеликој радозналости, он поче тада да околиши, са јасном намером да ме наведе да о томе добровољно проговорим.

Али, његова подмукла стратегија није довела до жељеног циља: сваки пут, ја сам изврдавао, избегавајући на све начине да говорим о том осетљивом питању. Понекад, повлачио сам се у ћутање.

Уморан, Омар искористи моје одсуство током неких преподнева да се окрене Луху. Прво је покушао да саосећа са њом, надајући се да ће потом од ње извући неке делове одговора. Али, тај покушај пропаде: по природи одбојна и ћутљива, моја вољена није показала спремност за брбљање, а још мање за поверавање. Тада Омарова нестрпљивост узнапредова, његова болесна радозналост свуда је избијала и постајало ју је све теже контролисати.

Једне вечери, питање које га је мучило од када је дошао, клизну са његових усана:

– Раци ми, С’ди Мохамеде, та... – запита ме Омар са лажном збуњеношћу – та млада жена... како се она оно зове?

– Луху – промрмљах ја крајем усана.

– Да, Луху... То је смешно, нисам успео да запамтим њено име, чак иако...

– Е, па, немој ни да га запамтиш, то је лакше! – прекидох га ја грубо, надајући се да ћу га навести да одустане од своје потраге.

– А... а, има ли она породицу? – настави он чврсто решен да ме натера да проговорим.

– Де, није то метеорит! Није она пала с неба!

– То није шта, шта кажеш?

Суочен са једном таквом одлучношћу, ја одлучих да признам и против своје воље. То је био једини начин да се задовољи човекова радозналост која га је морила и да га мало вратим у његову уобичајену смиреност.

– Чуј, Омаре, знам од првог дана да ти изгараш од жеље да сазнаш све о Луху! Радозналост је рђава мана, али шта да се ради кад је мана национална? Знам, исто тако, да те то спречава да угодно спаваш и да једеш до миле воље. Тада, да не бих морао да те негујем ако се та ситуација настави, решио сам да те о свему обавестим. Ево: Луху није метеорит, већ разведена жена, са малом децом на грбачи! Као што слутиш, ја је волим и она ми то узвраћа! И ако Свевишњи у томе не види сметњу, ми ћемо се ускоро венчати по Његовим препорукама и по препорукама Његовог Пророка, нека молитва и мир Алахов буде над Њим!

Омар ме је нетремице гледао својим телећим очима, запрепашћена израза, као да ме више не препознаје.

– Јеси ли добро, Омаре? – запитах га ја најзад да бих га извукао из његовог продуженог стања зезбекнутости.

– Добро сам, да... Брак... брак је дужност за сваког Муслимана који себе поштује. У то нема сумње. Али... додаде он гласом који је све више оклевао, али... једна жена... једна разведена жена, кажеш?

– Да, тако је, разведена жена. У чему је проблем?

Омар направи гримасу неодобравања, уздржана из-раза:

– Не... не, нема проблема... само, ја не разумем... Ти, ти ниси ни удовац, ни разведен, према томе, не разумем зашто би ти живео са једном разведеном женом и мајком, приде!

– Ама, природно је да ти то не разумеш! Ти си као теби слични, ти покушаваш да све разумеш главом! Дакле, љубав, она права, ствар је срца: глава ту потпуно ништа не разуме! Љубав...

– Стани – прекиде ме Омар – стани да ја то поновим полако: ти кажеш да је, све у свему, права љубав ствар срца?

– Сасвим тако!

– А друга?

– Која друга?

– Друга љубав, она... она љубав мени сличних, шта би за њу рекао?

– Та друга, то је љубав из главе. Она је исто толико удаљена од љубави из срца као што је Тахенаут удаљен од Тинрира!

Жива светлост засија у крупним Омаровим очима, као да је начинио какво изузетно велико откриће. Кад

је прошао тај тренутак очараности, он западе у неко суморно размишљање, погледа изгубљена у даљини. Никада нисам био видео Омара да тако дубоко размишља. На тренутак он се окрете према скромном комаду намештаја на коме су биле сложене неке моје књиге.

– Ту црпиш све то?

Климних потврдно главом, поносан као Артабан. Он продужи, са све већим занимањем:

– Али... али, можеш ли ми рећи шта се ради да би човек знао која од те две љубави повезује једног човека и једну жену?

– То је једноставно: довољно је вратити се на почетак везе, а затим видети како су се ствари одвијале на почетку!

– Не... не, ја не видим – рече Омар после узалудног напора да се присети. – Не, ја стварно не видим... То је сувише... сувише тешко за мене да се вратим на почетак... да тек тако вратим време, а онда да видим... Не! Да бих схватио, мени пре треба да ми даш јасне и одређене примере... Гледај, кад говоримо о примерима, можеш ли ми рећи која ме од те две љубави везује толике године за твоју сестру Заину?

Питање је за мене било као ударац маљем. Нисам се мицао, пренеражен. Уопште нисам замишљао да ће моја глупа реч да изазове тако неугодно питање и да ће се тако затворити нада мном као замка. Међутим, Бог зна да то није ни први ни последњи пут да се догодио један такав шок. Нађем се у истој таквој неприлици практично сваки пут када усвојим говор мудраца, саветника, великог znalца живота и његових околишења. Ја нисам нешто посебно неки говорник, али, понекад, волим да

надугачко и нашироко разглабам о осетљивим темама, односно, опасним као што су живот, смрт, љубав, човечност... То ме нарочито спопадне кад ме окружују глупи слушаоци, што је, уосталом, врло често случај. Тада се потпуно упуштам у неку патетичну и надобудну расправу: објашњавам, анализирам, доказујем, одбацујем, заустављам се на најситнијим појединостима, илуструјем примерима извученим из стварности, или из свакодневног живота, поткрепљујем сваку своју тврдњу често измишљеним хадитима, наводим познате писце и филозофе, приписујем другима речи које никад нису изrekli... И што више осећам дивљење својих слушалаца око себе, све се више распаљујем, удвостручујући полет и дрскост...

Моје високопарно и фразерско брбљање се тако наставља све до тренутка док га неки од мојих слушалаца не оконча откривајући у мојим речима какву озбиљну контрадикторност, или, исто тако, неку недоследност између мојих речи и дела. Обично, то је какво неочекивано питање, као ово мога зета, који је окончао мој ватрени занос.

Нит мојих мисли тада се одмах губи, моје одушевљење се одједном гаси; постајем као марионета без канапа. Суочен са једном тако неугодном ситуацијом, ја побегнем, или једноставно нестанем. До данашњег дана, нисам још био открио мање обешчашћујућу ситуацију. Шта ја знам о љубави, па да учим другог? Није ли то врхунац дрскости расправљати о тако осетљивом питању? И да ли је икада постојала та глупа разлика између *љубави из љаве* и *љубави из срца*?

Као и сваки пут кад то тако крене по злу, спремао сам се да се извучем кад ме Омар заустави за руку:

– Не пре него што ми кажеш да ли је љубав која ме везује за Заину љубав из срца или из главе! – рече он мирним, али одлучним гласом.

– То... то је како сам ти управо рекао: ти... ти се присећаш све до првог сусрета између вас двоје; затим ту мало потражиш и ту су ствари почеле или из главе или из срца... Уосталом, мислим да, имајући у виду докле сте дошли, то неће ништа променити међу вама ако сазнате да ли је то из једног или из другог да...

Омар подиже своје крупне телеће очи према једном углу таванице, а затим се повуче у ћутање. Његово лице доби тужно забринут израз. У једном тренутку, он се трже.

– Дакле, запитах га, да ли је срцем или главом...

– Ни једним ни другим! – одговори Омар са запрепашћеним изразом некога који је управо дошао до једног ужасног открића. – Верујем да је све почело очима!

Пошто нисам био предвидео љубав очима у својој глупој типологији, дадох себи тренутак за размишљање, време да измислим неки одговор који ће ми дозволити да спасем образ, а можда и да оконча тај неугодни разговор. Омар је нестрпљиво гледао у моје усне, непомична ока, вребајући нестрпљиво прве речи.

– Кажеш да је све почело очима?

Омар климну главом у знак потврде. Ја продужих:

– Е, па, верујем да објашњење боде очи! Управо, очи јесу део главе, зар не? Стога, не треба околишити: то је љубав из главе! Да, љубав из главе која те је, поред осталог, коштала к'о очи из главе!

– Дакле, то је коначно љубав из главе – закључи Омар пун горчине – не она друга, права, као што си рекао! Слутио сам ја то! Слутио сам ја то!

Омар спусти на сто своју чашу са још нетакнутим чајем. Његову глупу веселост безбрижног примитивца замени дубока потиштеност.

У том тренутку постао сам свестан озбиљности ситуације. Моје опасно и несмотрено брбљање о љубави изазвало је велику штету: управо сам, не само затрвао расположење свога зета, већ сам исто тако довео у опасност будућност његовог брачног живота, односно, довео у питање седам година његовог живота са мојом сестром Заином.

Очигледно, моја је глупост била великог калибра: њене последице на Омара и на његов породични живот могле су се показати погубним. Озбиљност ситуације захтевала је, дакле, од мене да одмах реагујем, ако не да поправим, а оно барем да ограничим штету. Почех други говор, циљајући овога пута да нападнем своје претходне речи. Употребих сам све своје знање и сву своју речитост у намери да Омару покажем како је љубав из главе, у суштини, постојанија и здравија од оне друге. Као потврду својих тврдњи, навео сам му туце хадита и изрека измишљених за ту прилику. Чак сам му и доказивао да је та љубав звана из срца и коју толико хвале неки глупаци била, у ствари, изум Сотоне, нека нас Небо сачува његових сплетки...

Изгубио сам много плувачке ни због чега: Омар ме више није слушао. Повијених леђа, прекрштених руку, поражена изгледа, погледа изгубљена у даљини, мој зет је постао само оваплоћење несреће. Повукох се у своју собу и оставих га са његовом патњом.

Омар или љубав из срца

Омаров боравак код мене у Тинриру пролазио је напoкoн срећно, или готово тако. Иако је био глуп као ноћ, човек је имао толико позитивних страна да је било пријатно у његовом друштву, тако да смо се привикли на његово присуство. Његово добро расположење, његова непресушна говорљивост, његове приче које би орасположиле и самртника и његов грохотан смех врло брзо су изазивали симпатију. Поред Омара никада није било досадно. Напротив.

У односу према Луху, човек је најзад почео да се понаша пристojно. Био је пун поштовања, резервисан, чак и хладан, управо онако како се обично понаша према својој снахи, или својој сусетки, или према било којој другој тако осетљивој вези, свoдећи тако на најнеопходнији минимум своје контакте са младом женом, избегавајући на све начине да се нађе насамо са њом у кући... Кад сам ја морао да идем у гимназију, Омар се увек трудио да и он пође у исто време кад и ја; и, врло често, он се враћао много после мог повратка.

Да ли су то биле мере намењене да ме умире, или је убудуће сматрао Луху за моју закониту супругу? Никада нисам поставио питање Омару. Чему.

Како нам то живо налажу наши обичаји, трудио сам се што сам боље могао да учиним пријатним боравак свог госта. Указати гостопримство неком члану породице јесте, у сваком случају морална обавеза о којој се не огрешујемо, ни под каквим изговором.

Ја сам се, дакле, бринуо о свом зету од наредног дана када је дошао. Почео сам тиме што сам му уредио собу са свим неопходним намештајем: асуром, сламарицом, покривачем, чаршавом, јастуком... Како бих му мало средио одећу, купио сам му кошуљу, гандуру, капу и кожне сандале. Рачун је, на крају, био тако папрен да је изазвао огромну рупу у мом месечном буџету. Али, поднео сам ударац не жалећи се; треба платити цену када примамо у кућу некога без новца.

Сваке седмице, давао сам Омару новчаницу од педесет дирхама. Тако је он плаћао своје туширање у сеоском хамаму и трошио остатак током својих свакодневних шетњи у трговачким улицима у Тинриру. Сваког дана частио је себе једним фишеком сланих наута и шаком карамела – ђеф који му је остао из давног детињства и којег никада није успео да се ослободи, упркос бројним покушајима, говорио је...

Свако друго вече водио бих га са собом у сук. Кад бих покуповао ситне потрепштине, наручивао бих чај за две особе на тераси кафеа Оаза. Због квалитета напитка није вредело долазити, али ја сам ипак волео да ту свраћам, уосталом, мање због чаја, него пре да ту утуцам мало свог слободног времена. Попут свих беспослених мушкараца из краја, стропоштавао сам се на седиште од пластике и престајао да мислим на непријатне ствари током сат или два испред малог чајника од емајла, незаинтересовано пратећи погледом возила и пешаке који су пролазили дуж главне саобраћајнице, опуштена тела, духа запалог у неку врсту животарећег сањарења.

На повратку, никада нисам заборавио да се зауставим испред Мохине радњице, продавца сувог воћа и по-

сластица, а тај је тренутак Омар највише чекао. Ја бих му плаћао његов фишек сланих наута и шаку оних одвратних карамела које се обично зову *Тофиџас*.

За неких поподнева, када бих одлазио у гимназију, Омар би ишао путем за оазу у своје дуге шетње у природи.

Омар се шетао цело поподне између малих поља раздељених стаблима палми урмашица и столетним маслињацима. Место је стварно било јединствено и заслуживало је да се због њега скрене с пута, много миља уокколо: вода је ту била свежа и чиста, природа раскошна, ваздух испуњен мирисима.

Уморан од ходања и врућине, Омар би потом бирао какав сеновит кутак и ту би се опружио целом дужином, у шареном хладу каквог стабла маслине или испод опуштеног крупног лишћа неког стабла смокве. Његов поподневни дремеж често се продужавао до краја послеподнева. Покаткад би га из њега отргао тек позив на молитву *Алмејреб*. Он би се тада пробудио, мало би се опрао у оскудном речном току, а затим се враћао кући, са струком детелине или каквом гранчицом међу прстима.

Из својих усамљеничких шетњи по оazi мој зет се враћао све ведрији, све одушевљенији. Док би се успињао стрмим брежуљком што је водио до куће, он би увек певушио ону берберску лирску арију:

*Сунце може стварно да пресџане да сија
Свети да се окреће
Ја за њо не марим,
Имам своју драгу у наручју...*

У тај прелазни час, који означава крај дана и падање ноћи, имао сам обичај да седим на прагу куће, леђима ослоњен о огромна врата од храстовине и да очима нетремице посматрам неку неодређену тачку на обзору. Препуштао сам се тамо потиштености, док до мене не допре Омаров глас који весело певуши своју увек исту лирску арију:

*Сунце може стварно да њресџане да сија
Свеи да се окреће...*

Слушајући га како тако од свег срца пева, могао сам само да завидим тако прилагодљивој природи свога зета, тог човека кога је једна шетња по оази чинила тако сјајно расположеним! Ја сам, напротив, одавно престао да одлазим тамо, јер сам се одатле враћао више потиштен него што сам био кад сам тамо ишао.

Ускоро, Омар је ишао у оазу два пута дневно, ујутро и поподне, тачно онако како људи одлазе у канцеларију, или у творницу. Чак се одрекао и онога да одлази са мношвом у сук, као и у кафе. Изузев оазе Тодра, ништа га више није стварно привлачило.

У неку руку, био сам задовољан што је мој зет заволео шетње у природи. То ће му само чинити добро. Уосталом, и мени, зато што је нестајао из мог видног поља готово на цео дан.

Настављао сам да тако видим ствари све док ми једна опаска није ставила бубу у ухо: сваки пут, пре него што би се запутио у оазу, Омар се брижљиво спремао: бријао се, намирисао би се мојим *Heno de Pavija*, облачио кошуљу и гандуру које сам му ја био купио, обувао своје нове сандале... Да ли се тако дотерује да би се отишло у шетњу у поља?

Како су дани пролазили, моје сумње су све више расле и Омарове шетње оазом Тодра све су више попримале изглед басне.

Једнога дана, одлучих да разјасним ствар. Био је уторак поподне, добро се тога сећам. Управо смо заједно ручали у кухињи овчије шкембиће са исцеђеним лимуном, које је Луху припремила вешто и стрпљиво својим стручним рукама. Одмах након обеда, Омар отпоче са припремама за своју уобичајену шетњу у оазу.

Ја се повукох у своју собу, под изговором да обавим своју свакодневну дремку. Кад сам ушао унутра, стадох иза врата, очију приљубљених на пукотине између дасака. Омар је наставио да сређује своју тоалету не слутећи ништа. Он баца последњи поглед на мало огледало окачено на вратима нужника, заглади косу длановима, усправи оковратник кошуље, поправи рукаве гандуре, пређе влажном крпом преко кожних сандала, баца још један поглед у огледало... Затим оде, повлачећи тихо врата за собом.

Два или три минута касније, ја пођох за њим, тихим кораком, на опрезу. Истовремено сам морао да га држим на оку и да пазим да он ништа не примети. Човек је наставио да иде према оазу својим шеталачким ходом. Његове мале дебелушкасте мишице смешно су се њихале у ритму његовог хода...

Кад је стигао на врх брежуљка који се уздиже над оазом, он стаде, са руком уместо штита у корену чела, испитујући очима одређени део на обали. Омар остаде тако, непомичан као кип или какво страшило које је тамо поставио неки шаљивција. Пет минута касније, он се отрже из тог положаја и поче да силази, са задигнутим

предњим крајем своје гондуре да се не би о њега саплео. Човек се спуштао трчећим кораком стазом која је водила у поља, остављајући за собом широк облак прашине, што се никако није могло упоредити са шетачем у природи што је тврдио за себе да јесте. И ја убрзах кретање; размак између нас мало-помало се смањивао...

Код трећег поља, он нагло скрете лево и пође цомбастом, кривудавом стазом по којој су били разасути говеђа балега и козји брабоњци. Ја се заклоних иза крвавог стабла једне старе смокве, да се, уз мало времена, међу нама створи првобитни размак, који би ми омогућио да се на време склоним ако би Омар икада одлучио да баца поглед иза себе.

Стаза је залазила све више међу мале баште ограничене трновитом живом оградом од пет или шест стопа, скрећући час десно, час лево. Омар се њоме кретао као неко ко познаје место, уз много мање тешкоћа него ја. Опет сам мало убрзао како га не бих изгубио из вида.

Оно чега сам се прибојавао, убрзо се и догоди: након једног скретања, Омар се изгуби. Ја потрчех да га стигнем, не базирући се више на опрез: узалуд; човек је био нестало. Ипак, ја наставих да трчим, али стаза се нагло заврши ћорсокаком, у подножју једне живе ограде, уништавајући тиме сваку наду да ћу открити његов траг.

Омар је сигурно зашао у једно од поља која су ме окружавала; није било другог објашњења за његов нестанак. Али, у које поље? И куда?

Спремао сам се да се вратим истим путем како бих истражио читаво подручје, поље по поље, почев од скретања на којем сам га изгубио из вида, кад до мене допреше гласови кроз трновиту живицу. Стадох крај једне

мале пукотине како бих одредио одакле долазе: две краве, једно теле и неколико коза прођоше незаинтересовано кроз једну леју нане, управо испред мене. На другој страни поља, у једном углу добро скривеном од погледа, опазих Омарову гандуру како се бори са једним *шахруиџом* – тим широким комадом тканине у који се обично умотавају жене из области. Шапутање отпоче поново, прекидано лоше пригушеним женским смехом.

Ускоро, две прилике, до тада у чучећем положају, сада се опружише целом дужином на траву. Омарова гандура убрзо се нађе изнад и отпоче лаки смењујући покрет, неку врсту бесомучног љуљања у ритму, са помешаним стењањем од бола и задовољства. На тренутак, Омар подиже главу и испусти ропак самртника, испрекидан и дубок; његово тело жестоко задрхта од главе до пете, као под утицајем електричног пражњења, а затим се он целом тежином свали на партнерку. Двоје заљубљених се тада умирише, без даха, без живота.

Тако је био подигнут вео са Омарове страсти за шетњама по оази Тодра. Крв ми прокључа у жилама, песнице ми се стегоше, обузе ме страховит бес... Требао ми је одмах тај глупак од мога зета, који је варао моју сестру пред мојим очима да му скрешем све у ту њушку дебелу к'о ђон, иначе, нећу склопити ока целе ноћи. Да га избацим из куће неће ме потпуно умирити. Пре тога, била ми је потребна једна реакција широких размера: неколико шамара и то од оних најзвучнијих и један ударац у задњицу који се не заборавља!

Док сам ја тако беснео, Омарова партнерка се усправи, са откривеним *шахруиџом*, косе у неред, лица сјајна од зноја, још увек израза пијаног од задовољства. Она

поче да доводи у ред своју одећу спорим и опуштеним покретима у успореном кретању. Стављајући поново своју мараму, она подиже очи према отвору у живици кроз који сам је посматрао и, готово у исто време, закорачи. Да ли ме је опазила? Међутим, моје скровиште чинило се добрим, а отвор у живици заиста мали. Жена брзо шчепа неку кратку тољагу и полете у мом правцу. Ја повукох своје лице из прореза и устукнух за један корак, предвиђајући да ће ударци пљуштати у мом правцу. Кад је стигла на неколико метара од живице, жена поче да удара животиње које су мирно пасле у леји нане.

– Гадне животиње! – беснела је жена. – Јесте ли се за рекле да уништите тих неколико стабљика нане! Нека вас Небо натера да ждерете кукуте.

Била је то очаравајућа црномањаста жена од око тридесет година, прилично висока стаса, нежних и правилних црта лица, погледа сомотске мекоће, црне, величанствене косе, бујног тела, пуног љупкости. Иако проста пастирица, она је одавала утисак какве жене, ако не потпуно срећне, оно бар задовољне и то по више основа; то се савршено видело на њеном лицу, пошто је благостање ствар која се увек види голим оком. Несумњиво је чинила део оних Тинрирки чији је муж радник или трговац негде у Западној Европи, често у Француској или у Холандији, и које, стога, примају, на крају сваког месеца, позамашну новчану уплатницу. Њихова једина права туга јесте то што живе одвојене од својих мужева једанаест од дванаест месеци, понекад и дуже.

Те остављене жене имају обичај да држе једну или две краве музаре, неколико коза и исто толико оваца, мање да би од њих живеле него да би имале ваљан разлог да

свакодневно одлазе у поља: другим речима, да на неко време побегну од зидова дома, да некуда оду, да сретну друге жене...

Пошто је отерала животиње далеко од леје нане, млада жена застаде на тренутак наспрам мог скровишта. Она развеза свој *шахруић*: горњи део њеног кафтана раскопчан због љубавних несташлука, одједном откри груди савршеног облика и заслепљујуће белине, што се јако разликовало од јаке и упадљиво смеђе боје лица. Срце ми поскочи у грудима, трептаји ми прођоше кроз стомак, грло ми се осуши... Треба рећи да је било изузетно ретко срести тако очаравајућу жену у Тинриру, а у сваком случају, немогуће опазити њене груди, па чак ни мање пожељан део њеног тела.

Пастирица тада покуша да мало среди горњи део своје одеће: она притеже нараменице свога грудњака, подиже рајсфершлус на туници, закопча горњи део кафтана са рукавима, намести *шмар*³⁶... Пратио сам кришом њене покрете, духа очарана толиком лепотом и љупкошћу, уздржана, или готово суспрегнута даха, уздрхтала срца... Једним покретом руке, она најзад прекри све црним *шахруићом*, а онда се придружи свом блаженом љубавнику опруженом на трави.

У том тренутку, схватих да се мој бес према Омару смирио, одједном, као да се утажила моја жеђ за осветом. Ама, како бих се још могао љутити на њега што је преварио моју сестру која, да будем поштен, није сезала ни до чланака ове пастирице? Није ли то пре био подвиг с његове стране што је освојио наклоност једне тако лепе жене у средини у којој их, приде, и нема?

³⁶ Гума у облику броја 8 која се носи око леђа и служи да држи рукаве.

На повратку кући, зауставих се спонтано испред радње Мохе, продавца сувог воћа. Купих два фишека сланих наута и две шаке карамела, удвостручујући на тај начин уобичајени Омаров део, што је био начин да поздравим његов славни подвиг.

Наравно, мој зет је ћутао о својој љубавној вези. Никада о томе није прословио ни речи: уосталом, нисам ни ја. Он, зато што би се, говорећи ми о томе, глупо изложио великим ризицима, посебно ризику да га одмах избацитим из куће; ја, зато што, у суштини, нисам више желео да окончам тако изузетну љубавну пустоловину.

Једне вечери, одлучих да мало задиркујем свога зета:

– Управо сам примио писмо од Заине – рекох му, показујући једну стару коверту коју сам нашао међу својим стварима.

Омар се трже, а уопште није био задовољан што чује једну такву вест.

– Сви су добро, зар не? – рече он, журећи да заврши са том темом.

– Да, сви су добро, изузев што... изузев што Заина тражи од тебе да се вратиш због сунећења малише!

– Не – одговори он збуњено. – Не, ја... ја заиста не предвиђам да се ускоро вратим у Тахенаут! Уосталом, за сунећење, присуство деде је увелико довољно, зар не? Не, искрено, нећу се вратити пре него што овде себи нађем какав послит, па макар и само зато да платим своју карту за повратак и да вратим дуг за карту у доласку!

– Посао? Веровао сам да си већ пронашао један, и то још одавно, чини се!

Омар упери у мене своје крупне телеће очи, запрепашћена израза:

– О чему ти то говориш?

– О пастирици из оазе!

– Ти знаш?

– Наравно да знам, и, чак, још од првог дана!

Омар заћута, напетих црта лица, са изгледом какве сове изненађене усред бела дана. Ја наставих, са садистичким задовољством:

– Ту смо, ти више не желиш Заину у животу?

– Немој тако говорити! – узвикну он пригушеним гласом. – Немој тако говорити! Ја још увек волим Заину! Волим је још увек толико, али...

Руком, он начини збуњени покрет и не доврши реченицу.

Никада још нисам био видео Омара да се тако негодно осећа. Срам и страх су га у толикој мери притискали да је потпуно изгубио присуство духа. Желео је да се брани, да нешто каже, али није му то полазило за руком. Тада, он поново обори главу, збуњена лица, сметена погледа. Ја наставих са нападом:

– Али шта?

– Да ли ми дозвољаваш, С’ди Мохамеде да... да... да ти нешто признам?

– Хајде, напред, дозвољено је.

– Знаш... ја још увек волим Заину, али... али то је другачије... Са другом, осећам, у дубини душе, да... да је то... да је то *љубав из срца*, како би ти рекао.

Омарово признање имало је на мене утисак шамара примљеног у мраку. Уопште нисам очекивао да ми он извуче моје несувисло брбљање о љубави као оправдање свог недоличног понашања.

Уосталом, није то било ни први ни последњи пут да су ми се моје глупе лекције тако враћале у лице, као не-предвидиви шамар.

Током својих првих година у образовању, волео сам да дајем лекције из морала и из живота својим ученицима, у принципу, умесне и разумне лекције, а које сам у суштини црпио из мудрих текстова Мустафе Тотфија Елманфалутија. Говорио сам и понављао све време блу-тавштине типа: знање је светлост, незнање је срамота, студије једини начин да се човек извуче, дипломе неопходне да би се нашло запослење, честитост, верост, солидарност, правичност, љубав према ближњима, човечност као и петнаестак других речи на *-сџи*, биле су врлине које је требало волети изнад свега...

Данас, ти ученици су, у најбољем случају, постали ситне слуге државе, заштићени од беде крхким статусом руководиоца и, веома често, притиснути дуговима. Други су, напросто, дипломиране особе без запослења.

Понекад, догоди ми се да сретнем некога од њих на улици, али ја се увек постарам да избегнем да са њима попричам. Уосталом, то је основни разлог зашто сам набавио наочаре за сунце са црним стаклима, лажне Реј Бан наочаре које редовно задржавам на носу.

За узврат, они, међу мојим бившим ученицима, који су се ругали мојим булажњењима и онима који припадају професорском соју уопште, на концу конца су се добро снашли у животу. Бежећи од школских клупа, они су се, једном речи, запутили мало препоручљивим путевима: кријумчарењу, трговини хашишом или украденим аутомобилима, луксузном проституцијом, подвођењу. Дру-

ги су се обогатили бавећи се свакако мање осуђујућим пословима, али не мање сумњивим: то су политичари у спрези са мафијом, жаце сумњивих навика, посредници на свим странама, неовлашћени посредници на берзи, макрои, представници анонимних, односно, сумњивих друштава, агенти задужени за послове сумњивих појединца или група...

Најбогатији међу њима постао је *сенсар* – нека врста посредника у вредностима непокретности безобзиран и који отворено vara и купца, и продавца, и закупца... Лопов се зове Брик Диб (дајем вам његово право име, пошто сам сигуран да никада неће прочитати ову књигу, а ни неку другу, у осталом).

Дакле, да бих ограничио штету, једном заувек престао сам да изигравам са својим ученицима саветника живота и његових смицалица, великог мудраца. Заклео сам се над главом првог *Homo sapiensa* да никада више нећу давати своје застареле и глупе савете ни својим ученицима, нити било коме на овом свету. Сигурно сам већ упропастио многе животе, треба убудуће да зачепим губицу и да пустим људе да сами изаберу свој пут. Најзад, ко сам ја да дајем лекције другима, сем један надобудни и заостао наставник, један од последњих припадника једног морала и једног мисаоног света који су заувек превазиђени?

– Избацићеш ме? – запита ме Омар, све више стрепећи.

– Нипошто! Нипошто! Нека убудуће свако води живот онако како му се свиђа, то је моја нова изрека!

Омар је, дакле, настављао своју љубавну пустоловину са пастирицом из оазе, тачно као и раније, уз потпуну

обазривост. Такво понашање ми се није баш допадало јер бих волео да сазнам нешто више о тој *Дијани њасџирици* складних облика. Желео сам да добијем задовољавајући одговор на извештај број питања која су ме непрестано изједала и на тај начин ме спречавала да на миру једем и спавам. Нарочито сам желео да сазнам како је једно тако очаравајуће створење попустило пред онаквим губитником на свим пољима какав је био мој зет, по каквом бесмислу је она поклекла пред његовим покушајима приближавања, шта је привлачно на њему видела, или, чак, прихватљиво...

Једном речју, сматрао сам избор лепе пастирице супротним здравом разуму, у супротности са природом, истинским подсмевањем љубави. Чињеница да је она бацила око на једног таквог глупака, у мојим очима могла је бити само резултат некакве заблуде, или неког лудила.

Суочен са Омаровим тврдоглавим ћутањем, окретох се Луху и изложих јој ситуацију са много појединости, у нади да ће моја вољена ускоро разрешити тајну и на тај начин наћи решење на питања која су ме излуђивала.

После кратког испитивања, Луху на крају даде име лепом лицу лепе пастирице из оазе. Жена се звала Хеђу н'Имдиаз и становала је у Афануру, сеоцету које се налазило на другој обали Тодре.

Хеђу је била удовица. Асу Браим, њен супруг, изгубио је живот, пре две године, у саобраћајној несрећи негде у Француској. Удовица је имала троје мале деце, које је подизала захваљујући великодушној новчаној помоћи француског послодавца свог покојног супруга.

Обавештења која је донела Луху ту су се заустављала. Моја жестока испитивања остадоше без одговора. Тако ће остати заувек.

Једне вечери, Омар се није вратио са свој уобичајеног љубавног састанка са *Дијаном њасџирицом*. Било је то, добро се сећам, половином марта. Ученици деветог разреда полагали су своје испите из другог триместра. Дан је почео пакленом врелином, неуобичајеном за то годишње доба. Почетком поподнева, време се наоблачи, постаде сиво, мутносиво, тешко и загушљиво лепљиво. Велики облаци боје пепела долазили су са југоистока и скупљали су се над Кланцем Тодре, као војске које се спремају на освајање села. Ватрени ромбови појавише се на небу, ускоро праћени загушним треском громава. Прве кишне капи залише испуцало и прашњаво тле Тинрира: биле су невероватно крупне и млаке, пакети воде који су падали с неба. Мирис жедне земље прошири се ваздухом. Ја јако волим мирис земље помешан са првим капима толико ишчекиване кише. Од свих природних или хемијских мириса које сам имао прилике да осетим, мирис земље је једини који у мени изазива јединствен, неизрецив осећај, једва приметно пијанство које ме целог обузима. Ах! када би било могуће направити парфем који би имао тај мирис!

После пола сата жестоког пљуска, небо се одједном умири. Канали блатњаве воде спуштали су се са брежуљака што окружују село и сјуривали се, необуздани и претећи, према оази.

Позив на последњу молитву у дану одјекну небом, треперећи од децибела. Обично, Омар би се враћао готово у исто време, певушећи своју берберску арију, увек исту. Сачеках још око један сат пре но што сам пошао у потрагу. На путу, видех Тинрирце свих старосних доба како трче према оази.

– Мост прети да попусти! – повика један мотоциклиста у правцу камиона који је био паркиран на ивици пута.

Људи су се били окупили на брдима изнад оазе, светлећи снопови њихових бакљи били су усмерени на разбеснелу реку. Потмула и застрашујућа грмљавина чула се одоздо, увећана одјецима са планина и мрклом ноћи. Неки сељак који је држао мотику на рамену, причао је скупини радозналаца како је отргао од бујице једну сељанку, њено дете и мулу. Двојица других нису успевали да се договоре око године претходних поплава таквих размера: први је тврдио да су се оне догодиле пре десет година, други, пре осам, сваки износећи доказе које је онај други одмах побијао. Одједном, зачу се са друге обале кукњава неке жене. Сви на тренутак заћуташе, послушкујући одакле долазе повици.

Ја наставих пут, прескачући баре блатњаве воде на чијим ивицама се накупила пена. Атмосфера жалости владала је те вечери у суку у Тинриру; многе радње су у њему већ биле затворене; потресна атмосфера лебдела је над још увек отвореним радњама. Овде-онде, окупљени трговци коментарисали су драму, озбиљна гласа и преплашена израза лица.

Кад сам дошао сасвим близу куће, подигох поглед на њене прозоре: нигде унутра није било светлости: дакле, Омар се није био вратио.

Сутрадан ујутро, одсуствовао сам из гимназије како бих се вратио на место где се одиграла драма. Оаза је била опустошена, разорена, непрепознатљива. Мирис смрти и очајања дизао се из ње. Сељаци су претраживали дуж обала преплављених блатом. Шачица представ-

ника власти, дебелих и трбушастих, посматрали су из даљине, пазећи истовремено да не укаљају ципеле.

Величина штете превазилазила је сва предвиђања: поља су до половине била прекривена дебелим слојем блата, стабла палми урмашица и маслина ишчупана из корена, живице збрисане, неколико кућа изграђених на обалама сравњено са земљом... Много људских тела која су покупили добровољци било је положено дуж реке због могућег препознавања. Говорило се о тридесетак мртвих и о исто толико несталих. Говорило се, такође, и о скором доласку једног савршено опремљеног одреда ватрогасаца, можда чак и о допремању хране, покривача и лекова за пострададе...

Прићох и бацих поглед околу на тела пронађених: Омар и његова *Дијана њасџирица* вероватно су међу несталима. Окретох се и одох одатле.

Док сам корачао путем, одједном осетих олакшање, и то, чак, двоструко олакшање. Прво, зато што Омар више није био међу живима, што је већ било једно лепо избављење за мене, а можда и за друге. Затим, зато што ме је, неставши испод блата, спасао муке да му платим погреб, а несумњиво и других гњаважа.

За седам година заједничког живота са мојом сестром Заином, Омар је зачео седморо деце, у просеку по једно дете годишње, не рачунајући то што се спремао да прави и другу децу са својом *Дијаном њасџирицом*. Било је, дакле, време да га однесу Тодра или куга, или било каква друга Алахова елементарна непогода. У сваком случају, свет због тога неће бити мање претрпан.

Завера

— Држите! – промумла Емир пружајући ми три штампана листа. – Оправдајте ту своје јучерашње одсуствовање пре него што одете на посао!

Забарикадиран у свој бурнус од зелено каниране вуне, човек је стајао на улазу резервисаном за запослене, са изразом пуним неке охоле озбиљности, са званичним држањем главе великих режимских достојанственика, гледајући бесно професоре који су тога дана долазили без ташне и фасцикли. Заиста, часови су били обустављени у читавој установи да би, говорила је министарска белешка, *омоћућили Деветим иријремним да йолажу своје сѣиандардизоване исѣиѣе друјој иримесѣира у добрим условима*. Министарство је у сваком случају било одредило резултат успеха на четрдесет два процента, праг који није требало прећи ни под каквим изговором.

Ако је та одлука имала заслугу да брижљиво одреди приступ другом циклусу, мера због тога није била мање необична у многим случајевима. Тако, у неким установама, пошто је много ученика добило у општем просеку једанаест, односно дванаест од двадесет, они су пали на испиту; док је у другим установама, а да би се било у оквирима четрдесет и два процента које је одредило Министарство, администрација морала да снижава просек проласка до седам од двадесет!

За време разредних већа, улога професора се убудуће ограничавала на то да откривају општи просек у својим

дневницима са оценама, пазећи истовремено да добро држе језик за зубима.

Почео сам брижљиво да попуњавам три штампана обрасца. Кад сам наишао на поље *Разлої (разлози) одсу- сївовања*, одговорих: *несїанак моїа зейїа у јучерашњим йойлавама*. Истину говорећи, тај одговор је био далеко од тога да ме потпуно задовољава, јер он није прецизи- рао чињеницу да сам одсуствовао како бих ишао да тра- жим тело мог зета глупака, а не зато што је он био мртав. За узврат, код поља *Доказна(е) документїација(е)*, нисам ништа одговорио, пошто ми нестали није био оставио никакав доказ свога нестанка.

Емир пружи три обрасца Рушу, свом секретару. Овај одмах поче да их чита гласно, од почетка.

– Поштеди ме свих тих којештарија! – прекиде га овај грубо. – Пређи на основно: разлог одсуствовања! Разлог одсуствовања!

– Разлог одсуствовања: *несїанак моїа зейїа йоком ју- черашњих йойлава*.

– Доказна документација?

– Нема је!

– Шта каже, у том случају, закон Јавне службе, Руш?

– За преминуће једног непосредног сродника – изре- цитова Руш као добар ђак – службеник располаже одсу- ством од три дана!

– Пошто зет није непосредни сродник, Ваш захтев је у складу са тим одбијен! Обележите поље *Нейовольно мишљење*, Руш, а онда запечатите! Ја ћу касније потпи- сати.

– Али – успротивих се ја – ради се о члану моје поро- дице који је умро!

– Да ли је он Ваш непосредни сродник? – одврати Емир. – Другим речима: да ли Ви потичете од свог зета, ха? Пре ће бити да он потиче од Вас, или од Ваше сестре, да будемо одређенији! Осим тога, нисте пружили никаквог доказа: нема умрлице, нема извештаја локалних власти, никаквог документа!

– Како тражите да Вам доставим доказна документа кад тело несрећника није пронађено, барем, не још?

– А како Ви тражите да вам ја верујем само на реч? Могло би бити, у том случају, да је тип отишао на *мусем* у Имилхил³⁷, тек тако, непромишљено! А како бих ја изгледао да се он поново појави на крају светковине, који је предвиђен најкасније кроз недељу дана? Хајде, доста је било приправничких говоранција! Ставите *Нейовољно мишљење*, Руш! А Ви одмах идите у учионицу... У којој учионици се налази С’ди Мурад, Руш?

– У учионици број три.

– Идите у учионицу број три и преузмите место С’ди Мурата, иначе ћу Вам одмах дати још један образац да бисте оправдали данашње закашњење!

Нейовољно мишљење значило је моментално укидање моје плате. Покушах поново да га убедим да се предомисли:

³⁷ *Musem* у *Imilhilu* или фестивал вереника је велика светковина берберског племена Аит Хадиду које се сваке године окупља на крају жетве у част марабута Сиди Ахмета Улмарнија, заштитника пастира и стада. То окупљање има истовремено религиозни вид јер одаје пошту марабуту и комерцијални вид, јер се исто тако ради и о највећем суку у години. На светковини се склапају колективне веридбе. Имилхил је насеље смештено на 2 200 метара висине у срцу источног Високог Атласа које припада провинцији Миделт у области Аит Хидиуа, једног од племена чувеног савеза Аит Јафелмана. – Прим. њрев.

– А ако, за узврат, тело мога зета буде нађено?

– Ако, као што кажете, тело Вашег зета буде нађено, Ви ћете га добро усолити, спаковати га у неки сандук и послати га у Министарство, можда са једним тако очигледним доказом они неће оклевати да Вам плате вашу дневницу! Сада, чини се да бисте добро урадили да одете у учионицу број три да бисте ослободили С’ди Мурата. Његова мама ми је управо телефонирао: жели да јој се син одмах придружи! Обележите *Његовољно мишљење*, Руш!

Професор физике и хемије и син јединац Управника локалне полиције, С’ди Мурад о коме је било речи, понашао се у гимназији и свуда у области коју је надгледао његов отац, као главни управитељ покрајине. Иако је располагао најнеоптерећенијим распоредом задужења у читавој гимназији, Мурад је држао апсолутни рекорд у одсуствовању. Често би одлазио усред часа, не обавештавајући о томе никога, па чак ни своје ученике. Понекад, нестајао би из гимназије на читаву недељу или две дана, колико му је времена требало да у друштву неколико крупних зверки из Тинрира, обилази велика жаришта проституције на Средњем Атласу: Тиресалин, Зауит, Шефх, Хенифру, Елхацеб, Азру... најзад, сва места на којима су могли да до миле воље утаже свој животињски нагон.

Сутрадан по повратку, Мурад се сместио у зборницу и износио причу о својим блудним пустоловинама пред публиком Слугија потпуно у његовој власти. Мурад је стајао на улазу у учионицу број три, посматрајући незаинтересовано двориште за одмор. С времена на време,

повлачио би дим из своје цигарете и посматрају колутове дима како полако нестају у ваздуху.

У учионици, двадесетак ученика полагао је испит из Природних наука у амбијенту сука. Други надзорник, један прави правцати Слуги, секао је нокте крај прозора који је гледао на спортске терене, празне у то време испита.

– Замисли, спавао сам ноћас само два сата! – рече ми Мурад суспрежући зевање.

Једном зврчком, он одбаци своју допола попушену цигарету у двориште:

– Срећно, битанге! – рече он ученицима. – Надам се да ћете постићи добре оцене!

– *Иншаллах!* – одговорише ови у хору.

Два прста на невидљивом штитнику у знак поздрава Слугију, једно саучесничко намигивање мени, и Мурад оде ходником певушећи једну простачку мелодију.

Сви у гимназији знали су за шуровање које је владало у учионици број три током утврђених испита. Емир је тамо окуљао ученике који су потицали из високог друштва Тинрира, оне који је требало да по сваку цену добију најбоље оцена у установи. Препознавали су их по њиховој брижљиво одабраној одећи, као и по њиховој гојазности размажене и превише ухрањене деце. Од њихових имена Тинрирци су се јежили или су она изазивала њихову завист: Икер, Алуш, Азему, Аит Еса, Зукени, Хатуш, Лемшиши, Фаскар...

Била је то посебна група коју је администрација редовно поверавала посебним надзорницима, са изричитим налогом да затворе очи пред варалачким маневри-

ма ученика, односно, да им дошапну тачан одговор у случају већих потешкоћа.

На самом почетку, ја жестоко ударих два пута о таблу да бих поново успоставио тишину и окончао безвлашће које је владало у учионици.

– Ово је учионица у којој се одржавају испити – заурлах ја што је било могуће оштријим тоном – а не сук са лицитацијом! Онај или она које ухватим да преписују од суседа или из свеске са часова одмах ће бити избачен из учионице!

Никада раније нисам се био обратио ученицима са толиком грубошћу. Истини за вољу, ни сам нисам разумео шта ме је било спопало тога дана да сам хтео да изигравам честитог и неумољивог надзорника што никада стварно нисам био, најзад, не баш сто посто.

У оно доба, бити савршено поштен службеник могло је да вам нанесе пет пута више неприлика него данас. Било је то доба безумља, свет наопачке; врлине су биле пороци, а пороци врлине. Они који су одбијали да играју игру, морали су да бирају између пакла и изгнанства.

Ја сам се већ налазио у паклу, недостајало је само неколико појединости. Што се изгнанства тиче, ја напросто на то нисам имао права: био је то луксуз, повластица резервисана за имућне, оне који су имали чиме да плате пасош, пут... Изгнанство је увек скупо, стога су од памтивека у њега одлазили једино богати.

Можда је моја жестока реакција према ученицима била посредни одговор Емиру због рупе коју је управо начинио у мојој плати. Можда је то био израз оне притајене и постојане мржње коју сам одувек гајио према

имућнима у овој земљи, тим шпекулантима пуним охолости и презира...

Међутим, монашка тишина спустила се на разред; рекло би се да је реч о некој учионици за време празничног одмора. Ученици су се укочили свако у свом положају, као да их је погодио гром.

Слуги ми се приближи, несигурна држања, неповерљива погледа, напетих црта лица:

– Јесте ли сигурни, професоре, да су Вас послали у ову учионицу? – шапну ми он на уво.

Ја потврдно климнух главом. Слуги заћута, узнемирен, неодлучан: уопште није разумео грешку усмеравања која је била у основи мог појављивања у овој учионици.

– Знате... – настави он дрхтавим гласом – знате, то су деца хиперважних људи! Господин директор нам увек препоручује да према њима поступамо благонаклоно... Он каже да није у интересу ни установе, а ни у нашем да са њима поступамо као и са другима, а још мање да према њима будемо строги!

Ја се потпуно окретох према Слугију да га изблиза осмотрим, и погледам у лице: каква промашена створења су ти Слуги! Овај је имао много заједничких црта са резус мајмуном из јужне Африке: здепасто тело, несразмерно дуге руке, мршаве и криве ноге, мала ћелава глава, два кликера од агата уместо очију, избачене чељусти, велика уста, широке клопаве уши у облику параболичних антена... Наспрам овог примерка, тешко ми је да видим како би се могла оспорити Дарвинова теорија о еволуцији.

– Е, ово је врхунац! – повиках, ван себе од беса. – Ви, *macacus rhesus*, Ви се усуђујете да мени држите лекције о томе шта смем, а шта не смем да радим? Одважили сте се? Слушајте ово добро: носите се код Пигмеја, Ви, будала од Вашег директора и Ваши хиперважни људи!

У исто време још два пута ударих силовито песницом у таблу. Слуги отрча на други крај учионице, лица изобличеног од страха.

– Упамтите добро, драги моји, творца ових увредљивих речи! – рече он ученицима гласом који је све више подрхтавао.

– Ви, драги моји – умешах се ја, још увек претећим гласом – ви ћете боље урадити ако останете мирни! Јер, понављам вам то последњи пут, на најмањи покушај преписивања, на најмањи сумњив покрет, следи избацивање из учионице! Можда, чак, и слање на *Дисциплински савети!*

Лица постадоше земљане боје од страха, очи се оборише на задатке. Више се нико није усуђивао ни да се почеше по глави. А Слуги се скупи у свом кутку, цвокоћући као што звецка лустер са којег се брише прашина. С времена на време, кришом је бацао поглед на мене. У учионици, чула би се и мува да пролети.

Поставих своју столицу у сред среде подијума како бих очима контролисао цео разред. Како се више нико није мицао, ја ставих своје лажне Реј Бан наочаре и склопих капке да заслужено дремнем.

Пола сата касније, бат корака у ходнику извуче ме из сна. Тргох се при помисли да сам преспавао звонце које је оглашавало крај испита. У исто време, опазих једну

дебелу румена лица са наочарима за вид како склања неки папир у џеп своје јакне. Она је једина схватила да сам стварно дремао иза својих црних наочара. Можда је било и других, али, очито, нико није покушао да то искористи, пошто је, несумњиво, помислио да је то замка коју сам им тако поставио. Усправих се и чврстим коракком одох до дебељуце:

– Дај папир! – наредих јој грубо.

– Који папир? – рече он са лажном невиношћу.

Ја завукох руку у џеп њене јакне: уместо једног папира, ја одатле извукох читаву шаку, потпуно црних од ситног једва читљивог рукописа! Неки, савијени као лепеза или као амајлија, садржавали су читаве часове о саставу земљине коре, минерологији, људској и животињској грађи тела, биљној биологији... Други су имали схеме, дијаграме, графике, кривуље и мреже сваке врсте.

Од црвеног, лице варалице пређе у бело, укључујући и усне. Она отвори вилице да би навела какву глупу лаж, али њене гласне жице нису сарађивале. Само је зијала од чуда, као каква риба коју су извукли из њеног природног окружења. На тренутак, две крупне сузе пређоше испод оквира њених наочара и клизнуше полако низ њена два образа пуна да пукну, пре но што падоше, готово истовремено, на задатак. Скамењена од срама, варалица најзад обори очи.

– Хајде! – наредих јој – покупи својих сто кила и дигни сидро, дебела!

– Грешиш, колега! – залаја Слути из свог угла гласом у коме се упозорење мешало са претњом. – То је кћер *C'gi* Икера, судије у месту! Ако је избаците, освета оца биће

непосредна и свирепа! Размислите, дакле, добро пре о незгодним последицама Ваше одлуке!

Читав разред поново је нетремице гледао у мене, вребајући кретње и покрете, очекујући, са садистичким задовољством, тренутак моје капитулације. Тренутак оклевања прође и ја наставих са нападом, одлучан да понизим ту малу глупачу, која је била навикла да она понижава друге. Била је то јединствена прилика да преокренем ситуацију:

– Хајде! – викнух ја поново. – Тутањ!

Једним агресивним покретом, варалица зграби своју фасциклу и устаде са столице одгурнувши је жестоко леђима. Кад је стигла до прага учионице, она се нагло окрете:

– Ускоро ћете имати вести од мене, глупане! – добаци ми она уносећи у ту последњу реч све огорчење, сву немоћну мржњу неког слабића који се не усуђује да пређе на давање.

– Вести од једне варалице која је, приде, једна дебела простакуша? Ама, дозволите ми да се насмејем!

Она пожури у ходник. Три или четири секунде касније, одјекнуше јецаји, одјекујући међу зидовима учионица. Сви ученици наћулише уши, престрављени.

Бледа лица, Слуги се врати у свој угао. Главе се спустише, ојађене и огорчене, погледи поново падоше на задатке. И учионицом опет завлада нека тишина клинике од које се човек жежи.

Помоћу црвене пенкале Бик, написах следећу белешку на маргини задатка: *кандидаткиња ухваћена на делу у варању; њени приложени докази служе као докази.* Пружих

тада наливперо Слугију како би он ставио потпис поред мојега: он одскочи уназад као да сам му пружио какву боу или неку експлозивну нараву:

– Ни луд нећу потписати нешто тако! – рече ми он. – Не, колега, ја не желим да на себе навучем громове опасног Икера!

У алеји која је водила до излаза из Гимназије, заиста се мимоиђох са Икером, каидом у насељу, у драп оделу и са црвеном краватом. Познавао сам човека јер сам га често виђао како парадире у друштву свога двора по суковима у Тинриру.

Неколико седмица раније, био сам, чак, принуђен, да ручам на два или три стола од њега, у хотелу Сегру. Емир је тада био наредио, поводом светковине престола, да сви службеници његове установе морају да дају новчаницу од педесет дирхама како би се приредио банкет у част Икера, првог представника Махзена у месту. Каид и његов двор – десетак лопужа који су ведрили и облачили у Тинриру – били су тако, сваког 3. марта, Емирови почасни гости. Ако би, на несрећу, овај или онај наставник одбио да уплати поменуту суму, Икер би га одмах проглашавао *йрошивником монархистичкој режима* – што је представљало главни предмет оптужбе и те како довољан да доведе у питање остатак ваших дана на земљи.

Да не би дошло дотле, ја сам брзо уплатио педесет дирхама које је Емир захтевао.

Мој живот у Тинриру није био стварно срећан, али га је вредело проживети: имао сам двадесет пет година, положај службеника који ме је штитио од глади, једну младу жену коју сам волео и која ми је то добро узвраћа-

ла, неколико еротских снова за остваривање, породицу која је све теже крпила крај с крајем и шесторо сестрића које је требало да спасем сигурне беде. Све у свему, мој живот је био подношљив; дакле, било би заиста ван памети с моје стране да га упропастим због мале новчанице од педесет дирхама коју је требало дати сваког трећег марта.

Генерални надзорник, кога су звали *Бескичмењак* потрча у сусрет каиду Икери, главе увучене у рамену шупљину, сломљена израза лица, са једним препонизним осмехом на њокалици. Кад је дошао на корак од њега, он изведе један од најпонизнијих наклона. Икер, незаинтересован и свечан, пружи своју крупну руку са длакавим зглавцима. Бескичмењак се баци на њу и пољуби је са побожним жаром. Други надзорници дотрчаше редом један за другим као гуске, иза којих убрзо дође десетак Слугија, који су се по обичају вукли по дворишту. Почеше тада да се утркују изговарајући фразе за добродошлицу, ниска ласкања, кађења и сва могућа претеривања. Најзад стиже и Емир, беснећи против подређених који га нису на време обавестили. И он се пресамити и пољуби надланицу.

Али, Икера тренутно није напуштало рђаво расположење: његово огромно лице задржавало је израз распомамљене звери, спремне да направи пустош. Са хиљадама предострожности, Емир оде да стане пред свог страшног госта, очију уперених у његове истурене усне. Његов *народ мајмун*, нестрпљив и узнемирен, тискао се иза њега.

Икер пусти да ишчекивање пуно зебње потраје још мало. Најзад, он отвори вилице и пусти да његов бес из-

бије, колутајући ужагрелим очима, претећи рукама неком невидљивом непријатељу...

Управо сам прешао преко дворишта за одмор, како бих изашао кроз излаз резервисан за ученике, када један од Слугија кажипрстом показа у мом правцу. У исто време, сви се погледи усмерише на мене, моје име би изговорено више пута... Ја продужих својим путем, као да се ништа не дешава.

– *Ажи хна, ахја!* – грмну Емир својим непријатним гласом. – Дођите овамо, Ви.

Ја продужих својим путем, правећи се глувим. Неколико тренутака касније, стадох, увидевши да је то кукавичка реакција и вратих се истим путем.

– То је он, господару! – рече Емир увређеним тоном.

Гомила се размаче, остављајући ме очи у очи са каидом. У тим мрачним годинама, боље је било наћи се наспрам чопора изгладнелих тигрова него наспрам једног каида или неког комесара полиције: човек се осећао баш као зрно зоби пред моћним жрвњем. Али, ја нисам попустио, пошто ме је без сумње подржавала она младачка храброст која даје утисак да се можемо свему одупрети.

Икер је био висока стаса, огроман као какав нилски коњ. Небо га је обдарило овалним лицем грубих црта, огромних образа и готово без врата. Његове јако неукусне, широке правоугаоне наочаре, једва су прикривале два ситна ока са погледом који је смрдио од презира према људском роду.

Из његове особе избијало је нешто што је саблажњавало, јако вређало, изглед истовремено великог глупака и свирепог циника. Када би га човек изблиза погледао,

није било могуће да се не запита како је један такав сисар доспео до тако важног положаја. Несумњиво је и он припадао оним пастирима које су се отргли, су-традан после проглашења Независности, од њихових стада како би запушили радна места са којих су отишли француски колонијалци. Ондашња млада држава, у сваком случају, није имала избора; било је то једино решење или општа празнина у Јавној управи, другачије речено, хаос.

Неколико година касније, велики број тих бивших пастира, пошто су дебело извукли корист од *Унајређења Крејшена*, видели су себе како се успињу, успињу лествицама своје хијерархије до највиших положаја. Тако смо виђали каиде, председнике округа, гувернере, државне секретаре, па чак и министре, који су као једино признато знање да процењују ствари, имали свој штап наслеђен из пастирског доба!

– Зашто сте истерали моју кћерку из учионице у којој су се полагали испити? – забрунда Икер тоном који је откривао бес уздржаван на једвите јаде.

Томила ме је нетремице гледала, ишчекујући нестрпљиво моју прву реакцију. Хоћу ли се предати без отпора или ћу се, напротив, супротставити човеку који је завео страховладу у земљи? Емир је на лицу имао одвратан смешак, очигледно задовољан што види да сам се увалио у неприлику.

– Вашу кћер – одговорих издржавајући његов поглед са тврдоглавошћу животиње која неће устукнути ни корак – ухватио сам како вара на испиту, а затим сам је избацио из учионице, у складу са важећим прописом!

– А да ли Вам ваш *важећи йройис* дозвољава да не-дужну ученицу називате *дебелом йросџакушом*?

– Недужна ученица, како Ви кажете, назвала ме је *џлуџаком* пред целим разредом зато што сам је спречио да преписује до миле воље!

– Припазите мало на свој речник, безобразниче! – зајаја Емир са претераном љутњом. – Недостојно је једног наставника да изговара срамотне речи пред његовом еминенцијом каидом земље, нека му Свевишњи продужи дане на земљи!

– Пустите га – умеша се Икер са миром који је звучао лажно. – Пустите га! Моја кћер је сигурно у праву што га је назвала *џлуџаком*! Он то заиста јесте, и од најгоре врсте! Склањајте ми се с очију, *џлуџане*!

Спремао сам се да му окренем леђа кад, са изненадним буђењем самољубља, одлучих да узвратим увреду:

– *Глуџак* сте Ви! – заурлах задижући усне над разјапљеним устима месождера спремног да нападне.

Икер тако јако поцрвене да се један ружичасти талас прошири од његових ушију до врата: поглед му отврдну, десна рука спусти му се до појаса као да је хтео да потегне оружје, а затим се полако подиже, кажипрста уперена на мене:

– Ухапсите га сместа! – повика он запенушен од беса.
– Ухапсите ми одмах овог лудака!

Руља се одмах баци на мене као чопор изгладнелих вукова на усамљену жртву. Нападали су ме са свих страна; облак руку сручи се на моја рамена, покушавајући да ме онеспособе што је брже могуће.

– *Amzat! Amzat!* – довикивали су једни другима да би се охрабрили. – Ухапсите га.

Пошто је моје хватање било само питање секунди, одлучих, пре тога, да око себе направим што је више

могуће штете; нарочито није требало да то изгледа као кукавичка предаја; никада то себи не бих опростио. Сељаци из мога дуара сматрају питањем части да се никада не предају, чак ни у неравноправној борби. Искористих, дакле, кратак маневарски простор пре него што ме савладају да штедро поделим много удараца свим нападачима. Емир је био први који је добио моју песницу у њушку. Он одступи, наочаре му одлетеше у парампарчад, а нос му је био смрскан. Готово у исто време, зададох жесток ударац ногом у гениталије једном Слугију, који је неспретно покушавао да ме заустави хватајући ме око струка. Није узвикнуо, али се удаљио, пресамићен као да је добио метак у стомак, руку стиснутих на тестисима, лица изобличена од језиве болне гримасе.

– Ухватите тог лудака! – урлао је Икер не мрдајући са свог места. – Ухватите тог лудака!

Слуги ме најзад савладаше, не без муке. Десетине руку су ме сада стезале са свих страна, снажно, док ми нису паралисали удове; то је било горе него у лудачкој кошуљи. Крв је кључала у мојим венама, грчеви од беса и од мржње дрмали су ми утробу... Начиних последњи покушај да се ослободим руку, жестоки нагли трзај у који сам унео све своје снаге које су ми преостале у телу: авај, моји нападачи били су тиме једва уздрмани. Једна рука која ме је држала за браду склизну између мојих усана. Ја отворих вилице и загризох је до крви. Урлик од бола одјекну иза мене.

– Позовите диспанзер! – повика Икер Емиру који је покушавао, мало даље, да заустави своје крварење из носа. – Реците им да ми одмах пошаљу амбулантна кола и два болничара наоружана инјекцијом са јаком дозом

средства за умирење како би савладали овог побеснелог!

Икер најзад крете напред својим спорим кораком сисара папкара, сигуран да више ништа не рескира. Он се заустави испред мене, начини још два или три корака. Наша два тела сада је раздвајао само простор од неколико сантиметара. Његове зле очи, црне од мржње, гледале су ме бесно, са презривом гримасом на њушки. Издржах његов поглед, одлучнија и агресивнија изгледа него икад. Пошто му се бес због тога повећао, Икер ми опали два шамара која би могла да дотуку камилу.

– Ево, лудаче! – залаја он. – То је за Вашу дрскост!

Ја прочистих грло и упутих му обилан испљувак у губицу. Икер га избеже одскочивши мало уназад; испљувак заврши свој пут на реверу његове јакне.

– А ево колико Ви вредите за мене, одвратна проста-чино! – одговорих му ја.

Спремао сам се да му упутим још један испљувак, али ми Емирови Слугији нису дали времена: одвукли су ме далеко. Око мене, већ су пљуштали коментари:

– Несрећник, није свестан шта ради!

– Више се не обуздава!

– Сироти бедник изгубио је памет!

– Стварно је потпуно луд!

– Природно, станује у кући у којој има духова, а гробље му је једино суседство!

– Откако се настанио у тој кући, почео је да се понаша откачено.

– Нека нас Свевишњи сачува!

У том тренутку, мој слух поче да губи своју способност опажања, речи мојих нападача постајале су све тише. Ускоро, цело моје тело обузе обамрлост: осећао

сам се јако лоше, као када је човек изложен обамрлости: остатак мојих снага попуштао је под притиском мишица и руку, које су ме свуда стискале као џиновска клешта, моје ноге попустише, измакоше се испод мене, вид ми се замути...

Тројица или четворица професора из клана Н'шаитија дотрчаше и жестоко нападоше моје нападаче, називајући их извршиоцима ниских дела, мучитељима, убицама... Слуги су сваки пут одговарали да сам био жртва напада лудила и да сам постао стварна опасност за све у гимназији...

Међутим, Н'шаитије су оптуживале да се ради о сплеткарењу и захтевали су да одмах будем ослобођен... Напетост је нагло расла, а два клана почеше ускоро да се туку, ударци су размењивани изнад моје главе...

Емир и Икер се умешаше. Овај потоњи узне реч, покуша да смири духове:

– Ваш колега... – рече он са оном арогантном сигурношћу агената Махзена – ваш колега има напад лудила. Дух му се изненада помутио. Ако га ослободимо, он би могао да нанесе велике штете! Не, мудрост пре налаже да га одведемо у болницу. Лекар ће одлучити, после испитивања, шта треба да се учини...

Икера су прекинули протести Н'шаитија, који су видели да је у питању ђаволска смицалица против једног од њихових колега. У исто време, стара амбулантна кола диспанзера уђоше у двориште установе, са сиреном која је урлала из све снаге. Збрка се повећа око мене. Сlike и гласови коначно се побркаше у мом духу, густе и црне вео спусти се на мој вид. Моја друга чула ускоро се угашише, ништа више није личило на нешто...

Наставка се стварно више не сећам, јер сам у том тренутку почео да губим свест.

Сат касније, наћох се опружен на болничком кревету. Место, једна пространа просторија, огољена и хладна, осећала се на онај посебан мирис наших јавних болница и који вас стегне за грло од самог уласка: мешавина мербромина, лоше дезинфикованих рана и старе мокраће. Рој мува зујао је око неколико сумњивих боцица и старих завоја наслаганих без реда у једном углу.

Глава ми је била тешка као олово, удови ослабљени, уши су ми зујале као после дугог путовања у некаквом расклиматалом возилу. Од јединог прозора у просторији допирали су до мене мушки гласови који су јасно откривали њихово незадовољство. Двојица болничара разговарала су у оквиру врата повлачећи, с времена на време, дим из својих цигарета.

Први, са стетоскопом окаченим око врата, био је тамносмеђ, средњег раста, округле главе, коврцаве косе са црним брковима, ситних и насмејаних очију, прави двојник Шеб Халеда. Други је био један високи мршавко, кошчате и прерано оћелавеле главе, лица жутог као зрела дуња, продорна погледа, усана поцрнелих од цигарете.

– Не – рече Шеб Халед, отресајући незаинтересовано своју цигарету испред себе – не могу захтевати затварање једног службеника здрава духа! У противном, шта би о мени рекли они стари превејанци из Уарзазата када би, сутра или прекосутра, схватили да се ради о завери? Опет би казали да сам на платном списку оног неотесанца Икера, да опет учествујем у завери! Не, нећу то да урадим! Нећу више то да радим!

– Потпуно делим твоје мишљење – рече високи мршави – тај неотесани Икер овог пута ће нас увалити у озбиљне проблеме! Ако то већ није урађено са свим оним битангама што грокћу напољу! Буди сигуран да ако наредиш да се ова будала пребаци у Уарзат, имаћемо после озбиљних неприлика! Наставници су рођене бунције, професионални приговарачи, галамције не можеш ни замислити колике! При најмањој незгоди, одмах потезу синдикате, политичаре, удружење овога, удружење онога... То су прави побуњеници, а не кукавице као ми... Не, боље је одмах послати кући ту буда...

Високи мршавко баца поглед према мени и прекиде реч.

– Немојте се на нас љутити, професоре! – рече ми он после неугодне тишине. – Био је то само пролазни висок притисак... који је несумњиво изазвала превелика нервна напетост. Ништа озбиљно, све у свему... Можете да се вратите кући.

Некако се осових на ноге и одох, укочених удова, тешке главе, несигурна корака. Шеб Халед и високи мршавко пратили су ме погледом, очито с олакшањем.

– Десно! – рече ми Шаб Халед кад је видео како оклевам на крају ходника.

Десетак Н'шаитија чекало ме је на излазу диспанзера. Псовали су, још увек су беснели против мојих нападача, подстицали ме да им се жестоко осветим. Неки су ми честитали што сам средио Емиров портрет и понирио Икера. Један професор арапског језика, познат и по томе што је био локални дописник једног опозиционог дневног листа, подстицао ме је да објавим писмо у којем бих до појединости описао напад у његовим новинама и

да захтевам независну истрагу од гувернера Покрајине. Баду, професор филозофије и стари политички затвореник у Дерб Мулај Шерифу, хтео је по сваку цену да обавестим синдикална удружења, још увек тајну МОДХ³⁸, Амнести Интернешенел... најзад, читаву гомилу поступака који се никада не завршавају нечим опипљивим, а ни апстрактним.

Како сам још увек био веома исцрпљен, Баду ми предложи да ме одвезе кући својим Фијатом 127. На путу, он ме подсети да морам, прво, да обавестим Централни синдикат, обећа ми да ће ми брзо прибавити адресу, као и неколико типова жалби да би ми олакшао задатак... Захвалих му.

Кад сам стигао кући, скидох ципеле и стропоштах се на свој душек од сунђера. Тек што сам почео да се присећам филма тога дана, кад слике почеше да се мешају у мојој глави. Очни капци ми се спустише. И одмах склизнух у земљу снова, чему је припомогло деловање инјекције.

³⁸ Мароканска организација за људска права – *Прим. њрев.*

Конкурс

Сутрадан, мој живот у гимназији Заид У Хмад отпоче нову страницу. Сасвим сигурно, нешто се било променило; прво сам то осетио у погледима, а касније и у понашању према мени.

Н'шаитије су ме одсада сматрале јунаком установе, оним ко је вратио уважавање личности наставника, поново успоставио његово достојанство...

За Емира, његове Слугије и његов двор, ја сам био само један бесни лудак, један опасни растројени човек којег је било боље избегавати да сретнеш.

И погледи ученика били су се променили: од сада сам у њима читао мешавину неповерења и страха, можда, чак, и сажаљења. У ходницима, они би заћутали, као по заједничком договору, чим бих им се приближио; њихове очи су ме испитивале, са опрезним изразом, спремни да побегну на најмање сумњив покрет. А девојке су ми се отворено склањале с пута.

Истину говорећи, та репутација *ојасної лудака* није ми била непријатна. Она се, чак, показала и као одличан бедем против џангризаваца, досадњаковића, изабљивача времена или *хронофаја*³⁹ како је говорио Монтерлан, као и против свих других врста гњаватора. Из страха од неке моје луде реакције, многи су отада избегавали чак и да ми кажу добар дан.

³⁹ Ждерачи драгоценог времена – Прим. њев.

Међутим, тај мир, као готово и сви други мирови на свету, не потраја. Неколико седмица касније, Емир и Икер опет нападоше одлучни да освете увреду која им је јавно нанета. Са отвореног рата чије су последице биле неизвесне по њих, они пређоше на рат живаца са увек истим циљем: да ми упропасте живот.

Њихов први напад био је посебно убитачан, јер ме је он лишио једине утехе коју сам имао у Тинриру, моје окрепе у тој неподношљивој самоћи која ми је све теже падала: Луху.

Заиста, једног јутра, моја вољена дође да ми каже вечно збогом, објашњавајући ми, са сузама у очима, да је Икер захтевао, уз помоћ од једног од својих помагача да ме она без одлагања напусти. Ако не буде одмах послушала, ускоро ће се због тога покајати! Читав Тинрир је знао да је Икер био каид који није подносио да га неко не послуша! Није ли он, због једног да или не, послао многе невинне људе да труну у затвору? Није ли он, недавно, на смрт премлатио удовицу К'бира Тарерамта само зато што је она била одбила да му послужи као лажни сведок у једној одвратној афери? Није ли он...?

Имао сам замисао да наговорим Луху на отпор, да је нагнам да буде Антигона, али одмах сам се предомислио, увидевши да мој подухват неће успети. У тим забитим крајевима на југу, где је Махзен ведрио и облачио, чак и међу мушкарцима, ретки су били они који би се усудили да му пруже какав отпор.

Тада ми паде на ум једна много реалистичнија замисао и пуна здравог разума: уместо да стварно подстичем младу жену на отпор, ја је зграбих око струка и опружих је на асуру. Луху одмах прекиде своју језиву причу о

Икеровим свирепим махинацијама против његових несрећних поданика. Црте њеног лица хурије се опустише, поглед јој се опи, капци јој се спустише... Ја јој скидох дугу одећу, комад по комад, као листове зрелог клипа кукуруза: хаик, кафтан, пространу тунику, бело рубље. Последњи љубавни чин са вољеном женом нема апсолутно ништа да завиди оном првом чину.

А како је то стварно био мој последњи љубавни чин са Луху, ја одлучих да у њој утажим жељу потиснуту у најдубљи део свога бића, зато што је мало у складу са природом, да не кажем изопачен, један сан који сам одавно прижељкивао да остварим. На моју велику срећу, моја вољена није пружила никакав отпор, задовољавајући се да изусти неколико стењања изазваних мешавином бола и задовољства, пригушених жалби које и данас одзвањају у мојој глави.

Да ли је тако хтела да заувек испуни моје ноћи, да заувек обележи моје снове? Никад о томе нећу ништа сазнати, пошто је Луху након тога нестала; није ми више дала никаквог знака живота.

Нестанак Луху оставио је у моме срцу огромну празнину очајања и туге, неку врсту неизмерног осећајног бездана. Мој живот грубо изгуби оно мало сласти коју је имао. Моји дани у Тинриру постадоше дуги, отужни, неспособни да протекну; моје ноћи биле су голгота. Понекад сам проводио сате и сате лутајући по кући као каква проклета душа. Све око мене чинило се да се распада, да губи садржај. Да ли сам толико био заљубљен у Луху?

Истину говорећи, највише ми је недостајало њено тело: њено дивно лице нежних и љупких црта, неодољива прозирност њеног погледа, њена величанствена коса,

сомотска мекоћа њене коже, савршена облина њене стражњице, изузетни склад њених ногу... Докле год допиру моја сећања, љубав се за мене увек ту заустављала, на телесном стадијуму. Узалуд сам покушавао да је уздигнем мало више, да јој додам мало величине, да је на неки начин оплеменим, ништа се ту није могло учинити. Коначно, одустао сам, убеђен да сам био неспособан за узвишена осећања.

Пошто ме је Луху била напустила, у суштини, мање ми је, дакле, недостајала особа, него њено тело. Доказ је био то што сам се одмах дао у потеру за другом женом, или, пре, за другим телом, да попуним празнину коју је оставило Лухуино тело. Због таквог поимања љубави данас могу само да се стидим, не могу ту ништа да учиним, јер је збиља такво било моје схватање.

Дакле, у Тинриру није ништа било теже него наћи женску за ванбрачне односе. Подухват је садржавао огромне опасности, не рачунајући то што готово да и није имао никакве шансе да успе.

Постојао је свакако Акедар, чувена четврт са проституткама. Сексуални однос је тамо стајао од десет до тридесет дирхама, у зависности од главе и физичког изгледа девојке. Али, ја се ужасавам курви, откако ми је једна лажна плавуша, која је радила у једној кући у Мулај Брахиму, пренела једну гадну заразу звану *сџафилококција*. Сношај ме је стајао малу новчаницу од десет дирхама; излечење као очи у глави.

У недостатку стварне партнерке, покушао сам да себи прибавим једну замишљену, другачије речено, да поново почнем са усамљеничким задовољством. Једном

речју, радило се о томе да себи нађем привремено решење, једино решење, једну хитну меру да се ослободим зла накупљеног у мојим гениталијама откако је Луху била отишла.

Чинећи тако, схватих да више уопште немам маште. Узалуд сам покушавао, мој мозак није успевао да се заустави на слици неке наге жене. Сасвим сигурно, било ми је потребно конкретно или *ојийљиво*, да употребим израз драг Фиделу Кастру.

Ја се тада окретох Малики Тази, јединој занимљивој жени у мом окружењу. Моја лепа колегиница увек ми је показивала посебну наклоност, учинила ми је раније многе услуге: записник, Уверење о стручној оспособљености... Било је, стога, сасвим природно да се окренем њој у том периоду велике кризе, уверен да она неће оклевати да ми пружи спасоносну задњицу; чак и ако, са своје стране, и супротно читавој мушкој заједници у гимназији, ја никада нисам показивао стварно занимање за њу. Њени прилично сумњиви односи са Емиром, а затим и са инспектором Лемфедијем много су на то утицали, а да, међутим, нису били једино објашњење за хладноћу мога понашања према њој.

Заиста, за то је постојао један други разлог, који се једва могао признати, а који представља опасност да на мене привуче многе феминистичке громове, нарочито у ово време када је жена једнака са мушкарцем, нов *Мугавана*⁴⁰ обавезује.

Приликом наредног сусрета, ја, дакле, приступих предмету са Маликом, решен да отворим нову страницу у нашим односима.

⁴⁰ Закон о породици.

– Знаш, Малика – отпочех ја са пригодном озбиљношћу – већ одавно помишљам... да мислим да ти говорим о... о својим осећањима према теби, али... али...

– Али, постојала је сељанчица у црном хаику! – прекиде ме Малика са подругљивим осмехом на уснама.

Ударац песницом у лице не би ме тако јако уздрмао. Међутим, ја се прибрах, и то брзо, пошто сам се одавно био закleo да се никада нећу повући пред једном женом.

– О коме то говориш? – рекох са потпуно запрепашћеним изразом.

Малика подиже своје очаравајуће лице, са лаким прекором у погледу:

– Престани да се правиш луд, Мохамеде! Цео Тинрир зна за глупу страст према тој сељанки!

– Али, она је само моја спремачица! – побуних се ја савршено искрен у својој лажи.

– Твоја спремачица! То је, у сваком случају, јако занимљив тип спремачице: млада, висока, лепа и шта знам шта све још! То је...

– *Барака! Барака!* – умешах се ја. – Отпустио сам ту жену!

– Слушај, Мохамеде – рече она добронамерним, готово материнским гласом – боље би ти било да одеш из Тинрира! Ту си себи направио много непријатеља, и то великих! Ти се убудуће налазиш на стрељачкој линији моћних и опасних особа... Бојим се да ће се то лоше завршити по тебе... Стварно, требало би да одеш одавде!

– Како хоћеш да то урадим? Са осредњим оценама које ми даје овај неотесани директор, практично је немогуће да моји захтеви за премештај једног дана буду уважени!

Малика заћута. Њен дивни поглед изгуби се у даљини, много даље изнад тужних зграда које су нас окруживале, црте њеног очаравајућег лица добише замишљен израз... Она остаде тако, као да потајно разговара са самом собом, дуже времена.

– Имам... – рече она најзад још увек неодлучним гласом – ја можда имам један... један предлог да ти учиним по том питању!

– Хајде, кажи, слушај те, можда ћеш ме још једном спасти.

– Ево, летос, један од мојих ближњих говорио је о једном *семсару*⁴¹ у Рабату који проналази премештаје за суму од шест хиљада дирхама! Хиљаду за његово лично посредовање, а остатак да подмити крупну зверку у Министарству...

– Шест хиљада дирхама! – рекох ја звиждећи кроз зубе – благи *Мухамеде*! Знаш, чак и да имам толику суму на располагању, никада је не бих дао за премештај, спреман сам и да проведем остатак својих дана у Тинриру, или, чак, и да овде цркнем!

Малика ме погледа, немоћна и очајна као што се гледа болесник од рака у завршној фази. Она мало поправи дршке своје ташне – покрет који је наговештавао њен одлазак и, самим тим, крај разговора. Али, пре него што ће отићи, она отвори своју фасциклу.

– Држи! – рече она пружајући ми једну брошуру. – То је извештај из Министарства који је управо стигао. Ту је реч о припремању дипломе Посебног циклуса у Француској. Конкурс ће се одржати кроз неколико сед-

⁴¹ Посредник.

мица у ЕНС⁴² у Мекнесу. То би ти била друга прилика да се извучеш одавде!

Сама Малика није уопште била заинтересована за тај конкурс, нити, уопште, за било који конкурс. Није више уопште желела да се нађе пред наставницима, од којих већина сања само о томе да смува своје студенткиње, једну за другом. Две године проведене у РОС у Фесу потпуно су јој огадиле школе за образовање.

Наравно, нећу је ја убеђивати да промени мишљење: једна лепотица њеног кова морала је по сваку цену да избегава центре за педагошко образовање, као жртва свог грабљивца. Ни ја их се нисам мање гадио, али овај конкурс, који је пао у погодном тренутку, показао се као једина стварна прилика мог живота. Кад бих на њему успео, извукао бих се истовремено и из Тинрира и из целе земље.

Годинама сам сањао да побегнем, макар то било и привремено, од свог положаја угњетаваног. Сањао сам да једног дана одем у Француску, као што други сањају о месту у Рају. Нарочито сам желео да мало заборавим на тај страшни страх који ме је мучио од најранијег детињства, хтео сам да дишем ваздух *Слободе*, да уживам у *Једнакости*, да откријем право *Брајсџиво*. Превише сам био идеалиста, чак помало и лаковеран; али, то није било тешко: са двадесет пет година, човек још увек има права да сања, односно, да се заварава.

Брзо сам припремио свој досије за кандидатуру. Како бих спречио свако Емирово спречавање, ја га однесох

⁴² Ecole Normale Supérieure, изузетно цењена виша школа за припрему професора – Прим. ирев.

у Делегацију Министарства образовања у Уарзат. Истовремено, почех припрему за конкурс.

Министарско обавештење помињало је три дела на програму: *Молијву за њреминулої* Тахара Бен Желуна, *Паг* Албера Камија и *Сезону у њаклу* Артура Рембоа. Срећом, нашао сам три књиге у продаји код Рашида, јединог књижара у селу.

Време је пожуривало: само три седмице делиле су ме од конкурса. Одмерио сам три дела: практично је било немогуће да их сва три проучим у тако кратком времену; морао сам, стога, да одбацам барем једно. Како да поступим: елиминацијом насумице? Елиминацијом у односу на претходне испите? Извлачење коцком?

Ухватих *Сезону у њаклу*. *Сезона је један њериод јогине који њраје од неколико седмица до неколико месеци* казивао је мој Речник савременог француског, објављен пре тридесет година! Прошле су већ године како ја патим у паклу. Са те тачке гледишта, имао сам о томе да кажем више од песника са ђоновима од ветра; чак и ако, у мом паклу, нисам бринуо о свом опстанку; никада ми није пало ма ум да измишљам боју самогласника нити да водим духовну борбу против самог себе, а никада нисам ни осетио ни најмању метафизичку узнемиреност. Дакле, одбацих *Сезону у њаклу*.

На корицама *Пага* видео се цртеж који је представљао неку девојку како се баца у реку. То би несумњиво било добро решење за мене, да није било мојих сестрића. Ко би се бринуо о тој јадној деци? Ко би их хранио, сада када је мој отац био приморан на нерад, колико због својих година, толико и због неумољиве суше? Ко би их неговао ако се разболе? Није било никог другог осим мене. Ако

бих ја, на несрећу, верно подражавао Камијеву склоност ка самоубиству, мојих седморо сестрића сасвим сигурно би поцркали као осакаћени кучићи, које нико неће. Неприлике никако нису биле погодне за *Паг* него пре за *Молићву*. Отворих, дакле, ону за *Преминулої* и отпочех истовремено читање и молитву, да ми Небо подари живот док не испуним своју мисију.

Била је хиљаду девет стотина осамдесет осма година од Христовог рођења. Моја сестра Заина управо је била родила своје седмо дете – плод последње Омарове задужбине пре него што је Тодра ослободила свет од њега. А Тахар Бен Желун управо је био добио Награду Гонкур, упркос свим тешкоћама, Пену и дружини. Национална штампа, свих склоности, поздравила је догађај. Владар је примио у аудијенцију добитника награде у једној од својих палата...

А *Молићва за љреминулої* паде у конкурс као какав шљунак који смо бацили у ваздух, неизбежно. Комисија одређена да припреми теме у сваком случају није имала избора: била је то година Тахар Бен Желуна!

Молићва за љреминулої је једна несавршена и смела љрича јер мушкарици и жене који се у њој љојављују јесу несћалне сенке. Анализирајте и коментаришийте љу идеју Ж. М. Г. Ле Клезивоа ослањајући се на своје лично чићтање романа Тахар Бен Желуна.

Започех одговор на тему, одважан и спокојан, као што се приступа такмичењу чији срећан исход опште не долази у питање. Анализирао сам и коментарисао Ле Клезивоову идеју доказујући помоћу а+б да су све личности дела, главне и споредне, у ствари само несћал-

не сенке, неухватљиви обриси. Проширивао сам своју анализу дотле да сам доказивао да је и сâм писац једна пролазна сенка, којег је тешко одредити, немогуће ухватити, *једно биће љубиљка* како би рекао Пруст. Посебно сам пазио да никада не противречим творцу навода. Није ли то врхунац глупости када се суочавамо са једним тешкашом француске књижевности као што је Ле Клезиво? Мудар лонац од керамике никада се не упушта у борбу са гвозденим лонцем, често је говорила моја бака.

Када сам завршио са писањем, пређох на део назван *обојтањивање*. Радило се, у ствари, о томе да се задатак нафилује наводима раније наученим напамет. Неки су потицали из самог дела; друге сам позајмио од критичара и филозофа који су били меродавни за предмет: Барт, Фуко, Делез, Тодоров... Врло често, те сам наводе сам стварао уз помоћ прегршти нејасних или јако техничких речи и неких брижљиво изабраних формулација. Приписивао сам затим све овом или оном, без и најмање сентименталности. Нема исправљача на свету који може да одоли задатку пуном навода!

Недељу дана касније, телефонирао сам у ЕНС из Мекнеса да бих сазнао резултат писменог испита. Са друге стране жице, један женски глас ме замоли да мало сачекам.

– Седамнаест од двадесет! – рече ми она након краће тишине. – То је, одавно, најбоља оцена!

Седамнаест од двадесет! То је значило да ће, за мене, усмени део испита који ће се одржати неколико дана касније, вероватно бити само чиста формалност. Јесам ли се спасао Тинрирског пакла?

Био је тридесет и први мај. Изашавши из поште, одох код Идира, власника куће да му платим најамнину за тај месец.

– Најзад си дошао! – рече он са олакшањем. – Тражим те већ дуже времена! Два пута сам долазио до куће, а једном, чак, и до гимназије! Најзад ми је један од главних надзорника рекао да си у Мекнесу!

Увек сам подозрив према онима који ме траже тако, упорно; они ми обично доносе само кубуре и неугодности, или оба истовремено. *Тешко вама кад вас онај ко вас тражи нађе!* рекао би било који пророк.

Идир је редовно добијао оно што му припада на време, некада и много раније. Између њега и мене постојао је само хладни однос који уједињује, свуда на свету власника са његовим закупцем. Дакле, шта је хтео од мене?

– Не знам од чега да почнем... – рече Идир са збуњеним и узнемираним изразом. – Стварно не знам како да ти то кажем... Пре неки дан, каид ме је... ме је, да тако кажем, позвао у своју канцеларију и... и захтевао је од мене да...

– Немој даље говорити, Идир! Разумео сам.

– Знаш, ја уопште не делим његово мишљење о теби! Али... али ја немам ни избора... То је то или проблеми са Махзеном. Икер је зао господар!

Поред збуњености, изгледало је да је Идир и уплашен. Сигурно се плашио да ћу ја одбити захтев за исељење, одлуку која би га аутоматски изложила громовима опасног каида. Идирове очи остале су уперене у моје усне, ишчекујући мој одговор као што се ишчекује смртна пресуда.

Јак због потпуне власти коју му је поверила централна држава са доживотном гаранцијом о некажњивости, каид Икер владао је гвозденом песницом Тинриром. Он је чинио да његови мушкарци и његове жене живе у непрестаном страху уз помоћ жестоких кажњавања, сумњивих послова, отимачина, превара и систематског рекетирања. Захваљујући мрежи састављеној од доушника, помоћника, посредника, мешетара, превараната, сводника и подлаца сваке врсте, успео је да обори на колена све богате из Тинрира. Редовно је био у току њихових трговачких операција, њихових жетви, њихових сумњивих маневара, њихових ванбрачних веза, њихових дописивања... Ништа није могло да му промакне!

Тада, за узврат за његово ћутање, односно, за његово саучесништво, захтевао је свој део колача у облику данка на сваку жетву, сваку трансакцију, сваки сумњиви посао. Требало је, исто тако, поводом сваке светковине, верске или световне, њему поклонити вредан дар: саг од вуне, кућни електрични апарат, сребрни сервис за чај, сат са златном наруквицом...

За шест година систематског рекетирања, каид Икер изградио је себи огромно богатство којим би се данас могло купити једно грчко острво. На дан кад су његови претпостављени одлучили да га преместе у Тазарине, Икери је требало десетак камиона да пресели своја покретна добра! Камioni претоварени намештајем прешли су преко главног трга у конвоју, под запрепашћеним погледима становника. Икер је напуштао Тинрир онако како генерални интендант напушта своју покрајину.

Икер је данас у пензији и ужива к'о мали бог у својој раскошној вили у Уарзазату, у оној у Маракешу или,

пак, у оној у главном граду. Каид поседује једну вилу у сваком граду.

Међутим, пре него што је отишао из јавних служби, каид Икер се побринуо да удоми своје потомство и, понекад, на веома пожељне положаје.

Једне вечери, недавно, бацивши поглед на телевизију, открих нешто што ме је сатима држало као згромљеног: видео сам, својим сам очима видео, Икерову кћер од крви и меса, исту ону коју сам ја био ухватио док је преписивала на дан испита! Некадашња преваранткиња представљала је, на првом каналу, неку врсту привредног журнала, са кривуљама, дијаграмима, графиконима и бројкама које је она коментарисала до миле воље. Да бих одагнао сваку сумњу о њеном идентитету, остао сам очију прикованих на екран све до краја емисије. Реченица *представила Рашида Икер* појави се на врху шпиге: дакле, није више било сумње: то је била она! и поврх свега, она се широко осмехивала, дебела простакуша!

Усмени испит

Неколико сати пре но што ћу аутобусом опет кренути за Мекнес, испразних кућу од намештаја, кухињских предмета, различитих пакета, бацајући све, без икаквог реда, насред дворишта.

Када сам стигао у собу Омара Иркема, ја стадох, збуњен, не знајући шта да радим са старом платненом врећом која је садржавала неколико комада одеће и личних предмета несталог. Да ли је требало однети Заини или је се решити на лицу места?

На крају, нисам много оклевао, друго решење ми се учини бољим, како за мене, тако и за моју сестру. Лични предмети несталих, обично, само су извор туге за њихове ближње, средство да се подстакне бол којег би се радо лишили. А ако је нестала особа била од соја мог зета, у том случају све личне ствари постају само право непотребно нагомилавање.

Извукох, дакле, из вреће гандуру и капу коју сам поклатио Омару сутрадан по његовом доласку у Тинрир, а затим бацах све без предомишљања у двориште. Пошто су два комада одеће била још увек у доста добром стању, помислио сам да би било паметније да их поклоним својој оци, не помишљајући како ће ми пре тога учинити огромну услугу.

Тек што сам био завршио са пражњењем просторија, кад звекир на вратима поче да одјекује. Откључах: био је то Реху, Слуги од четрдесетак година и типична жртва лошег усмерења.

Реху је радио у гимназији као професор физике и хемије, али његово стварно пословно опредељење није имало никакве везе са физиком, а још мање са хемијом. У Тинриру, човек је уживо глас заслужног старетинара. Ни један једини додатак за домаћу употребу, никакви гвоздени предмети нису прелазили из руке у руку без његовог посредовања. Он је сакупљао, поправљао, откупљивао и изнајмљивао све врсте намештаја. Више од начина да уштеди на крају месеца, за њега је откупљивање старих ствари била права страст.

Кад је дошао у двориште куће, Реху више пута обиђе све накупљено, процењујући зналачким оком сваки предмет, са прорачунатим изразом и чупкајући прстима своју брадицу.

– Три хиљаде дирхама! – рече он нагињући лако главу, са изразом као да хоће да каже како би, можда, могао и да мало повећа понуду.

– *Фиха хир!* посао склопљен. – Реха подиже обрву, изненађен што види да прихватам понуду без уобичајеног цењкања.

– Предај кључ од здања власнику кад будеш све однео! – рекох му примајући три хиљаде дирхама.

Одмах после тога, одох до мале агенције МТК. Као једини пртљаг, имао сам само своју путну торбу која је садржавала неколико личних предмета, исто толико књига и гандуру и капу које сам мислио да касније поклоним оцу.

Сутрадан, у првим сатима дана, аутобус МТК довезе ме у Мекнес. Путовање је трајало готово целу ноћ. Удови су ми били укочени, моја глава уништена од мигрене, очи су ме пекле од недостатка сна. Наручих чај са ани-

сом у кафеу аутобуске станице. Сподобе мрачна лица лутале су око столова у потрази за нечим, сам Бог зна за чим. Други, неуредна изгледа, страшна погледа, вребали су путнике који су дремали на клупама од кованог гвожђа. С времена на време, један млади продавац цигарета на комад пролазио је звецкајући ситним новцем на длану, што је био начин да упозори пушаче без новца да се вратио у крај.

Ускоро, мотори аутобуса забрундаше, трубе поново почеше да се оглашавају на уобичајени начин. Испарења од сагорелог мазута испунише ваздух; путници се извукосе, један за другим, из своје отупелости... И станица мало-помало поприми своју свакодневну ужурбаност. Ја забаких торбу на леђа и одох.

Мали такси остави ме испред улаза ЕНС, око пола девет. Подељени у мале групе, кандидати су чаврљали испред учионица, у којима ће се ускоро одвијати усмени испити.

Моје име стајало је као друго на списку окаченом на улазу учионице број девет, што је, у принципу, веома угодан положај. Ја се мало удаљих и извалих се на једну од клупа од армираног бетона постављених у дворишту.

Да убијем време, почех да одмеравам неколико кандидаткиња присутних испред учионица, што је била занимација која се врло брзо показала као разочаравајућа: ниједна није заслуживала било какво занимање; све су биле само старе одвратне девојке, са њушкама које чак ни животиње не би пожелеле.

Такве ругобе увек успевају да дођу до запослења и да на тај начин нађу своје место под сунцем, некада, чак, врхунац ужаса, да се дочепају и каквог мушкарца!

Чим би откриле какво сигурно и често добро плаћено место, оне су полазиле у потеру за способним мушкарцем, службеником, по могућству, у приватном сектору. Због тога, оне запоседају све просторе које обично посећују мушкарци, пуне их својим замкама за мужеве, прибегавају, без и најмањег оклевања, свим другим могућим лукавствима лова на мужа који се могу замислити: оне полажу конкурсе за промоцију, приступају удружењима, клубовима и комитетима свих врста, редовно учествују у расправама, на округлим столовима, на школским изласцима, на групним путовањима...

Истовремено, мењају личности као што мењају чарапе. У току само једне године, оне прелазе од *бениј гархум*, светице, на модерну девојку, отворену, спремну на све врсте пустиловина, да би завршиле као лицемерно стидљива или без околишења, *Сесџра Муслиманка*, на другом крају године! Када нека личност не заврши жељеним резултатом, оне је одбацују да би постале нека друга, другачија, или, чак, потпуно супротна личност.

Лов на мужа наставља се тако до дана када се њихова замка затвори за неким звеканом. Оне се тада одмах повлаче са јавне позорнице, пресецају мостове са светом, рашчишћавају са прошлошћу, присиљавају свог звекана да поступи исто тако... предострожности које оне предузимају како би спречиле сваки покушај враћања од стране родитеља или ближњих несрећника који је ухваћен у замку.

Тачно у девет сати, испитивачи дођоше сваки у своју учионицу. Кандидати су их пратили погледом, нестрпљиви, узнемирани. Ја се приближих учионици број девет, радознао да видим на шта личи човек или жена који

ће ускоро одлучивати о мојој судбини. Кад сам угледао његову главу, осетих јаку срџбу, или чак ни то. Стадох, запрепашћен, не верујући својим очима. Кандидати из учионице број девет размењаше погледе, збуњени: наш испитивач био је чистокрвни Брат, показујући јасно све знаке своје *вахабийске* припадности (једне радикалне секте која проповеда чисту и тврду примену догме): са белом капом на глави, брадом лугом до стидне кости, чела јасно обележена знаком побожности, са тамном гандуром која је смрдила на мошус, бедуинским сандалама, начињеним од једноставног ђона који су држале узице...

Крајем тих осамдесетих година, Национално образовање бројало је већ неколико Браће у својим редовима, али још увек не и у високом образовању, а нарочито не као професоре француског!

Изненађена, једна кандидаткиња са листе имала је рефлексну кретњу да из торбице извуче црну мараму. Она њоме обмота главу као што се ставља сигурносни појас неколико секунди пре узлетања. Њена сусетка на брзину је скидала шминку са усана и са очију помоћу влажне марамнице. Остале кандидаткиње покушавале су, свака на свој начин, да себи дају побожан изглед скривајући у својој тоалети сваки знак који открива украшавање...

Пошто сам био на другом месту на листи, имао сам времена да размислим о изменама које ћу унети у своје одевање да се и ја прилагодим околностима. Требало је пратити склоност. Похитао сам, дакле, у заход као какав глумац који иде да направи боре или да промени костим

у својој ложи. Навукох гандуру мога зета, причврстих добро капу која иде уз њу, задигох панталоне до чланака...

Пре него што сам напустио место, баких поглед у огледало окачено изнад умиваоника: прерушавање ми је одлично пристајало! Са својим лицем зацрнелим брадом од неколико дана, управо сам имао изглед каквог младог Талибана.

Вратих се пред учионицу број девет и сачеках свој ред, са стрпљењем и ведрином једног Брата сигурно да ће добити неко добро место у рају. Кандидати су ме одмеравали погледом, запрепашћени: неки су се подругљиво ударали лактовима у ребра или размењивали подсмешљиве погледе. У сваком случају, сви су били свесни да им мој изглед јако није ишао у прилог.

Кад је на мене дошао ред, уђох у учионицу:

– Добар дан! – промуцах на језику Расина.

Није било одговора: ни звука, ни знака, ништа! Ја брзо исправих грешку:

– *Salam ou' aleikoum!* мир буди с вама.

Овога пута, одговор није изостао:

– *Oua 'aleikoumou salam oua rahmatou allahi oua brakoumou!* И са вама мир, Алахова милост као и његова бирака.

Брат ме је на тренутак проучавао погледом, премећући по својој дугој бради са смиреношћу каквог индијског бога. Црте лица му се опустише, муња радости бљесну у његовим очима. Очигледно, Брат се радовао што најзад види како се пред њим појављује један прави сродник.

Човек је био низак, дебео и млохав, са пуним лицем једног секташа са ушушканим животом, очију боје нај-

црње ноћи и устима која су личила на отвор шупка. Из његове особе зрачила је потпуна смиреност, са изразом човека који је све своје бриге натоварио на леђа свога творца. Опет је завукао прсте у браду:

– То је господин Мохамед Не... зар не?

– ...

– Седите, молим Вас... имали сте седамнаест од двадесет на писменом... Шта сте урадили да добијете тако добру оцену?

– То је захваљујући милости Свевишњег и благослову мојих родитеља, нека Алах прими њихову душу, као и душу свих Муслимана у Својој широкој милости!

– *Амиииииин!* – издекламова Брат климајући лобањом, сасвим задовољан мојим објашњењем.

Било је десетак листова поређаних један поред другог на писаћем столу, са скривеном одштампаном страницом.

– Сада Вас молим да изаберете један од ових текстова.

Ја превртох први лист десно изговарајући једно *бисмилах!* у име Алаха, гласно, озбиљан и пун побожности: била је то песма Артура Рембоа: *Немојуће*, један текст који сам већ био доста добро припремио у Тинриру. Једним добронамерним покретом Брат ме позва да прочитам у себи.

– Да ли бисте ми могли рећи сажето о чему се ради у овој поеми? – запита ме Брат пет или шест минута касније.

– У овој песми – рекох ја након кратког размишљања – Рембо оптужује западњачко опадање, истовремено величајући првобитну и вечну мудрост Истока, и... – ја нагло заћутах.

– Желите ли нешто да додате?

– Ух... не, господине – одговорих ја са лажном збуње-ношћу. – Најзад, да... ако ми, у сваком случају, то дозво-лите!

– Немојте се устезати! – реците шта имате да кажете, господине Не...!

– Има у овом тексту – наставих ја тоном увређеног протестовања – има у овом тексту једна увредљива реч која ме је избезумила! Реч због које овај неверник Рембо заслужује, по моме мишљењу, каменовање у прописа-ном облику!

– Која, господине Не...?

– Пре него што вам је прочитам, *мој брајће у Ала-ху*, молим Свевишњег да ми опрости изговарање једне такве страхоте: *Нисам имао у виду койиланску мудросић Корана!* каже покварени неверник пред крај свог про-клетог текста.

Брат се правио да запушава уши прстима. Ја проду-жих, љутит и претећи као какав Талибан пред западњач-ким камерама:

– Копиланска, мудрост Свете књиге? Ако постоји јед-но копиле на овом свету, то је управо он, Артур Рембо! Он, луталица, богохулник, отпадник, безобзирна битан-га, Верленова курва! Нека га Алах Свемогући омрзне! Нека га прокуне онолико пута колико има власи на ње-говој глави педераста! Нека за њега задржи место на дну дна Својега пакла као и свим песницима, свим педерима и свим непријатељима Ислама на Земљи! Нека Алах...

– Смирите се, *мој брајће у Алаху*, смирите се! Бог, Све-могући, знаће да казни оскврниатеље без и најмање ми-лости! Имате право што се тако љутите на непријатеље

наше свете вере! Сваки Муслиман достојан тога имена требало би да тако учини на вашем месту! Ја Вас добро разумем, *мој брајџе у Алаху!* Ја Вас разумем и желим Вам пријатан боравак у Француској! Будите, кад једном стигнете у ту безбожну земљу, добар амбасадор Ислама, мисионар одан ствари Алаха и Његовог Пророка, молитва и мир Божји нек су с њиме!

– *Амиииииин!* – одговорих ја љубећи побожно врх својих прстију.

Брат пружи према мени дебељушкасту руку, врло узбуђена израза:

– Збогом, *мој брајџе у Алаху!*

Ја наместих капу, забаших своју торбу на леђа и одох, главе нагнуте на једну страну, прстима гладећи једва израслу браду.

Вечито збогом

Кад сам се вратио у Тинрир, узех засебну собу у хотелу Тодра. И, иронија судбине, била је то управо она коју сам заузимао за време првих дана свог боравка у месту.

Јуни се ближио крају. Сунце је почињало да удара веома јако од свог изласка, чинећи тако мучним сваки напор, физички или умни. Било је то годишње доба убиствене врелине; извесна тупост укочила је Тинрирце свих доба старости; читав њихов живот се успавао; њихове кретње су се обављале са старачком спорашћу, као у каквом успореном филму. Делатност се постепено свуда смањивала. Сукови и улицице празнили би се почев од поднева, чак ни возила нису желела да крену на пут током дана...

Са прећутним договором, ученици су побегли из гимназије месец дана пре одређеног датума од стране Министарства. А наставници су настављали да тамо одлазе. Морали су, свакога дана, да покажу да су присутни на свом радном месту потписујући један папир у секретаријату. То је био пропис: онај ко би га прекршио, излагао се опасности да одмах буде проглашен за некога ко је напустио своје место, а мера је за собом повлачила аутоматско укидање плате током шест месеци. Тај се пропис, наравно, није спроводио над Слугијима, ни на свим осталим Емировим штићеницима.

Сутрадан, био је тридесети јуни; школска година ближила се, дакле, и званично крају. Одох у админи-

страцију, снабдевен сертификатом који је потврђивао моје присуство на усменим испитима.

Пре него што потпишем Записник о изласку, требало је прво да изјавим да сам наставио са послом. Уђох у Емиров кабинет без упозорења, без обавезног *салем о'алејкум*, ништа. Тако сам се понашао у гимназији откако су ме тамо назвали лудаком. Лудак, није ли то пре свега особа која не поштује пристојности?

Емир је управо присно ћаскао са Алушом, шефом локалне жандармерије, једним огромним створењем из којег је кипело размекшано месо, мека масноћа и замазана глупост. Двојица *homo vulgarusa*⁴³ подсећала су се, уз много узвика, једне оргијске вечери коју су заједно провели у каквој јавној кући у области. С времена на време, прснули би у смех, ударајући се живо по бутинама, уз тај гнусан и скандалозан смех који је својствен сировом незналици који има власт и новац.

Као сваки пут када се нађем суочен са тако смешним руководиоцима, што је још и данас чест случај, речи Мохамеда Хаир-Едина падну ми на ум, неизбежно: *Великаши моје земље, ви који ојасујете моју земљу њрљежом и љаџом, мрзим вас све и уништивам вас све до својих снова!*

Почех брижљиво да попуњавам папире који су се односили на мој повратак на посао, док су професори потписивали, један за другим, Записник о изласку.

Потписивање Записника о изласку био је, неоспорно, за све наставнике, једини срећан догађај у школској години. Долазили су насмејани, потписивали и одмах одлазили у амбијенту весеља. Пошто су њихове путне

⁴³ Прост човек – Прим. њрев.

торбе биле спаковане данима, ако не и недељама раније, одмах би се укрцавали у прво возило које је кретало према северу земље, бежећи из Тинрира као бегунци из затвора.

Када сам завршавао са испуњавањем свог поновног ступања на посао, Руш, секретар, предаде ми један телеграм на моје име, који је долазио из Министарства националног образовања. Отворио сам га:

Поштіо сїе са усїехом їоложили їисмене и усмене исїїїе, исїїїїна комисија изјављује да сїе званично їримљени на конкурсу за уїис на Посебни циклус у Француској. Из їої разлоїа, Ви сїе убудуће їосїїављени у Педаїошки ценїїар у Нансију за образовање їоком две їодине. Информатїивни дани биће орїанизовани їочев од наредної двадесетї седмої сїїїембра у ЕНС у Рабаїу, а заједно ће их сїроводитїи марокански и француски руководиоци. Ваше їрисусїво на їїим данима је неоїходно.

Потписах шест примерака Записника за излазак и рекох збогом Тинриру бацајући седам белих каменчића преко својих рамена да никада више овамо не крочим.

**Тахенаут, Мароко
април 2003 – јули 2004.**

О РОМАНУ

Други роман Мохамеда Недалија, *Захваљујући Жану де Лафонтену*, носи печат аутобиографских доживљаја писца, који је уједно и гимназијски професор. Прича о родном крају носи печат танане ироније и осуде старинских обичаја. Једноставна фабула одвија се током једне школске године (1985–1986) у колеџу Заид у Х'мад у Тинриру, у ком царују директорово угњетавање, уцене, корупција и завист. Професори сексуално злостављају студенткиње, а одлазе и у борделе где се туку око лепотица ноћи. Мохамед Недали, приповедач романа, описује своја прва искуства када је почео да предаје књижевност у школи. Професори су подељени у кланове: Азиз припада Клану *Бећара*, коме се супротставља Клан локалца *Слугија*, који се, пак, супротставља Клану *Браће* свих склоности. Учесници те грандиозне фреске мароканског друштва са југа сукобљавају се пред очима лепе професорке Малике Тази, која ће два пута усмеравати ток приповедачеве судбине, а сама ће напредовати по цену да постане љубавница директора и просветног инспектора.

Симболично, роман почиње доласком младог професора, а завршава се његовим одласком, који подсећа на бег из те ограничене и корумпиране средине. Недали нам приказује сеоски свет, који често не познајемо и свеприсутну и свемогућу неписмену градску власт, а хумор и блага иронија само помажу да лакше прихватимо тешку мароканску свакодневицу. Недали је најбољи марокан-

ски савремени романијер и можемо га слободно назвати мароканским Павићем.

Проф. др Љиљана Матић
Нови Сад, 27. март 2022.

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

Мохамед Недали, савремени марокански писац и припадник староседелачких становника Бербера, рођен је 1962. у Тахенауту, у сиромашној сељачкој породици. Основно и средње образовање стекао је у Маракешу, где је и студирао француски језик и књижевност. Студије је наставио у Нансију (Француска) и постао професор савремене француске књижевности. Живи и ствара у свом родном месту.

Из традиционалне мароканске франкофоне књижевности издваја се по свом приступу проживљене стварности обичног народа. Уз дозу хумора, он критикује мароканско друштво, од министарстава до гимназија, приказује заосталост по селима, корупцију по градовима и селима, а представља нам и сукоб традиционалног и модерног. Зову га и „Марокански Штефан Цвајг”.

До сада је објавио следеће романе:

Одабрани комади: љубави једног месарског шегрта, роман, Casablanca, Le Fennec, 2003. (Награда Великог Атласа 2005, Амбасаде Француске; Награда гимназијалаца, 2005; Међународна награда за различитост, Шпанија, 2009);

Захваљујући Жану де Лафонтену, роман, Casablanca, Le Fennec, 2004. (2. издање 2007);

Срећа врабаца, роман, Casablanca, Le Fennec, 2008. (поновљено издање L'Aube, 2009);

Сисинина кућа, роман, Casablanca, Le Fennec, Casablanca 2010. (поновљено издање L'Aube, Франце, 2011);

Тужна младост, роман, Casablanca, Le Fennec, 2012.
(Награда Matunía, књижевна награда за промоцију мароканске франкофоне књижевности у свету 2012);

Врт плача, роман, Editions de l'aube, 2014;

Евелина или џихад, роман, Editions de l'aube, 2016;

Боца са бубашивабом, или Људска похлепа, роман, 2018;

Песник из Сафија, роман, Editions de l'aube, 2021.

САДРЖАЈ

1. Извештај о протоколу на почетку школске године.....	11
2. Први сусрет	29
3. Расподела распореда задужења	38
4. Заина и њена деца	53
5. Заинина свадба	58
6. Две године у РПЦ у Маракешу	77
7. Немогуће домаћинство	89
8. Луху	100
9. Наставници без уверења о стручној спреми.....	113
10. Захваљујући Жану де Лафонтену	123
11. Објављивање резултата	139
12. Чему служи срећа ако се не подели!	149
13. Свађе	157
14. Дисциплинско веће	170
15. Први годишњи одмор	183
16. Емирова лекција.....	201
17. Омар Иркем или љубав из главе	207
18. Омар или љубав из срца.....	217
19. Завера.....	234
20. Конкурс	255
21. Усмени испит.....	269
22. Вечито збогом	278
О роману (<i>Проф. др Љиљана Мајић</i>)	281
Белешка о аутору.....	283

Мохамед Недали
ЗАХВАЉУЈУЋИ ЖАНУ
ДЕ ЛАФОНТЕНУ!

Издавач
ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад

За издавача
Зоран Колунџија

Припрема за шћамйу
ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад

Шћамйа
Штампарија ТОПАЛОВИЋ, Ваљево

Тираж
300

ISBN 978-86-515-1992-8

Прво издање, 2022.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

821.133.1(64)-31

НЕДАЛИ, Мохамед, 1962-

Захваљујући Жану де Лафонтену! : роман / Мохамед Недали ; превела са француског Љиљана Матић. - 1. изд. - Нови Сад : Прометеј, 2022 (Ваљево : Топаловић). - 284 стр. ; 20 cm

Превод дела: Grâce à Jean de La Fontaine!. - Тираж 300.

ISBN 978-86-515-1992-8

COBISS.SR-ID 73283849

